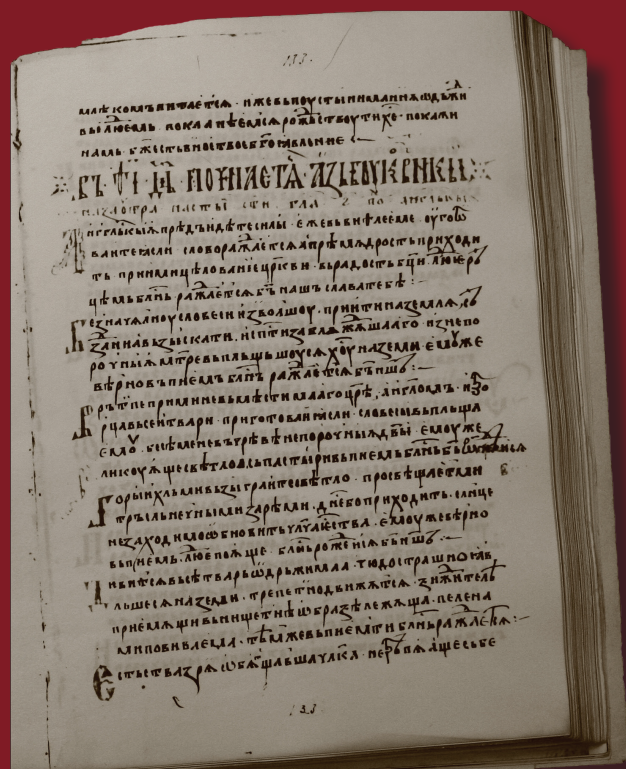

Българистика Bulgarica

1869

БЪЛГАРСКА
АКАДЕМИЯ
НА НАУКИТЕ

СЪВЕТ ЗА
ЧУЖДЕСТРАННА
БЪЛГАРИСТИКА

36 / 2018

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

36/2018

София • 2018

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

На корицата: Азбучни стихири. Празничен миней № 25, манастир „Св. Екатерина“, Синай, XIV в.

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltanova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Централна библиотека на БАН, 2018

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2018

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

CENTRAL LIBRARY

COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

36/2018

Sofia • 2018

**Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences**

On the cover: Alphabetic stichera. Festal Menaion No. 25, Monastery „St. Catherine“, Mount Sinai, 14th c.

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Central Library of BAS, 2018

© Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 2018

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОДНИ ДУМИ

Станка Петрова-Христова – Гласът на българистиката в Европа.....	9
--	---

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Книги 2017–2018

Съст. Емилия Волева.....	20
--------------------------	----

Периодика 2017–2018

Съст. Емилия Волева.....	40
--------------------------	----

ДИСЕРТАЦИИ

Съст. Никола Казански.....	55
----------------------------	----

НАУЧНИ ФОРУМИ

Съст. Никола Казански.....	59
----------------------------	----

ХОРИЗОНТИ

Таня Лалева – Обучението по български език и литература на университетско ниво в Мадрид. История, актуална ситуация, перспективи	63
--	----

Дмитрий Поливянный – „ИЖЕ БАХУ ТОГО ЖЕ ДОУХОУ“: Общности на Духа в Българското средновековие. (Lectio Inauguralis)	69
--	----

НАУЧЕН ЖИВОТ

Александра Антонова – Тържествено честване, посветено на 140-годишнината от рождението на П. К. Яворов	75
--	----

Михаил Станчев – Български имена в историята на Украйна и Молдова	79
---	----

Татяна Илиева – Пътуване към България. България и българите: бит, душевност, национална идентичност	81
---	----

ПРОФИЛИ

Михаил Станчев – Николай Червенков на 70 години	87
Юлияна Стоянова – Роланд Марти на 65 години	89
Георги Н. Николов – Дмитрий Поливянный на 65 години	95
Анета Димитрова – In memoriam Радослав Вечерка	102
Игор Шпик – In memoriam Володимир Павлович Чорний	105
Ралица Русева – In memoriam Цветан Грозданов	107

ОТЗИВИ

Димитрина Лесневска, Радослава Лесневска – Дмитрий Лихачов. Руската култура	111
Цветелина Димитрова – Росен Малчев. Агиология и демонология. Напрежения в структурата на фолклорната вяра	117
Стиляна Баталова – Иван Илиев. Тълкуванието на Книга на пророк Даниил от Иполит Римски в старобългарски превод	121
Михаил Станчев – Д. В. Миколенко. Страстите за Стамболов: формиране на българската държавност през 1895–1920 г.	123
Венцеслав Шолце – Пенчо Славейков. 150 години от рождението му. Съст. и ред. Александра Антонова и др.	125

CONTENTS

PREFACE

Stanka Petrova-Hristova – The Voice of the Bulgarian Studies in Europe.....	9
--	---

BULGARIAN LITERATURE

Books 2017–2018	
Comp. by Emilia Voleva	20
Periodicals 2017–2018	
Comp. by Emilia Voleva	40

THESES

Comp. by Nikola Kazanski	55
--------------------------------	----

SCIENTIFIC EVENTS

Comp. by Nikola Kazanski	59
--------------------------------	----

OUTLOOKS

Tanya Laleva – The Teaching in Bulgarian Language and Literature at University Level in Madrid. History, Actual Situation, Prospects	63
Dmitriy Polyvyanniy – Communities of the Spirit in the Bulgarian Middle Ages. (Lectio Inauguralis)	69

SCIENTIFIC ACTIVITY

Alexandra Antonova – Officially Celebration of the 140th Anniversary of P. K. Yavorov	75
Mihail Stanchev – Bulgarian Names in the History of Ukraine and Moldova	79
Tatyana Ilieva – Journey to Bulgaria. Bulgaria and Bulgarians: Customs, Mentality, National Identity	81

PROFILES

Mihail Stanchev – Nikolay Chervenkov at 70	87
Yuliana Stoyanova – Roland Marti at 65	89
Georgi N. Nikolov – Dmitriy Polyvyanniy at 65.....	95
Aneta Dimitrova – In memoriam Radoslav Večerka	102
Igor Shpik – In memoriam Volodimir Pavlovich Chorniy	105
Ralitsa Ruseva – In memoriam Tsvetan Grozdanov	107

REVIEWS

Dimitrina Lesnevska, Radoslava Lesnevska – Dmitriy Likhachev. Russian Culture ...	111
Tsvetelina Dimitrova – Rosen Malchev. Agiology and Demonology. Tensions in the Structures of the Folklore Faith	117
Stiliyana Batalova – Ivan Iliev. The Commentary on the Book of Prophet Daniel by Hippolytus of Rome in the Old Church Slavonic Translation	121
Mihail Stanchev – D. V. Mikolenko. The Feelings of Stambolov: Formation of the Bulgarian State System in 1895–1920	123
Ventseslav Scholze – Pencho Slaveykov. 150th Anniversary. Ed. A. Antonova et al. ...	125

ЎВОДНИ ДЎМИ

Гласът на българистиката в Европа

На 11 и 12 май 2018 г. Институтът за литература при Българската академия на науките и Съветът за чуждестранна българистика към УС на БАН организираха международна кръгла маса под наслов „Българистиката в Европа: настояще и бъдеще“, която се състоя в клуб „Перото“, Национален дворец на културата. Тя бе част от едноименен проект (№ 115-8/04.12.2017), който се реализира с финансовата подкрепа на Национален фонд „Култура“ в рамките на „Културна програма за Българското председателство на Съвета на Европейския съюз 2018 г.“. Във форума участваха около 40 изтъкнати учени от Австрия, Белгия, България, Германия, Гърция, Испания, Литва, Молдова, Румъния, Русия, Словакия, Словения, Украйна, Черна гора, Чехия, Швеция, а също и представители на Министерството на образованието и науката. Проектът бе подкрепен от ръководството на БАН в лицето на проф. Йоана Спасова-Дикова, научен секретар на БАН на направление „Културно-историческо наследство и национална идентичност“ и от чл.-кор. Васил Николов, заместник-председател на БАН.

Форумът имаше за цел да анализира състоянието на академичната българистика в чужбина, включваща преподаването и изследването на български език, литература, история, традиционна и съвременна култура в университетските центрове зад граница. Бяха обсъдени проблемите и предизвикателствата, които съвременният глобализиращ се свят поставя пред „малките“ европейски езици и култури. Очертаха се нови идеи и подходи за стабилизиране и развитие на интереса към българистиката в европейските страни като инструмент за изграждане на положителния образ на съвременна България не само сред академичните среди, но и сред широки обществени кръгове в Европа.

Обединяваща тема за обсъждане в докладите, изнесени на кръглата маса, бе съвременното състояние на изучаваните дисциплини, свързани с българския език и литература, българистиката като университетска дисциплина и научните изследвания в тази област. Възприятията за българския език зад граница му отреждат място в групата на т.нар. „малки“ и „екзотични“ езици, което го изтласква в периферията на научните интереси в европейските

университети. Определянето на българския език зад граница като „малък“ не е толкова неочаквано, що се отнася до мястото на България сред европейските народи днес, както и от общите тенденции в европейската политика и образование, при които се отделя внимание на българския език и култура по-скоро като част от езиците и културите на Балканите, отколкото като славянски. Поставянето му в тези рамки до голяма степен променя начина на разглеждане на езика, измества мястото му от славистиката към балканистиката и изисква нов, по-съвременен поглед към него. Един от основните въпроси, поставени на кръглата маса, бе не само оцеляването, но и развитието на българистиката като наука, а също и възможните начини за постигане на това, които биха могли да се съгласуват с геополитическите тенденции, с появилите се актуални специалности в университетите и с приложението на получените знания.

Кръглата маса бе открита от проф. Лора Тасева (ИБЦТ при БАН), председател на Съвета за чуждестранна българистика. Кратко слово от името на организаторите произнесе проф. Анисава Милтенова (Институт за литература при БАН) – основен инициатор на научното събитие. Последваха приветствия от министъра на образованието и науката Красимир Вълчев, от председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски, от председателя на Държавната агенция за българите в чужбина Петър Харалампиев, а също и от българския депутат в ЕС Ангел Джамбазки.

Началото на кръглата маса бе поставено на 11 май с доклада на Георги Вайсилов (Софийски университет) „Подкрепата за научни изследвания в България“. Авторът отвори една наболяла тема – програмните приоритети и финансовата подкрепа за научни изследвания в страната, и по-конкретно подкрепата на научните изследвания в областта на хуманитарните науки, към които принадлежи българистиката. Като база за сравнение с националната бе коментирана и общата политика на Европейския съюз за подкрепа на научните изследвания. На настоящето и бъдещето на българистиката бе посветен и докладът на Роланд Марти (Университет на Саарланд, Саарбрюкен) „Позицията на българистиката и българския език в славистиката“. Ученият изказа опасенията си за бъдещето на българистиката, която в Европа се ситиуира в контекста на славистиката, а водещият по-рано интерес към най-стария период на езика отпада като положителен фактор. Той отчете тенденция към все по-дълбокото маргинализиране на българистиката в контекста на съвременните филологически търсения, при които се пренебрегва историята на езика и литературата, и предложи стратегии за избягването на този процес. Румяна Конева (Директор на Дом „Витгенщайн“, Виена), предложи исторически поглед към българистиката и нейната обществена и политическа роля в доклада си „Българистиката, научната и културната дипломатия. В доклада на Игор Калиганов (Институт по славянознание, Москва) „Съвременната българистика: опит за диагнозата ѝ“ се изтъкнаха постиженията на българ-

ската и руската българистика в миналото и се очертаха заплахите за съществуването на най-големите българистични центрове в Русия в наши дни.

Широка дискусия предизвика презентацията „Българистиката, подкрепена от Министерство на образованието и науката“ с автори Наталия Михалевска (МОН, директор на Дирекция „Образование на българите зад граница и училищна мрежа“) и Владима Натова (МОН, главен експерт в същата дирекция). Тя представи мрежата на лекторатите в Европа и света, както и инициативите на МОН за разпространение на знанията за българския език и култура. Владима Натова, която прочете доклада, отговори на многобройни въпроси и идеи от страна на аудиторията.

В следващото заседание бяха дискутирани теми, свързани със съвременната оценка на хуманитаристиката. В презентацията си „За ползата от хуманитаристиката“ Йоана Спасова-Дикова (научен секретар на Направление „Културно-историческо наследство и национална идентичност“ в БАН) подложи на критична оценка начините за измерване на ползата от хуманитарните науки за обществото. Тя предложи разработване на алтернативни методи за оценка, подходящи за хуманитаристиката, които да допринесат за по-доброто разбиране на ролята на хуманитарните науки в обществото, за начина, по който те генерират знания и за моделите на разпространение на резултатите от хуманитарните научни постижения. На проблемите в оценяването на хуманитарните науки, и по-конкретно на българистиката, бе посветена и темата „Наукометрия и българистика“ на Лора Тасева (Институт за балканистика с Център по тракология при БАН). Тя представи основните критерии, според които днес се оценява значимостта на дадено изследване. Те са съобразени главно с природните науки, но са неподходящи за науките с регионален обект на изследване, каквито са хуманитарните и в частност българистиката. Показателите при този начин на оценяване – къде е публикувано изследването, на какъв език и колко пъти е цитирано то – определят като по-стойностни статиите, написани на английски и издадени в международни списания от тези на български в българския научен печат, който е логичната научна среда за българистичните изследвания. Подобен начин на оценяване изразява пренебрежение към средните и малките езици и към предмета на техния научен интерес. За да се изведе българистиката от дискриминационното отношение към нея авторката предложи изследванията на българското културно наследство и национална идентичност да се превърнат в реален приоритет за българската наука и българската държава. Подчертавайки, че България трябва да се разглежда като център за изследванията по българистика, а не като периферия, тя обоснова предложението да се създаде национална база данни за оценка на изследвания с регионален обект на проучване.

Раймонд Детрез (Университет в Гент) обърна внимание на тенденцията за преминаване от езиково към регионално ориентирани критерии при определянето на мястото на лекторатите по българистика зад граница. В неговия

доклад „Българистиката: от славистика към балканистика – пътят за спасяване?“ налагането на географски подходи бе отчетено като последица не само от прилагането на нови научни парадигми, но и от политическите събития през последните десетилетия. Поради променените условия балканският контекст бе изведен като възможен път за оцеляване на българистиката зад граница. Благовест Нягулов (Институт за исторически изследвания, БАН) в доклада си „История без граници? Някои наблюдения върху историческата българистика в чужбина“ представи въпросите за числеността, географията, институционализацията, тематичния обхват и методологичните характеристики на историческата българистика в чужбина. Той проследи промените в днешно време в отношението на българската държава и научните институции в страната спрямо чуждестранните българисти. Димитър Пеев (Софийски университет) – понастоящем лектор в Хумболтовия университет в Берлин – също изрази опасения за бъдещето на българистиката. В доклада си „Българистиката в рамките на обединена Европа – проблеми и перспективи“ той говори за свиването на специалността след падането на желязната завеса и постави за обсъждане насоките, в които може да се търси алтернатива. Като едно от възможните решения той изтъкна поддържането на целеви професури в дадени европейски университети на основата на двустранни спогодби.

Заседанията на 12 май бяха концентрирани около конкретни проблеми и перспективи на преподаването на български език, литература и култура в европейските страни. В доклада си „Каква българистика през 21-ви век във Франция?“ Галя Вълчинова (Университет „Жан Жорес“, Тулуза) се спря на въпроса за съществуването и бъдещето на българистиката във Франция. Тя обърна внимание на замяната на езиковия с географския признак при обособяването на българистиката като наука, при което лекторатът по българистика се свива и се приобщава към балканистиката. В крайна сметка това води до изтласкване на българистиката в периферията на университетските специалности и до съкращаването ѝ като учебна дисциплина. Като основна причина за липсата на обособен лекторат по българистика Галя Вълчинова изтъкна още липсата на специалисти зад граница. Хана Гладкова (Карлов университет, Прага) в доклада си „Прахката българистика на прага на второто си столетие“ направи равностойна на стратегиите, допринесли за съществуването на българистиката в Чехия в продължение на повече от сто години, в т.ч. и на променените условия от края на XX в. в общественото развитие и в организацията на висшето образование. Българистиката в Карловия университет продължава своето съществуване и днес и търси своя път за развитието си в бъдеще.

Докладът на Иван Петров от Университета в Лодз „Българистиката в Полша днес“ бе съсредоточен върху палеославистиката и историческата лингвистика, която се развива успешно в Полша. В Лодз са сформирани специализирани звена в палеославистиката, в които учените имат възможност да работят и благодарение на добрата организация се появяват нови изслед-

вания в областта. През 2007 г. е създадена специалност „Палеославистика и народна култура“ с ръководител проф. Георги Минчев, която е закрыта през 2012 г. От 2011 г. работи извънфакултетният интердисциплинарен център „Церанеум“ за история и култура на Средиземноморието и Югоизточна Европа. Към него има специализирана византинистично-палеославистична библиотека от над 5200 тома и извършва активна изследователска дейност. От 23 разработени изследователски проекта 16 са в областта на старобългаристиката. Към това трябва да се добави и богатата периодика на палеобългаристична тематика. Вдъхновяващото развитие на българистиката в Лодзкия университет би могло да послужи за модел на други научни институции не само зад граница, но и в България.

Елена Иванова (Санктпетербургски държавен университет) изнесе доклад на тема „Българският език в руската лингвистика от ХХІ век: типологически и синтактични изследвания“. В него тя представи изследователската работа върху българския език, извършена от руски специалисти в периода от 2000 г. до наши дни. Бе направен обзор на публикациите в областта на морфологията и морфосинтаксиса, синтактико-типологическите проучвания на българския език и съпоставителния руско-български синтаксис. Техни автори са бележити руски учени като акад. В. А. Плунгян, проф. В. С. Храковски, проф. А. В. Циммерлинг и проф. Е. Ю. Иванова. Част от работите са в сътрудничество с техните колеги от България проф. Р. Ницолова, проф. А. А. Градинарова и редица други български езиковеди. В резултат на научните разработки на руските българисти в Санктпетербургския държавен университет през периода 2003–2017 г. са защитени и немалко дисертации по български синтаксис. Докладът на Елена Узеньова (Институт по славянознание, РАН, Москва) „Българистиката в Русия: академична наука и университетско образование“ обхваща основните научни направления в областта на българистиката и преподаването на българистични дисциплини в руските висши учебни заведения и академични институти в Москва. Като представител на Института по славяноведение, единственият академичен институт в Русия, който се занимава с комплексно изследване на славянските страни и България в частност, тя представи основните етапи в развитието на българистиката от 1947 г. до днес и основните направления в изучаването на България в Русия.

Докладът на Николай Червенков (Кишинев) „Съвременната българистика в Република Молдова“ представи обзорен поглед върху българистиката в тази страна. Той откри българистичните центрове на академични, университетски и обществени организации, като даде представа за широкото поле, върху което се простират българистичните интереси в Молдова. От разнообразните области и тематичния обхват на статиите и монографиите стана ясно, че интересът към българистиката в Молдова не стихва независимо от трудностите днес, което е обусловено от компактното население с българско самосъзнание в страната.

Развитието на българистиката в Украйна също е свързано с българската общност там, което е стимул и извор за българистични проучвания. В доклада си „Традиции, съвременност, бъдеще на българистиката в Украйна“ Олена Чмир (Университет „Тарас Шевченко“, Киев) разгърна изложението си от времето на именитите Юрий Венелин и Виктор Григорович до състоянието на българистичната наука в Украйна в днешно време, в което се открояват политически, икономически и демографски проблеми, характерни за българистиката зад граница, открити в докладите и на другите участници в кръглата маса. „Българистиката и образът на България в Беларус“ бе заглавието на доклада на Григор Григоров (ЮЗУ „Неофит Рилски“). Той разгледа връзките на беларуския народ с българите и влиянието на българската култура върху Литовското княжество. Отделен акцент в неговото изложение бе поставен върху съвременното осмисляне на личността на Григорий Цамблак в беларуската култура.

Докладът на Тания Лалева (Университет „Комплутенсе“, Мадрид) на тема „Обучението по български език и литература на университетско ниво в Мадрид“ обърна внимание на постепенното редуциране и трансформиране на обучението по български език в Испания, като изтъкна, че днес единствено в Университета „Комплутенсе“ е запазена подспециалност „Български език“, но към специалността „Съвременни езици и техните литератури“, което води до намаляване видимостта на българския и съответно до по-малко студенти. Нови подходи и перспективи предложи в доклада „Виртуалната класна стая – повод за носталгия или възможност за развитие?“ Даниела Асенова (Университет в Упсала). Като отчете стесняването на българистиката в Европа и липсата на университетски програми за езиково обучение за чужденци, тя представи електронното обучение като възможна алтернатива не само за запазване, но и за развиване на преподаването на български език в Скандинавия. При подготовката на студенти от iPhone-генерацията виртуалната класна стая все повече се налага като напълно възможно бъдеще за българския език в Швеция и други страни от този регион.

Евелина Минева (Атински университет) в доклада „Славистиката и перспективите за научни изследвания в областта на българистиката в Атина“ представи историята и структурата на Катедрата по руски език, филология и славистични дисциплини в Националния и Каподистрийски университет в Атина. Авторката говори за все още неизползваните възможности за научни изследвания в областта на българската диаспора, историята на българското образование, историята на гръцко-българските отношения в съвременността и техните различни аспекти, превеждането и разпространението на българската литература в чужбина и др. Тя очерта и сложната ситуация на натиск от страна на по-големите славянски държави, който ограничава присъствието на българистичните дисциплини в Атинския университет. С преподаването бе свързана и темата на Стефания Филипова-Мердзимеки (Университет „Македония“, Солун). В доклада „Обучението по български език като чужд

в Солунския университет „Македония“ – статус, проблеми, предизвикателства“ бе разгледано преподаването на български език на студенти от икономически и социалнополитически специалности. В този случай целта на обучението е по-скоро практическа, отколкото научна, а именно – студентите да се реализират професионално, като използват знанията си по български език и всички други компетентности, които произтичат от това. Авторката представи проблемите и предизвикателствата, свързани със съвременните практики в методиката на преподаването на езика.

В рамките на темата „Преподаване на български език в университет и връзката между езика и неговия контекст“ Миглена Дикова (Университет в Гент) разгледа зависимостта между преподаването на български като втори език и сложния контекст, в който той функционира: свързаността между езикови и литературни текстове, ежедневна комуникация, медиен жаргон, фолклорни разкази, исторически културни модели и др. Основният дискуссионен въпрос бе какъв е точният баланс между езика и контекста и как осъзнаването на контекста допринася за по-доброто владение на езика.

Следващото заседание бе посветено на някои последни постижения в научната българистика като отделни индивидуални проекти и като съвместни екипи. Докладът на Станислав Станилов, Андрей Аладжов и Мариела Инкова (Национален археологически институт с музей, БАН) „Преславското съкровище. История, археология и значение“ бе пример за добро сътрудничество на национално и международно ниво. Бяха показани резултатите от съвместен проект на НАИМ с Римско-германския централен музей в Майнц към Изследователски институт за археология „Лайбниц“ и Музея „Велики Преслав“ за съвместно проучване на Преславското съкровище. Дейностите по проекта включват пълно археометрично, технологично и морфологично проучване на съкровището от Велики Преслав. Преславското съкровище не е изследвано и консервирано с модерни методи. Крайната цел е да се публикува изследване на съкровището в отделен том в издателството на Римско-германския централен музей в Майнц на български и английски език.

Една сесия бе посветена на актуални изследвания в различни области на научната българистика. Юрген Фуксбауер (Виенски университет) в своя доклад „Bulgarian and Beyond: An Interdisciplinary Approach to the *Lives of Petka Tărnovska*“ разкри ползата от компаративното проучване на житийната литература чрез изследване на текстовете, свързани с популярния култ към св. Петка Търновска. На основата на подготвено дигитално издание на *Житието на Петка Търновска* във версии от различни епохи с паралелни текстове на гръцката и църковнославянската версия, изследователят показва, че връзката между тези текстове е идеална основа за визуализиране на лингвистичното развитие на корпуса, както и за културни взаимодействия на Балканския полуостров и извън него. Юрген Фуксбауер изрази мнение, че интердисциплинарните изследвания, които изтъкват значението на българистиката в съсед-

ни области на научни изследвания, могат да помогнат за консолидирането на статута ѝ чрез свързаните с нея науки в западните университети.

Върху конкретно изследване бе и докладът „Избранные лексемы из *Книги Иова* в хорватско-глаголических бревиариях, паримейниках и четъем переводе“ на Петра Станковска (Университет в Любляна). Анализирайки превода на *Книга Иов* в хърватските глаголически бревиарии, Петра Станковска установи неговата нееднородност, получена от съвместяване на части от различни преводи и редакции. Авторката на изследването илюстрира преходите и взаимоотношенията между различните части на текста. Тя сравни лексеми с едно и също значение в паримейния и непаримейния превод, а също така и с някои други четива в хърватско-глаголическите бревиарии.

В изследователската тема на Сергей Темчин (Институт за литовски език, Вилнюс) „Новый жанр для нового языка у болгар, украинцев и белоруссов: Дамаскин и *Учительное евангелие* (XVI–XIX вв.)“ бе представено типологическо сравнение на езиковото развитие по българските земи, влизащи в състава на Османската империя, в паралел с това на източнославянските земи, влизащи в състава на Великото литовско княжество и Полското кралство. Беше отделено специално внимание на разпространението на текстовете, написани на новобългарски и на руски език – съответно на дамаскините и на *Учителното евангелие*.

Ахим Рабус (Фрайбургски университет) изнесе доклад на тема „Usability or functionality? Approaches to Church Slavonic morphological annotation“, в който разгледа трудностите при аотирането на старобългарски текстове с цел изграждане на езикови корпуси и речници към тях. Като език със сложна морфология и ортография, старобългарският създава трудности, когато става въпрос за автоматично граматично характеризиране с компютърни средства, независимо от това дали при изграждаето на корпуси се използва подход, основан на правила, или те се изграждат на статистически принцип. Целта на доклада бе да се обсъдят практически аспекти на изграждането на корпусите като компромис между функционалността и опита на потребителите, а също и да се проучат по-нататъшните перспективи за разработване на модели на информационните технологии за обработка на езикови корпуси.

Докладът на Андриана Спасова (Институт за литература, БАН) „Византийското съчинение *Животът на Езоп* от Максимус Планудис – въпросът за езика и авторството“ бе посветен на тема от нейната докторска дисертация. Анализът на преведения от Неофит Рилски и от Райно Попович текст показва, че и при двамата е търсен педагогическо-образователният ефект в текста на разказите за Езоп. Но съществена разлика в тяхната работа е, че, докато Неофит Рилски се придържа към църковнославянската норма, преводът на Райно Попович е извършен на говорим новобългарски.

В последното заседание на кръглата маса темите отново се върнаха към българистиката в най-широк смисъл в отделни страни и региони. Дмитро Миколенко (Университет „В. Н. Каразин“, Харков) изнесе доклад „Транс-

формация образа Стефана Стамболова как государственного деятеля в современной российской и украинской историографии“, в който представи противоречивата интерпретация на политика в българската, руската и украинската историография. Дмитро Миколенко разгледа как се е променяло отношението към Стамболов в Русия и Украйна от последното десетилетие на XX век до наши дни. Надя Мискив (Национален университет „Иван Франко“, Львов) повдигна темата за „Предизвикателствата на превода от български на украински“. Тя дискутира трудностите при превода на двата езика и изтъкна необходимостта от речници и справочници, за да се направи качествен превод, а също така коментира и особеностите на преводаческата работа като творчески процес.

Георги Наков (Център по българистика в Тимишоара) с доклада „Мястото на историческата диаспора в съвременната българистика“ обърна внимание на значението на българската историческа диаспора като носител на една формирана през продължителен период и все още неизследвана достатъчно култура. Според автора историческата диаспора може да предложи интересни изследователски теми за българистите, защото тя пази редица традиции, но поради своята откъснатост от България е повлияна от различната езикова среда и други фактори. Той призова учените да поемат по-активен ангажимент за изследването на културата на българските общности зад граница и да я приобщят към културното богатство на българския народ. Сходни проблеми бяха поставени в доклада „Българо-черногорските културни и други връзки в миналото като основа за бъдещо културно-образователно сътрудничество“ на Драган Перович (Никшич, Черна гора). Той говори за необходимостта от сближаване между България и Черна гора в наше време, като отбеляза, че понастоящем връзките между двете страни са оставени на отделни ентусиасти. Призова институциите да се ангажират с конкретни научни проекти и предложения за задълбочаване на сътрудничеството между двете страни.

В последната презентация на кръглата маса Андрей Бояджиев и Атанас Георгиев (Софийски университет) показаха резултатите от дигитализацията на изданията през 2008 г. справочник „Чуждестранна българистика през XX век“, който обхваща 1100 персоналии на учени от над 50 страни. Андрей Бояджиев представи интерактивния дигитален вариант на хартиеното издание, достъпно в интернет. Запозна аудиторията с етапите на разпознаване на текста и преработка на кодовите таблици от старата архитектура на шрифтовете към уникод. Бе обърнато внимание и на структурата на статиите, възможностите за търсене в съдържанието, както и на връзките между отделни части на справочника. Съществена част от заниманията на Андрей Бояджиев през последните години е посветена на дигитализацията на ръкописи и виртуалните издания на книги в гутенбергов формат, което улеснява работата на специалистите българисти навсякъде не само в България, но и зад граница, и допринася за развитието на научните изследвания.

В рамките на същия проект, финансиран от Национален фонд „Култура“, в градинката на „Кристал“ в центъра на София бе експонирана изложбата *Многолетна мъдрост: българистиката в Европа*. Подготвена и открита на 11 май от проф. Анисава Милтенова, тя представи в текст и снимков материал развитието на българистичната наука извън границите на България от основаването на славянската филология от чешкия учен Йозеф Добровски в началото на XIX в. до наши дни. В 27 табла бе представен приносът на учени от над 20 европейски държави в продължение на две столетия за развитието на научното познание за българския език, народ, история и култура. Голямата част от изобразителния материал – портрети на учени и публикации – бе предоставен от български библиотеки и архиви. Съдействие за изложбата оказа Дигиталният архив „Българска ръкописна книга“ при Софийския университет, Колекцията „Славика“ (1822–1922) при Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“, Централната библиотека на Българската академия на науките, Архивът на Института по славистика в Париж (Les archives de l'Institut d'études slaves à Paris) и др. Изображения и образци бяха изпратени и от български и чуждестранни учени и специалисти, сред които: Антоанета Гранберг, Даниела Асенова, Илиас Евангелу, Кетил Ро Хауге, Лидия Михова, Лиана Петрова, Лора Тасева, Милена Пршикрилова, Олга Сорока, Петра Станковска, Таня Лалева, Томислав Йованович, Юлия Юфу и др. Изложбата разкрива постиженията на науката за българския език, история и култура зад граница и нейната дълголетна роля в Европа, убеждава в нейното значение за цялостното развитие на европейското духовно пространство. Научният и културният принос на големите имена в българистиката зад граница и множеството издания през годините доказват авторитета на българистиката като наука.

Едновременно с кръглата маса *Българистиката в Европа: настояще и бъдеще* протече и международната конференция *Литературознанието: диалогичност и предизвикателства*, състояла се на 10 и 11 май в Столичната библиотека и посветена на 70 години от създаването на Института за литература при БАН. Двата научни форума бяха свързани и взаимно се допълваха не само поради множеството общи участници, но и от доклади за историческото развитие и актуалните въпроси за състоянието на съвременната българистика, които в един по-широк план се отнасят към развитието и запазването на българския език и култура наравно с езиците и културите на другите европейски народи. Знаковата дата 11 май, на която се отбелязва паметта на св. св. Кирил и Методий и около която се проведеха събитията, сама по себе си напомня за празника и символизира приемствеността между делото на светите братя и техните съвременни наследници – българистите у нас и в чужбина.

Станка Петрова-Христова

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2017–2018 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2017–2018 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2017–2018

BOOKS 2017–2018

ОБЩ ОТДЕЛ/ GENERAL

АЛЕКСАНДРОВ, Марио. Демографската политика в законодателството на България през периода 1879–1912 г. София: Регалия 6, 2017, 240 с.
ISBN 978-954-745-283-1.

Монографично изследване. Анализирани са основните концепции по същността и реализирането на демографската политика в законодателството на следосвободенска България.

АРХЕОЛОГИЧЕСКО наследство – Ловешка област. Ловеч: Регионален исторически музей, 2017, 160 с.
ISBN 978-954-8105-96-5.

Съставители: Радослав Гущераклиев и Мая Димитрова

В каталога са включени някои от най-представителните находки от богатата история на региона. Материалите са подредени хронологически и тематично. Отделните части, посветени на различните исторически периоди, започват с предговор, който прави кратка характеристика на епохата с акцент върху проучванията в Ловешки регион.

БУТЕБА, Аксиния. Жената, везмото, градът. Пловдив: Летера, 2017, 204 с.
ISBN 978-619-179-084-5.

Книгата е първи опит за антропология на самодейните женски колективи в българска градска среда. Целта на автора е да разкрие ролята на културната политика, водена от държавата, по времето на социализма и постсоциализма за съхраняването на културното наследство и приложението му в съвременността. Документирането на една културна практика със значение за Пловдив и България като цяло и на личностите, свързани с тази практика, очертава мястото и значението на традиционната технология на везане в модерността. Паралелно с живота на колективите е проследена и законодателната уредба, чрез която се провежда държавната културна политика, отнасяща се към социалната употреба на художествената дейност.

БЪЛГАРСКИТЕ бежанци в Бургас и региона 1878–1945 г. Велико Търново: Фабер, 2017, 479 с.
ISBN 978-619-00-0709-8.

Сборникът съдържа докладите от конференцията под едноименния наслов, проведена в Бургас през септември 2017 г. Основни акценти в материалите са: историческата динамика на бежанските процеси сред българите в разглеждания период, ролята на бежанците в следосвободенска България – политически, социални и икономически проблеми, етнодемографска характеристика на бежанците и др.

БЛАГОВЕСТИЕ и мисия. Мисионерско и просветителско дело на светите братя Кирил и Методий и св. Климент Охридски. 2018, 416 с.

ISBN 978-619-188-159-8.

Съставител: Иван Иванов (Кюмурджийски)

Сборникът е многоаспектно и интердисциплинарно представяне на научни изследвания, в които се разкрива литургическата, иконографската, химнографската, историческата, нравствената, омилетичната, педагогическата, теоретичната и емпиричната фактология за изясняване на проблеми, които са останали в периферията на многобройните изследвания, направени от български и чужди учени, свързани с просветителската мисия на светите братя Кирил и Методий и на св. Климент Охридски Чудотворец.

БОЖИНОВ, Войн. Република Македония в съвременната геополитика. София: Гутенберг, 2017, 314 с.

ISBN 978-619-176-106-7.

Книгата е поглед върху възможностите за бъдещото обществено-политическо развитие на Република Македония, пречупени през призмата на българските национални интереси. Авторът се спира върху историята на Вардарска Македония през последните 70 години, разглеждайки установяването на югославската власт в областта, перипетиите пред Скопие по времето на Тито и след неговата смърт, обявяването на независимостта и първите години от самостоятелния живот на югозападната ни съседка. Фокусът е насочен към геополитическото положение на младата държава, нейните отношения с Великите сили и със съседите и ролята, която следва да играе България в разplitането на Македонския въпрос, навлязъл в нова фаза.

БЪЛГАРИЯ и немскоезичният свят: транскulturни взаимодействия. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 222 с.

ISBN 978-954-07-4397-4.

Съставители: Ренета Килева-Стаменова и Майа Разбойникова-Фратева

Сборникът в чест на проф. дфн Емилия Стайчева включва докладите от проведената през декември 2016 г. Юбилейна научна сесия в нейна чест, доклади на участници във форума по случай 25-годишнината от създаването на Австрийската библиотека „Д-р Волфганг Краус“ в СУ „Св. Климент Охридски“ през юни 2016 г., както и подбрана библиография на проф. Е. Стайчева – изтъкнат специалист по история на немската литература, немско-българските и австро-българските литературни отношения.

ВАЧКОВ, Даниел. Аварии и катастрофи – хроника на социалистическата индустриализация. София: Сиела, 2018, 215 с.

ISBN 978-954-28-2486-2.

Изследването е посветено на един непроучен досега аспект от социално-икономическото развитие на България през втората половина на XX век.

ВЕНЕДИКОВА, Катерина. **Епиграфски паметници от османско време**. София: Огледало, 2018, 332 с.
ISBN 978-619-7261-27-1.

Първата част на монографията е посветена на мюсюлманския светец Бали Ефенди и неговата обител в Княжево, както и на паметници, свързани с него. Втората част – „Епиграфски паметници за историята на Велинград и неговия регион“ – включва надписи от XVIII–XIX в. – описание, транскрипция на латиница, транскрипция и превод на български език, както и епиграфски, палеографски, езиков, терминологичен и исторически анализ.

ВЪРБАНОВА, Валентина. **Чешки приноси в културно-историческото наследство на България 1878–1940**. София: Парадигма, 2018, 445 с.
ISBN 978-954-326-337-0.

Освен известните имена – Константин Иречек, Иван Мърквичка, Ярослав Вешин – в книгата са събрани и архитекти, мебелни специалисти, пивовари, озеленители, учители. Многобройната чешка колония в големите градове като София, Пловдив, Шумен, Варна, Русе, Сливен, Свищов, Видин и др. включва хора с различни професии, квалификации и класова принадлежност – собственици на предприятия, предимно бирени, текстилни, мебелни и печатници. За времето си тези хора играят важна роля в икономическия и обществен живот на България. Друга многобройна група са занаятчиите и дребни собственици, също степенувани в йерархии. В групата на чехите в средите на интелигенцията спадат гимназиалните и прогимназиални учители, поканените от Министерството на просвещението професори в по-късно основания Софийски университет, инженери, архитекти, художници, театralи, музиканти, прависти и др.

ГЕОРГИЕВА, Силвия и Юлия Йовева. **Съградено от народната памет. Историята на Къкринското ханче – първият музей за Васил Левски**. Ловеч: Регионален исторически музей, 2017, 112 с.
ISBN 978-954-8105-95-8.

Проследена е историята на Къкринското ханче от 80-те години на XIX век, през възстановяването му като първи музей на Васил Левски в следосвобожденска България до наши дни. Събитията са представени в хронологичен ред на базата на досегашни проучвания, свързани с живота и делото на Васил Левски и на личния и достъпен документален материал за създаването на експозиционния обект. Целта е да се систематизира и обобщи в една по-цялостна картина историята на това знаково за България място.

ГЕРГОВА, Ани. **Книжовността на Българското възраждане**. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 894 с.
ISBN 978-954-07-4378-3.

Трудът обобщава дългогодишния изследователски и преподавателски опит на автора в областта на историята на книгата, книгоиздаването, библиотечното дело, търговията с книги и четенето, разгледани в контекста на водещи школи в европейската наука за книгата. В изложението се открояват изводи за съотношенията между различните сектори на книжовния живот под влиянието на социално-политически, организационни и технологични фактори; за ролята на авторството и читателската култура.

ГОНЧАРОВА, Галина. **Политики на „поколението“. Генерационни деления в България през втората половина на XIX и началото на XX век.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 384 с.

ISBN 978-954-07-4369-1.

Обект на изследване е „поколението“, но не като конкретна биологическа и социална реалност, а като главен инструмент на определени политики и културни програми. Книгата включва шест истории – за „младите“ и „старите“ през Възраждането, за либералите и консерваторите, за поколенията в мемоарните вълни, за поборниците и „нерадостните им старини“, за социалистите и „младите поети“ на кръга „Мисъл“. Анализът на генерационните деления показва сложната динамика на изграждането на модерната българска публичност, в която не рационалните аргументи на експертното знание, а манифестирането на принадлежността към националната общност се превръща в критерий за усвояване на гражданските свободи и за оценка на приносите към общото благо.

ГОТОВСКА-ХЕНЦЕ, Теодоричка. **Кирилският код: славистиката и преоткриването на българите (до 1848 г.).** София: Парадигма, 2018, 366 с.

ISBN 978-954-326-346-2.

Книгата представя издирването на родината на най-стария славянски книжовен език от родоначалника на славистиката Павел Йозеф Шафарик. В резултат на неговата дейност и тази на първите слависти българите са включени в семейството на славянските народи. В изложението са разгледани връзките на българските възрожденци с Пражкия славистичен център, славянската взаимност като идеология по време на революцията от 1848 г. Акцент е поставен върху дейността на Юрий Венелин, Васил Априлов, Неофит Рилски, Иван Богоров. Специално внимание е отделено на основаването на Габровското училище и на модернизирването на българското образование по европейски образец.

ДАР и култури на дарителство за образование: теории, институции, личности. София: Изток-Запад, 2017, 555 с.

ISBN 978-619-01-126-0.

Съставители: Пепка Бояджиева и Росица Стоянова

Статиите в сборника са разработени в рамките на различни дисциплинарни и теоретични перспективи – социологическа, историческа, философска, социалнопсихологическа, математиколингвистична. Приложенията съдържат исторически документи, резултати от проведените емпирични изследвания и интервюта.

ДОЧЕВ, Константин. **Монети на византийската фамилия Палеолози в паричното обръщение на Българската държава (1259–1396).** Велико Търново: Центрекс, 2017, 528 с.

ISBN 978-954-913-083-6.

Мащабен обобщителен труд върху монетосеченето във Византия и България през разглежданата епоха и връзката му с конкретни политически процеси и събития. Наблюденията и изводите са базирани върху изобилен изворов материал. Каталогът, придружаващ научноизследователския труд, съдържа богат илюстративен материал с обяснителни бележки на български и английски език и притежава висока научна и практическа стойност.

ЖЕНИТЕ в българската литература и култура. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 526 с.

ISBN 978-954-07-4363-9.

Съставители: Людмила Малинова, Кристина Йорданова и Маринели Димитрова
Сборникът включва материали от националната интердисциплинарна научна конференция под едноименния наслов, проведена през октомври 2016 г. в София. В него са събрани изследвания, свързани с историята на жените в различни области на обществото, културата и изкуството. Възможно най-пълнокръвно е отразен спектърът на женското социално, политическо, професионално и културно присъствие в широк диапазон от българската култура и история – от Възраждането до наши дни.

ИВАНОВА, Пенка. Човекът на „Светлото бъдеще“: цели и механизми на социалистическата идеология в България (1944–1956). София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 248 с.

ISBN 978-954-07-4411-7.

Интердисциплинарно изследване, чиято основна цел е да покаже как езикът на комунистическата идеология в България подрежда света, като вниманието е съсредоточено върху качествата и привичните дейности на човека в него. То е поглед върху марксистко-ленинската интерпретация на старата тема за преобразяването на „вехтия човек“ в „нов“, получила възможност за практическо приложение в ред европейски държави след Втората световна война.

КУЛТУРНАТА памет във времето и пространството. Сборник, посветен на 65-годишния юбилей на проф. д.изк.н. Симеон Недков. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 935 с.

ISBN 978-954-07-4426-1.

Съставител: Петър Миладинов

Сборникът включва статии на изтъкнати български учени в областта на музеологията, практиките за съхраняването и опазването на културното наследство, историята и др.

МАСКИ долу! Национализмът на Балканите през XX век. София: Парадигма, 2018, 283 с.

ISBN 978-954-326-344-8.

Съставители: Наум Кайчев, Боби Бобев, Юра Константинова, Калина Пеева, Румяна Прешленова и Анета Михайлова

В центъра на изложението са политиките на модерните национални държави на Балканите към малцинствата и начините, по които те се инструментализират за публични цели. Конкретните прояви и специфики на национализма в региона в продължителен исторически период позволяват осмисляне на феномена в неговата цялост и съпоставимост. Авторите правят опит за демаскиране на благовидните предлози, с които политиките често оправдават посегателствата не само по отношение на малцинствата, но и спрямо титулярната нация в шест държави в Югоизточна Европа: Югославия, Албания, Гърция, Турция, България и Румъния.

1869

НИКИФОРОВА, Сия. **Българската стопанска политика във Вардарска Македония (1941–1944)**. София: Македонски научен институт, 2018, 295 с.

ISBN 978-619-7377-02-6.

Монографично изследване, структурирано в разделите: „Селско и горско стопанство“, „Занаяти, промишленост и търговия“ и „Благоустройство, транспорт и комуникации“.

НИКОЛАЕВА, Светлана. **Земеделското образование в България 1878–1944**. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2017, 266 с.

ISBN 978-954-00-0139-5.

Проучени и анализирани са социално-икономическите основания и законодателните решения за земеделско образование в България от 1878 до 1944 година; систематизирани и представени са теоретичните идеи за земеделска просвета и образование преди 1878 г. и след Освобождението до 1944 година; изследвани, анализирани и оценени са дейностите, свързани с откриването на различни видове земеделски училища и осигуряването на условия за тяхното функциониране; анализирани са елементи на системата за земеделско образование – учебна документация, учебно съдържание, специфични аспекти от организацията на образователния процес в земеделските училища и курсове; разкрива се значението и спецификата на извънучилищната дейност на учителите от земеделските училища.

ОПАЗВАНЕ на културното наследство – идеи и практики. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2017, 234 с. + CD

ISBN 978-954-322-908-6.

Главен редактор: Мила Сантова

Изданието е посветено на на 60-ата годишнина от присъединяването на България към ЮНЕСКО. Съдържа материалите от научната конференция „Нови моменти в концепциите за опазването на културното наследство: теоретична обосновка и практически решения“, проведена в София през есента на 2016 г. Докладите са в областта на етнологията, фолклористиката, културологията, археологията, изкуствознанието, архитектурата, музеологията, реставрацията, консервацията, филологията, библиотекознанието и други. Основните тематични полета са теоретични схващания, свързани с интерпретирането и опазването на културното наследство, представяне на иновативни концепции за опазване на материалното и нематериалното културно наследство, както и на актуални проблеми на опазването му в музейна и архивна среда.

ПИСМЕНОСТ, книжовници, книги. Българската следа в културната история на Европа. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 2018, 522 с.

ISBN 978-619-201-213-7.

Съставител: Тодор Тодоров

Сборникът съдържа докладите от конференцията под едноименния наслов, проведена в Шумен през 2016 г., обединени в разделите: „Писменост, книжовници и книги в средновековна България“, „Нумизматика, сфрагистика, епиграфика“, „Книжовната традиция на българите през XV–XX век“ и „Културноисторическо наследство и туризъм“, както и материалите от Кръглата маса „Паметникът „Създатели на българската държава“ – история, настояще, бъдеще“.

СТОПАНСКИ и културен живот в Родопите и Тракия (XIX–XX в.). Смолян: ЗЕА Принт, 2017, 237 с.

ISBN 978-619-196-058-3.

Редактори: Таня Марева, Зоя Начева и Христо Гиневски

Сборник с материали от международната научна конференция под едноименния наслов, проведена в Смолян през юни 2017 г. Докладите въвеждат в научно обръщение непознати и неизвестни досега сведения, както и богат снимков материал. Безспорен принос са богатите на информация сведения за стенописната украса на храма „Св. Възнесение“ в с. Павелско, за смолянските камбани, за първите киноапарати в Средните Родопи, за българските документи в архива на Комотини, за развитието на рудодобива, електроенергетиката и пътищата, примерите за координация и добри практики в планинските територии и възможностите за тяхното прилагане, за развитието на спорта и физкултурата в Източните Родопи, за създаването на Художествената галерия и изграждането на „закрития“ пазар в Кърджали, за българския общински театър в Гюмюрджина (Комотини) през 1942–1944 г. и др.

***СЪВРЕМЕННИ методи за проучване, систематизиране и презентиране на културно-историческото наследство на Балканите (На базата на архивите на проф. Асен Василиев и проф. Атанас Шаренков в Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към СУ).** София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 181 с.

Съставител: Вася Велинова

Сборникът съдържа материалите от два научни семинара, проведени през 2016 и 2017 г. Представени са резултати от теренни проучвания и архивни материали, свързани с проф. Асен Василиев, както и опитът на специалисти от съседни балкански държави в проучването, запазването и презентирането на средновековното и възрожденското изкуство.

ТРУДНИЯТ разказ. Модели на автобиографично разказване за социализма между устното и писменото. София: Институт за изследване на близкото минало и Сиела, 2017, 420 с.

ISBN 978-954-28-2326-1.

Съставители: Александър Кьосев и Даниела Колева

Интердисциплинарният борник съдържа материалите от научния проект „Модели на тревожност“ (2008–2011). Антрополози, културолози, социолози и литератори изследват „невъзможността за разказване“ след социализма: специфичните затруднения пред настоящите перспективи към близкото минало, отсъствието на адекватен наративен ресурс, който да представи личния живот като достоен, смислен и свързан, както и разните автобиографични стратегии за компенсация.

ХРИСТОВ, Ивайло. Публичният образ на Васил Левски. София: Зов комерс, 2017, 359 с.

ISBN 978-954-8772-40-2.

Проследена е посмъртната съдба на Апостола в българското национално съзнание. Разкрит е начинът, по който се формира и променя представата за Левски,

1869

ролята му в българската история и душевността на българския народ, как различните епохи и идеологии четат наследството му, има ли мостове и приемственост между тях. Търси се отговор на въпросите: защо българският народ избира именно Левски, а не Ботев, Каравелов, Раковски, Стамболов, или пък някой от средновековните владетели за свой върховен национален герой? Защо точно в Левски се концентрира всебългарската почит?

ЧРЕЗ миналото към бъдещето. Сборник в чест на проф. днк Маргарита Карамихова. София: Просвета, 2017, 238 с.

ISBN 978-954-01-3551-9.

Съставител: Петко Петков

Статиите и студиите в сборника са в широки тематични граници – изследвания на свети места, поклонничества и съвременна религиозност; идентичност; памет и спомняне; граници и гранични зони; съвременни миграционни движения; война и мир; социализъм и постсоциализъм.

ИСТОРИЯ / HISTORY

ВОЙНИКОВ, Живко. Титли и имена в Първата българска държава. Велико Търново: Абагар, 2018, 408 с.

ISBN 978-619-168-198-3.

В книгата се разглеждат аристократични титли, административни длъжности и войскови звания, употребявани в Първата българска държава; професии, занятия или названия; българските имена от времето на Първата българска държава, както и известни аварски, кутригурски и утигурски, савирски и хазарски лични имена.

ВТОРАТА световна война 70 години по-късно. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 348 с.

ISBN 978-954-07-4374-5.

Съставител: Искра Баева

Сборникът включва изследвания на преподаватели, докторанти и студенти от Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, представени по време на научната конференция под едноименния наслов, проведена в София през май 2015 г.

ДУБРОВНИШКИ извори за българската история. София: ГУ на архивите при МС и Държавна агенция „Архиви“ –

Т. II. 2017, 174 с. ISBN 978-619-7070-14-9.

*Сборникът е е резултат от дългогодишната работа на Йоанна Списаревска с документите от Дубровнишкия исторически архив и е неделима част от книгата ѝ, издадена през 2000 г. Включва 45 документа от серията *Diversa cancellariae*, съставени между 16 януари 1516 г. и 27 ноември 1520 г., съдържащи сведения за дейността на дубровнишките търговци в най-оживените средища на дубровнишката търговия в българските земи през XVI в. – София, Търново, Видин, Никопол, Провадия, Пловдив, както и за националната характеристика на територията, обект на дубровнишката търговия.*

Поредица Архивите говорят № 70

ЖЕЛЕВ, Йордан. **Д-р Симеон Табаков (1882–1918)**. София: Народно читалище „Кузман Шапкарев – 2009“, 2018, 306 с.
ISBN 978-954-92400-4-7.

Книгата е принос към биографията на д-р Симеон Табаков. Допълва информацията за неговия личен живот и обществена дейност, разкрива в детайли дипломатическата му кариера на служител в българските легации в Лондон, Рим, Истанбул и Ниш, титулярен консул в Скопие и Букурещ, началник на Консулско-стопанското отделение при Министерството на външните работи и на изповеданията, представя трудовете му (и написаното за него) в изчерпателна био-библиография, прави достояние запазената из различни архивохранилища негова кореспонденция, както и редица служебни документи – писма, рапорти и доклади, допълващи представите за работата, трудностите, възгледите и идеите му през неговия кратък, но съдържателен житейски път.

КИРИЛ, патриарх български. **Дневници**. София: Нов български университет, 2018, 759 с.
ISBN 978-954-535-988-0.

Съставители: Живко Лефтеров, Момчил Методиев

Записките отразяват периода на служението му като патриарх и са предимно от 50-те и 60-те години на XX век, като най-ранните са от 1926 г., а последните са датирани в самото начало на 1971 г. По-голямата част са свързани с официални посещения на патриарха в чужбина и срещи с църковни делегации, пребиваващи в България. Отразени са неговите разговори с видни български интелектуалци като Симеон Радев и Борис Христов, с председателя на Комитета по църковни въпроси Михаил Кючуков, с чужди посланици и гости на БПЦ.

КУЗМАНОВ, Юрий. **Ловеч в руско-турските войни през XIX век (част първа) 1806–1812, 1828–1829**. Ловеч: Регионален исторически музей, 2017, 124 с.
ISBN 978-954-8105-87-3.

Обобщено описание на войните, геополитическите реалности и причините, които водят до тяхното начало, развитие и резултати, мястото и ролята им в по-общия европейски процес, който е свързан с многовековната борба срещу Османската империя. Проследени са основните военни действия и приносът на зараждащите се националноосвободителни движения на балканските народи. Установени са конкретните оперативни и тактически военни действия, техните резултати, хронология, военните командири, както и участието и отношението на ловешките граждани. Представени са и историците, които имат принос за проучването на тези войни.

КУМАНОВ, Милен. **Дълг и чест. Стефан Стамболов**. София: Захарий Стоянов, 2018, 253 с.
ISBN 978-954-09-1180-9.

Проследена е идеята еволюция на Ст. Стамболов от революционни към либерални позиции. Привлечени са и някои неизвестни факти, които позволяват да се хвърли нова светлина върху отделни моменти от драматичната му революционна и обществено-политическа дейност.

НЕДКОВ, Цветолин. **Планът за преобразяване на Южна Добруджа (1951–1956 г.)**. Варна: Издателство на Висше училище по мениджмънт – Варна, 2017, 243 с. ISBN 978-954-635-025-1.

Основните насоки на изследването са: да се осветлят възможно най-пълно стопанските и социалните предпоставки за появата на плана; да се проследи създаването, утвърждаването, съдържанието, разгласяването му и отзвукът, който предизвиква в България и чужбина; да се посочат и обосноват причините за спада в реализирането на плана в периода 1952–1954 г., активизирането и финализирането му в периода 1955–1956 г., както и да се направи възможно най-обективна и балансирана оценка на базата на използвания разнороден изворов материал.

ПЕТРОВ, Йордан. **България в балканската политика на Великобритания в началото на XX век (1902–1909 г.)**. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2018, 372 с.

ISBN 978 619-208-134-8.

Монографично изследване. Политиката на Великобритания към България е разглеждана в контекста на международните и балканските отношения.

СТРЕЗОВА, Алека. **Българската дипломация. Институции и представители 1879–1918**. София: Авангард Прима, 2017, 240 с.

ISBN 978-619-160-862-1.

Поглед към историята на българската дипломация през институционалната история. Първата част е посветена на създаването и структурирането на Министерството на Външните работи и вероизповеданията и на дипломатическите представителства в разглеждания период, както и на въпроса за тяхното финансиране. Втората част е посветена на биографиите на ръководителите на българската дипломация и титулярите на дипломатическите агентства.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

МЮСЮЛМАНИТЕ в България: динамика на нагласите. София: Нов български университет, 2018, 221 с.

ISBN 978-619-233-003-3.

Съставител: Евгения Иванова

Сборникът е резултат от конференцията под едноименния наслов, проведена през май 2017 г. в Нов български университет. Анализирани са българските проекции в динамиката на нагласите в течение на пет години (2011–2016), наситени в глобален мащаб с много „мюсюлманска“ проблематика. Българската ситуация би могла да се интерпретира като модел за мирно и толерантно съжителство между християни и мюсюлмани – поне що се отнася до нагласите на мюсюлманите – обект на изследванията.

САРБЕВ, Явор. Българоезичните мюсюлмани в Западна Тракия през втората половина на XX век. София: Тангра ТанНакРа, 2018, 350 с.
ISBN 978-954-378-153-9.

Обекти на изследването са двете гранични общности – на чамите в Северен Епир и на помаците в Ксантийско, Западна Тракия. Проследява се еволюцията на конструиране на идентичностите на двете групи в периода от края на Първата световна война до 90-те години на XX в. Монографията предлага нова гледна точка върху съдбата на граничните общности на чамите в Епир и на помаците в Западна Тракия, пречупвайки отношението на националните политики към тях през прагматичната историческа реалност и емоционалната памет на общността.

ШНИТЕР, Мария. Пътища през православния ритуал. София: Изток-Запад, 2017, 384 с.
ISBN 978-619-01-0104-8.

Интердисциплинарно изследване на ритуалите на православното християнство, полагащи пътищата, по които може да премине човекът от раждането до смъртта си. Тези пътища изграждат здрава и изключително устойчива структура, която осигурява съхранението и пренасянето на съществената за оцеляването на общността информация във времето – както по диахронната линия на историческото време, така и в миниатюрния, криволичеи и внезапно прекъсващ пунктир на индивидуалното време на всеки човек.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

АНЧЕВ, Анатол. Фолклорът на работниците от едно звено на каналджийска бригада. София: Тип-топ прес, 2017, 176 с.
ISBN 978-954-723-189-4.

Теренно проучване на фолклора като тип култура в определена социална среда (мъже, строителни работници, занимаващи се с тежък физически труд). Авторът е приложил ползотворния както в миналото, така и днес изследователски метод в антропологията – т.нар. включено наблюдение по време на теренна работа. Представеният в книгата фолклорен материал включва вълиебни приказки, битови приказки, вицове, легенди за светци, етиологични легенди, пословици и поговорки, вулгаризми и др. Записите и наблюденията са правени по време на 45-дневна бригада в София през 1980–1981 г. в Държавно стопанско обединение „Инжстрой“ – Управление „Подземно строителство“, в каналджийска бригада, в звено от шест души, работещо на обект „Слатина“.

МАЛЧЕВ, Росен. Агиология и демонология. Напрежения в структурата на фолклорната вяра. София: Импресарско-издателска къща Род, 2018, 446 с.
ISBN 978-954-476-075-5.

Монографията е резултат на многогодишни и лични теренни наблюдения и проучвания върху парадигмалните отношения между агиологията – като познавателно пространство за осветеното, обожественото, и демонологията – като поле на познанието за стихийното и вредоносното, в структурата на българската фолклорна вяра.

ПАМЕТТА за традицията. Сборник в чест на 70-годишнината на доц. д-р Ангел Гоев. Велико Търново: Фабер, 2018, 575 с.

ISBN 978-619-00-0742-5.

Научен редактор: Светла Димитрова

Сборникът съдържа статии в областта на етнологията, фолклористиката, историята, музеологията и др.

ТОНЧЕВА, Светлана. Площадът, Паркът и Кеят в Русе. Визуални маркери на памет. София: Импресарско-издателска къща Род, 2017, 255 с.

ISBN 978-954-476-072-4.

Интердисциплинарно изследване в сферата на урбанистичната антропология. В труда са анализирани проблеми, подлежащи и на бъдещи дискусии – за начините на интерпретиране на взаимоотношението градско пространство–обитател, за местата на памет и техния смисъл в българска среда, за речния град и неговия тип конструиране на локална идентичност и др. – актуални и търсени в съвременните научни изследвания както в български, така и в световен мащаб.

ШУЛЕВА, Лиляна. Етноложки изследвания за Пазарджик и Пазарджишкия край. Пазарджик: Регионален исторически музей, 2017, 442 с. + библиография.

ISBN 978-619-90021-8-6.

Сборникът съдържа научни публикации, посветени на традиционните календарни празници, семейната обредност, народната медицина и др.

BUDILOVA, Lenka and J. Marek Jakoubek. Bulgarian Protestants and the Czech village of Voyvodovo. София: Нов български университет, 2017, 144 с.

ISBN 978-954-535-000-9.

Книгата е посветена на историята на протестантските мисии в България, тяхната евангелизаторска, образователна и литературна дейност и представя конкретна чешкоговоряща протестантска общност в Северозападна България. Описана е ролята на американските мисионери Алберт Лонг и Елиас Ригс, както и отзивите на българите към техните евангелизационни усилия. Проучен е религиозният живот в бившето чешко село Войводово, което е представлявало най-голямата методистка конгрегация в България. Въз основа на теренна работа и на обширни архивни изследвания книгата предлага подробна дискусия за ключовите елементи на вярата на селяните в периода 1900–1950 г. Историята на Войводовската конгрегация е поставена в контекста на българската история, която включва преследването на протестантски пастори през социализма и възстановяването на протестантските църкви през 90-те години на XX век.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БАНОВА, Савелина. Езиково усвояване: вариации в параметрите при морфосинтактични реализации в междинния български език. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 254 с.

ISBN 978-954-07-4377-6.

В монографията се предлагат систематизирани данни, представящи употребата на два лингвистични сегмента – единият е от номиналната фраза (притежател-

ните местоимения – клитични и пълни форми), а другият е от вербалната фраза (прилаголните клитики) от неносители на българския език. През призмата на основните теоретични постановки, свързани с езикоусвояването, се анализира специфичният езиков материал, като се правят изводи с теоретична и приложна насоченост.

ГАНЕВА, Гертана. **История на граматическите основи**. София: ПАНЕВ Пъблишинг, 2018, 152 с.

ISBN 978-619-90789-1-4.

Показана е историята на българските граматически основи за вид и време, които са се появили още в праславянския език, и е изследван развоят на граматическите основи в българския език от гледна точка на постулатите на езиковата типология. Свободен онлайн достъп: <https://bit.ly/2G73oXF>

ЕЗИК свещен. Юбилеен сборник по случай 70-годишнината на проф. Пенка Радева. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2018, 532 с.

ISBN 978-619-208-123-3.

Отговорен редактор: Стоян Буров

Сборник с лингвистични изследвания, обединени в разделите: „Синтаксис“, „Ономастика, диалектология“, „Езикови тенденции и изследователски подходи“, „Лингвокултурология“, „Език на българската литература“ и „Разговорна реч“.

ЕФТИМОВА, Андреана. **Регистри в журналистическия дискурс**. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 244 с.

ISBN 978-954-07-4401-8.

Изследването е посветено на речевата полифония в журналистическата комуникация – как съжителстват престижни с непрестижни, официални с неформални, динамични със статични, конвергентни с дивергентни, писмени с устни, информационни, морализаторски, спортни, политически и други регистри.

КИРИЛОВА, Йоанна. **Представата за ума в българската езикова картина на света**. София: Дио Мира, 2017, 202 с.

ISBN 978-954-2977-39-1.

Лингвокултурологично изследване. Въз основа на материал от тълковни, етимологични, словообразователни, асоциативни речници, енциклопедични справочници се извеждат основните (ядрените) и допълнителните (периферни) признаци на концепта ум. Направен е анализ на съдържанието на концепта ум в дамаскинарската книжнина, по-точно в Тихонравовия дамаскин, и в перемияте.

КРЪСТЕВА-ТОНЧЕВА, Жана. **Устойчиви сравнения в българския и френския език**. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 292 с.

ISBN 978-954-07-4368-4.

Трудът е съпоставително изследване върху системата на устойчивите сравнения като част от идиоматичния фонд на българския и френския език. Устойчивите сравнения са едни от най-активно и спонтанно употребяваните образно-експресивни езикови средства, но и една от най-дискусионните групи в идиоматиката.

В лексикографското приложение към изследването са включени 2714 устойчиви сравнения, съответно 1549 за българския език и 1165 за френския език, придружени от тълкувателни дефиниции.

ЛЮТАКОВА, Румяна. Нова българска и румънска лексика след 1989 г. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 592 с.
ISBN 978-954-07-4396-7.

Настоящата книга е плод на дългогодишно изследване върху лексиката, навлязла и създадена в българския и румънския език след началото на демократичните промени през 1989 г. Състои се от теоретична част, която предлага обширен и многостранен поглед върху неологизмите в двата езика, последвана от двупосочен речник на разглеждания материал. Съпоставката между два езика, принадлежащи към различни езикови групи, но развиващи се в почти идентични социално-исторически условия, води до интересни наблюдения и изводи за основните тенденции в лексикалната динамика и за общото и специфичното в българския и румънския.

РИКЕВСКИ, Румен. Съпоставителен анализ на фразеологизмите в новогръцкия и българския език. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2018, 352 с.
ISBN 978-619-208-133-1.

Структурно-семантичен съпоставителен анализ на фразеологизмите в новогръцкия и българския език с акцент върху отражението на езиковата картина на света във фразеологизмите.

ВЕКЪТ на структурализма. София: Нов български университет, 2017, 264 с.
ISBN 978-954-535-994-1.

Съставител: Васил Гарнизов

Съдържа петнадесет текста, които представят разгръщането на структурализма и неговата „българска версия“, представени на конференцията по случай 100 г. от „Курса по обща лингвистика“ на Фердинанд дьо Сосюр, проведена през ноември 2016 г. в Нов български университет.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АЛЕКСАНДРОВА, Надежда. „Еничарите“. Преплетени истории в османския контекст на XIX век. София: Изток-Запад, 2018, 314 с.
ISBN 978-619-01-0209-0.

Книгата проследява проникването на френския роман „Еничарите“ в книжнината на народите под османска власт между 40-те и 70-те години на XIX век. Той е преведен седем пъти на пет езика – гръцки, румънски, български, арменски и караманлийски. Изследването за първи път оповестява името на автора, загубено при преводите. Това е Алфонс Роайе – писател, пътешественик, либретист и оперен директор. Чрез репертоара на ориентализма и сантиментализма в романа се описва упадъкът на еничарското тяло и унищожението му. Представата за еничарите присъства трайно в българската белетристика и историография до 1878 година. Тя се вражда в устойчивата формула „кърджалии, еничари, даалии и други врагове на роду ни“ и се използва за пропагандиране на идеята за независимост.

БЕЛЧЕВА, Евелина. **Златорожката връзка. Петър Динеков–Владимир Василев.** София: Гутенберг, 2017, 305 с.
ISBN 978-619-176-105-0.

Книгата е посветена на две големи личности в българската култура и на тяхното литературно приятелство и сътрудничество в алманаха „Златорог“. Документалната основа на книгата са 74 неизвестни писма, разменени между младия Петър Динеков и Вл. Василев в периода 1936–1953 г. Повествованието е изградено на основата на този епистоларен сюжет, разкриващ психографските портрети на младия критик Петър Динеков и на литературния „законодател“ по това време Владимир Василев на фона на историческите събития преди и малко след 1944 г. Изследването се основава на богат документален материал: дневника на Петър Динеков и дневника на Борис Делчев, неизвестни архивни документи, писма, спомени, худ. портрети и около 50 снимки, повечето от които непубликувани.

ЕМИЛИЯН Станев – **традиция и модерност.** Велико Търново: ДАР-PX, 2018, 294 с.
ISBN 978-954-9489-60-6.

Съставител: Николай Димитров

В сборника са поместени част от докладите, изнесени на националната конференция, посветена на 110-годишнината от рождението на Емилиян Станев, състояла се във Велико Търново през април 2017 г.

ЕНЧЕВ, Младен. **Балада за Нангияла. Прагматика на смъртта в детската литература.** София: Кръгзор, 2018, 319 с.
ISBN 9789-54-771-394-9.

Изследването е посветено на присъствието и функциите на смъртта в литературното творчество за деца. Анализирани са богат и жанрово разнообразен материал, включващ класически и периферни произведения от българската и световната литература за деца. Проследява се динамиката в интензитета и във формите на това общуване с акцент върху педагогическите и терапевтичните употреби на морталното в текстовете за деца и се коментират възможностите им да влияят при формиране на детското понятие за смърт.

КОСТАДИНОВА, Ана. **Сънят на инфантата. Поезията за деца на НРБ.** Велико Търново: Фабер, 2017, 352 с.
ISBN 978-619-00-0699-2.

Първо цялостно изследване на процесите в поезията ни за деца в сложния и противоречив период от 1944 до 1989 г. Като овладява огромен емпиричен материал и като се опира преди всичко на естетически критерии, анализът показва, че в тази идеологически обременена зона са налице обширни пространства на свободно и автентично творчество, на високи художествени постижения.

МИРЧЕВА, Елка. **Староизводните и новоизводните сборници – преводи, редакции, преработки, книжовноезикови особености.** София: Валентин Траянов, 2017, 398 с.
ISBN 978-954-9928-73-0.

В книгата се разглеждат преводите на пет текста от сборниците с устойчив състав, организирани според неподвижния (минеен) и подвижния (триоден) цикъл на църковната година: Мъчение на св. Четиридесет мъченици от Севастия; две

хомили за Благовещение с името на Йоан Златоуст; чудото на св. архангел Михаил в Хоня и Житието на св. Кодрат Никоидийски. Целта на изследването е да се направят изводи за многократните преводи на агиографски и хомилетични творби в старобългарската книжнина в широки граници (X–XVIII в.), да се очертаят системните промени и типичните черти на всеки един от преводите и редакциите и те да се свържат с цялостния състав на сборниците.

КНИГА за Иван Методиев. София: Издателски център Боян Пенев, 2018, 261 с.
ISBN 978-619-7372-07-6.

Съставители: Александра Антонова и Маринели Димитрова

Съдържа текстовете от първата научна конференция, посветена на поета и организирана от Института за литература по повод 70-годишнината му. Книгата включва и ръкопис на един от вариантите на стихосбирката „Първична мисъл“, подготвяна от Иван Методиев в периода 1998–1999 г., но останала неиздадена.

КОВАЧЕВА, Адриана. (Не)забележимата преводачка. Еманципационни преводни практики на Дора Габе. Велико Търново: Фабер, 2017, 172 с.
ISBN 978-619-00-0701-2.

В книгата се разглеждат някои по-малко известни преводи на поетесата от 30-те, 60-те и 70-те години на XX век. Транслатологичният анализ на избраните творби е поместен в контекста на рядко коментирани до този момент факти от биографията на преводачката. Изследователският интерес се съсредоточава върху следите, които преживяното по време на Втората световна война оставя в преводното творчество на Дора Габе, върху приятелството ѝ с полската поетеса Анна Каменска, а също и върху сътрудничеството на авторката на „Сгъстена тишина“ с вестник „Макаби“. Изложените интерпретации на литературни текстове, архивни материали и биографични документи, включително интервюта и спомени на поетесата, позволяват да се направи по-цялостно описание на преводаческата ѝ стратегия.

ПЕНЧО Славейков. 150 години от рождението му. София: Издателски център Боян Пенев, 2017, 543 с.
ISBN 978-619-7372-02-1.

Съставители: Александра Антонова и др.

Сборникът представя материалите от едноименната международна научна конференция, проведена през м. май 2016 г. в София. Съдържа статии на утвърдени български литературни изследователи и познавачи на творчеството на тази изключително значима културна фигура, на водещи чуждестранни българисти и български преподаватели в различни европейски университети. Във фокуса на вниманието са непознати или слабо познати и неизследвани страни от забележителната житейска и творческа биография на Пенчо Славейков.

ПЕТКОВА, Борислава. Да направим земя и хора. Разказът за сътворението и грехопадението в българската култура. Пловдив: Студио 18, 2017, 287 с.
ISBN 978-619-7249-14-9.

В центъра на изследването е поставена темата за сътворението на света и хората и последвалото грехопадение, оформящи цялостния епизод от началната човешка история. Специфичните концепции, положени в основата на сюжетни-

те ядра, предизвикват своеобразен и непреходен диалог между няколко мащабни културни конструкта – митологично наследство, канонично християнство, погранична апокрифна литература и паганистичен фолклор. Наративните корпуси, едновременно съществуващи и познати на читателя/слушателя от средновековната и предмодерната епоха, съхраняват вярвания и представи за космогонията и антропогонията, наследени през вековете.

СТОЯНОВА, Юлияна. Ерос и Агапе (литературни превъплъщения). София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 288 с.
ISBN 978-95-07-4334-9.

Дискутирани са най-характерните литературни модели на Ерос и Агапе (символизиращи еротичната и божествената любов) в психологическата проза на Павел Вежинов, Димитър Димов и Теодора Димова.

СТОИЧКОВА, Ноеми. Критически езици и идеологически полета (Фрагменти от едно столетие 1878–1989). София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 326 с.
ISBN 978-954-07-4362-2.

Книгата е първият систематичен опит върху конструиране на (само)съзнание на българската литературна критика в периода на модерната буржоазна държавност и по време на тоталитаризма. За първи път след промените от 90-те години на XX век се разглеждат функциите и ролята на социалистическата критика при формиране на литературното поле. За първи път обект на анализи са списанията „Септември“ и „Пламък“ – издания на СБП, които активно участват и законодателстват във формирането на критическия дискурс в епохата на НРБ.

ЯНЕВ, Владимир. Живее с Пловдив. Пловдив: Летера, 2017, 223 с.
ISBN 978-619-179-082-1.

Сборник с литературноисторически и критически есета. Първата част разказва за творците от началото на XX век до Втората световна война. Включени са и три по-обемни изследвания за пловдивското битие на Николай Райнов, за създаденото от белетриста и драматурга Христо Г. Казанджиев и за редактора на списание „Детски живот“ Еню Кювлиев. Втората част съдържа характеристики на лириката на Давид Овадия, Цветан Зангов, Васил Урумов, Иван Теофилов, чиито изяви водят началото си от 50-те години на миналия век. Дава се представа за поетическото оживление в Пловдив от средата на 60-те години. В частта „Четириима в Пловдив“ са представени свързани с града произведения на Маньо Стоянов, Асен Христофоров и Анжел Вагенцайн, а по-цялостно – създаденото от Стефан Памуков. Четвъртата част съдържа рецензии за книги на Огнян Сапарев, Иван Вълев, Йордан Велчев, Недялко Славов, Веселин Сариев, Антон Баев, Тильо Тилев и много други.

ГЛАСОВЕТЕ на българския днаболизъм. София: Парадигма, 2018, 257 с.
ISBN 978-954-326-340-0.

Съставители: Десислава Узунова, Владимир Полеганов и Александър Христов. Сборник с доклади от националната конференция под едноименния наслов, проведена в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през декември 2016 г.

По-голямата част от статиите се спират на отделни произведения, свързани с диаволизма. На много задълбочен прочит за пръв път в българското литературознание е подложено творчеството на Владимир Полянов.

КОКУДЕВА, Росина. Божена Немцова – Ангел Каралийчев. Общи фолклорни модели в приказното творчество. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2018, 278 с. 978-619-202-306-5.

В монографията се изследват сходните сюжети в приказното творчество на Б. Немцова и А. Каралийчев.

НАДМОЩИЕ и приспособяване. Сборник доклади от Международната научна конференция на Факултета по славянски филологии. София: УИ Св. Климент Охридски –

Том I. Литературоведски четения в чест на 80-годишнината на професор Никола Георгиев. 2017, 442 с. ISBN 978-619-7433-07-4.

Съставители: Надежда Александрова, Диана Атанасова, Мария Калинова, Румяна Л. Станчева

Свободен онлайн достъп: <http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/28689>

Том II. Езиковедски четения. 2017, 488 с. ISBN 978-619-7433-09-8.

Състав. Екатерина Търпоманова и Красимира Алексова

Свободен онлайн достъп: <http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/28690>

Сборникът в две части отразява съвременните подходи и интерпретации в контекста на насоките, очертани от Никола Георгиев. В годината на неговия 80-годишен юбилей се припомнят вдъхновяващите му идеи за политически ангажираната литература, за смелостта и достойнството на изследователя. Книгата съдържа 50 текста, обединени в две групи по темите за надмощието и приспособяването. Изследванията отговарят на предизвикателствата на новите медии и дават своя отговор на напиралите импулси за разтваряне на литературата в полето на социалните отношения.

ПИЛЕВА, Мария. Бунт. Надежда. Изкупление. Англезичните преводи от българския XIX век. София: Кралица Маб, 2017, 338 с.

ISBN 978-954-533-168-8.

Книгата представлява опит не само да открие, опише и систематизира фактите около това какво от англезичните автори на белетристика, ползващи религиозни мотиви, е преведено на български през XIX в., но и да разгледа причините за превода при дадените обстоятелства. Във фокуса на вниманието са „Робинзон“ на Даниел Дефо, „Чичо-Томовата колиба“ на Хариет Бийчър Стоу, „Коледна песен“ на Чарлс Дикенс и „Пътешественикът“ на Джон Бъниан. Трудът осветлява основни аспекти от литературното поле, набелязва идеи, очертава водещи мотиви, събира семантични линии на различни творби, търсейки пресечните им точки.

САБОВА, Венета. Песни за св. Йоан Владимир. Изследване и издание на словесната традиция за свети Йоан Владимир. София: Парадигма, 2018, 356 с.

ISBN 978-954-326-336-3.

Филологическо изследване на почитта към дуклянския владетел св. Йоан Владимир, в което са събрани и коментирани словесните извори за светеца с акцент към Сла-

вянската преводна служба за него. В първата част „Словесната традиция за свети Йоан Владимир“ са издадени и коментирани известните извори за светеца, което е първият по рода си опит за систематично представяне на текстовата традиция за светеца. Втората част на монографията „Христолюбивият владетел: житието на свети Йоан Владимир“ представя анализ на образа на светеца според представените в първата част извори с открояване на моделите на святост, както и на спецификите им според двете словесни традиции за светеца (дуклянската и елбасанската). „Славянската преводна служба“ за светеца е издадена заедно с гръцкия текст по първото венецианско издание от 1690 г. и български превод (дело на автора), с анализ на превода, различията и съдържанието за всяко от общо 109-те песнопения и на Славянското житие. Въз основа на текстологически наблюдения е изказано предположението, че славянският превод не е направен по някой от наличните преди 1802 г. гръцки издания, а по гръцки ръкописен вариант на службата, който текстологически възхожда към преписа в Zogr. Gr 142.

ИЗКУСТВО / ART

АНГЕЛОВ, Ангел. **Църквата „Св. Теодор Тирон“ в Зимевица, Софийско.** Стара Загора: Фондация „Балканско наследство“, 2017, 194 с.
ISBN 978-619-90783-2-7.

Монографията е част от по-голям проект, целящ проучването и популяризирането на историческото минало и културното разнообразие на средновековните Балкани. В нея са отразени резултатите от дългогодишни теренни изследвания, проведени под егидата на фондация „Балканско наследство“ по програма „Експедиции за документиране на средновековни балкански църкви“.

Свободен онлайн достъп: https://balkanheritage.org/wp-content/uploads/2018/01/zimevica_book_2018.pdf

КАРТАЛОВ, Пламен. **Янините девет братя. Опера от Любомир Пипков.** София: Захарий Стоянов, 2018, 655 с.
ISBN 978-954-09-1224-0.

Книгата е задълбочено изследване, в което авторът разглежда операта „Янините девет братя“ от Любомир Пипков: развитието на либретото, музикално-драматургичните аспекти и предизвикателствата за режисьорския поглед от сцената. В четирите части се разглеждат стилът, идейно-съдържателните характеристики, музикалният език и особеностите на драматургията. В приложенията са представени народните песни, от които са почерпени мотивите в либретото, разказът на Никола Веселинов, който стои в неговата основа, а така също дискусията около операта, както и отзивите за постановките ѝ.

ВИЗАНТИЙСКО и поствизантийско изкуство: пресичане на граници / Byzantine and Post-Byzantine Art: Crossing Borders. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2018, 447 с.
ISBN 978-954-8594-70-7.

Съставители: Емануел Мутафов и Ида Тот

Сборник с докладите от Международната конференция „Изкуствоведски четения 2017 – модул „Старо изкуство“, организирана от Института за изследване на

изкуствата в София в края на март 2017 г. Представени са 44 учени от България, Гърция, Сърбия, Франция, Великобритания, Италия, Албания, Унгария, Румъния, Австрия и САЩ.

МУЗИКА и танц (традиции и съвременност). Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2017, 158 с.

ISBN 978-954-00-0149-4.

Съставител: Иванка Влаева

Сборникът съдържа материали от научната сесия под едноименния наслов, проведена в Югозападния университет „Неофит Рилски“, Благоевград, през май 2016 г. В изследванията се поставят и аналитично се осмислят въпроси в областта на музиката и танца, което дава една разностранна картина на съвременното състояние на българската фолклорна традиция. Представят се достиженията на музиканти, танцьори, хореографи и педагози.

ДОНЕВ, Александър. Помощ от публиката. Българските филми и техните зрители в началото на ХХІ век. София: Фън Тези, 2018, 293 с.

ISBN 978-619-90339-6-8.

Книгата е обзор както на българските филми в началото на ХХІ век, така и на техните зрители, като са поместени анализи и отчети относно разпространението и приходите на филмите от 1998 г. до 2018 г. Авторът обръща голямо внимание на навиците, реакциите и предпочитанията на публиката. Трудностите и проблемите на съвременното българско кино в комуникацията му с публиката са поставени в един по-широк контекст, включително и с препратки към периода преди 1989 г.

СРЕБЪРНОТО съкровище от Панагюрище. София: Национален археологически институт с музей при БАН, 2018, 63 с.

ISBN 978-954-9472-62-2.

Каталог към изложбата, експонирана в Историческия музей в Панагюрище през 2018 г. Съдържа статии, посветени на тракийската култура в общините Панагюрище и Стрелча, надгробната могила в с. Мрамор, както и на отделни артефакти от бронз, сребро и злато.

РЕЧНИЦИ / DICTIONARIES

РЕЧНИК на народната духовна култура на българите. София: Наука и изкуство, 2018, 503 с.

ISBN 978-954-02-0337-9.

Съставители: Мария Китанова, Зоя Барболова и др.

Речникът на народната духовна култура на българите е първият енциклопедичен речник на термините, свързани с традиционните български ценности – дом, семейство, празници, обреди, обичаи и вярвания. Представени са над 5000 наименования и термини. За първи път в българското езикознание е реконструирана цялостно езиковата картина на света на традиционния българин.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2017–2018

PERIODICALS

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Анелия Касабова. ISSN 1310-5213.

2017, № 2: Тончева, Св. По пътищата към Буда – разпространение и особености на будизма в България, 143–162; **Марушиакова, Е. и В. Попов.** Пътища за никъде: европейски политики за социално включване на ромите, 163–189; **Стоянова, Пл.** Циганите и изселванията на „българските турци“ (1948–1989), 190–203; **Еролова, Й.** Между писмената и устната история: преселването на турците от България към Турция през 1950–1951 г., 204–227; **Анастасова, Е.** Идентичност и миграция 2. Американският случай, 228–240.

2017, № 3: Балтаджиев, В. Субкултура на геймърите, 263–280; **Кънев, Ст.** Обществена баня като фактор за формиране на локална идентичност. XX–началото на XXI век (По примера на столичния квартал „Горна баня“), 281–299; **Страхилова, И.** Абитуриентският бал в Пернишко – символи, джендър (полови) специфики и стереотипи, 300–316; **Пилева, Д.** Личното име и езика като културни маркери за (само)идентификация на поколението от смесени семейства, 317–334; **Башева, Хр.** Приемната грижа в медийното пространство, 335–349; **Минков, П.** Украсена глинена подница с надпис „1866“ от района на с. Великан, Димитровградско, 350–356; **Костадинов, К.** Русините – един скрит народ в Централна Европа. Преследвана идентичност, отричано съществуване и несъстояла се държавност, 357–364.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. доц. д-р Т. Александрова. ISSN 0005-4283.

2017, № 4: Чолева-Димитрова, А. Народопсихологията, отразена в родовите имена на българите, 9–33; **Парашкевов, Б.** Свое и чуждо в българските фамилни имена, 34–45; **Янакиева, Св.** Тракийската ономастика и проблемът за семантичната мотивация, 46–52; **Петкова, Г.** Словашки лични имена, образувани от римско митологично име, в сравнение с техните български еквиваленти, 53–63; **Влахова-Ангелова, М.** Топонимията като извор на традиционно екологично познание: няколко названия за плодове, запазени в старинни местни имена от Западна България, 64–71; **Данчева, Н.** Хидрографски термини в микротопонимията на Западна България, с които се назовават места със застояла вода, блата, влажни или кални места, 72–83; **Коилов, Кр.** Местните имена в Цалапица – минало, настояще, бъдеще и традиции (Лингвокултурологичен преглед), 84–90; **Мурдаров, Вл.** За членуваните съществителни от женски род, завършващи на съгласна,

91–92; **Маринова, Н.** Библиография на българската езиковедска литература. 2016 г. (Второ полугодие), 104–143.

2018, Приложение: Герганов, Е. Методологически аспекти на психолингвистичните и интердисциплинарните изследвания на езика, 15–34; **Виденов, М.** За някои страни на теорията на книжовните езици, 35–44; **Бъркалова, П.** Изреченската структурография – преоборудване на синтаксиса и пресечни точки с други науки, 45–61; **Алексова, Кр.** Методи за обработка на емпирични социолингвистични данни, 62–83; **Легурска, П.** Интердисциплинарност, мимезис, наука, 84–92; **Ангелов, А.** Думите като социолингвистични маркери, 93–96; **Георгиев, Б.** Езиковата антропология като универсален интердисциплинарен подход в изследването на езика, 97–105; **Петрова, М.** Метод на пиктограмите в изследването на концепти, 106–113; **Балиева, В.** Интердисциплинарността при съвременните изследвания на билингвизма – възможност или необходимост, 114–127; **Исса, К.** Бежански асоциации и уроци по човечност, 128–143; **Балабанова, Е.** Интердисциплинарен подход за идентифициране на изречения с участието на адюнкти (Върху корпус с XML описания), 144–154.

2018, № 1: Георгиев, Б. Системата на българския глагол от диахронна гледна точка, 9–19; **Чолева-Димитрова, А.** Следи от тракийския език в българската онимна система, 55–71; **Селимски, Л.** Български фамилни имена, свързани с имена на селища, 86–98; **Кочева, А. и И. Кочев.** За прекодификациите на книжовния български език във Вардарска и Егейска Македония (Върху документални съпоставки), 99–116; **Мурдаров, Вл.** Две модни думи в българския речник. Между *култов* и *класен*, 117–119.

Резюмета на статиите на български език: <http://www.balgarskiezik.eu/archives.html>

Български език и литература. МОН, Гл. ред. проф. д-н Маргарита Георгиева.
ISSN 0323-9519.

2018, № 1: Ангелова, С. Употребите на лудостта в диаволичната проза на Владимир Полянов, 9–18; **Риков, К.** Полската българистика – актуални практики и стратегии за развитие. Перспективата на Люблинската школа, 70–79.

2018, № 2: Виденов, М. Езиковата култура на българина днес, 124–132; **Мичева, В., Е. Мирчева и М. Цибранска-Костова.** България и началото на славянската писменост и литература, 146–154; **Александрова, Т.** Формиране на новобългарския книжовен език през Възраждането, 155–163; **Кочева, А.** За диалектното единство и един от опитите за прекодификация на българския език, 164–168.

2018, № 3: Лукова, К. Поезия на нощта (Наблюдения върху циклите „Деца на града“ и „Зимни вечери“ на Христо Смирненски), 325–336; **Шивачев К. Г.** Юнг на български – другият поглед към съвременната хуманитаристика, 337–343; **Theodorakaki, K. I.** Color in the Poetry of Miltos Sahtouris and Kiril Kadiyski, 344–355.

Български фолклор / Bulgarian folklore. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев. ISSN 0323-9861.

2017, № 2: Димитров, Н. Отглеждането на застрашени от изчезване местни породи в европеизираща се България: фактори, стратегии, наративи, 160–186; **Вуков, Н.** Традиционни практики и европейски изисквания: превъплъщения на традицията в регионално означени месни специалитети в България, 187–212; **Марков, И.** Киселото мляко и неговите локални инструментализации – между родовата памет, културното наследство и европейските проекти, 213–230; **Петрова, И.** Икономиката среща традицията. Конструирание и употреба на културно наследство в стопански контекст, 231–246; **Станчева, А.** Устойчиво земеделие – глобални идеи и локалното им приложение в България. Тенденции и нагласи, 247–270.

2017, № 3: Чоха, О. В. Новогръцки и български разкази за магьосници, които свалят месечината от небето, 287–299; **Мишкова, И.** Маскарадът в Драмско, 300–315; **Константинова, Ю. и Д. Ницов.** Балканските войни – един гръцки поглед от началото на XX век, 316–333; **Фокас, Д.** Към историята на гръцката общност в София от средата на XX век до днес: първите години, 334–354; **Матанова, Т.** Българското неделно училище „Св. Вмчк Георги Зограф“ в Солун – институция, консолидационен център, медиатор на българско културно наследство, 355–371.

2017, № 4: Троева, Е. Мюсюлманите в България – изследователски проблеми и приноси, 415–440; **Събев, О.** Власт и неподвластни страсти: проституцията в османското общество (XVIII век), 441–458; **Алексиев, Б.** Културни организации и идентичност на турците в България в началото на XXI век, 459–472; **Миков, Л.** Графитите от Имарет джамия в Пловдив (Критичен коментар), 473–479.

Българско музикознание / Bulgarian musicology. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. ст.н.с. ди Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2017, № 2: Венкова, Ст. Николай Ив. Николаев в защита на „старобългарското църковно пеене“, 22–33; **Невзорова, В.** Изучение наследия Добри Христова в исторически аспект, 34–42.

2017, № 3–4: Николова, Р. Богородичните песнопения в творчеството на Добри Христов, 21–38; **Петрова, А.** Власт и музикалнотворчески организации: ОФ-реториката и идеологическите дисонанси в конструирането на Съюза на композитори, музиколози и концертиращи артисти (1944–1949), 39–62; **Смилков, Р.** За вокално-клавирната лирика на Димитър Ненов. Триптих за сопран и пиано „На дача“ (1931–1933), 63–77; **Иванова-Найберг, Д.** (Бяла) роза в косите на Америка. Балканското и българското танцуване в international folk dance groups в САЩ: въпроси на репертоара, 78–97; **Панова, Г.** Комуникация, адаптация, интеграция: българският танц в две епохи на четири континента. Нови теоретични размисли (Част 1), 98–120; **Кумичин, М.** Теренна работа и процедури при въвеждане на материалите

в Музикалнофолклорния архив на Института за музика до 70-те години на XX век, 121–141; **Данова-Дамянова, Д.** Записите на музикален фолклор от Казанлъшко в Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата, 142–165; **Кръстев, П.** Регионални специфики на оркестъра от народни инструменти и традиционните стилове на Югозападна България, 166–181.

Годишник на Историческия факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. дин Иван Тютюнджиев. ISSN 2603-3534.

2017, 1 (33): **Гюзелев, В.** Охрид в българската история и в историописата от XIII–XVIII век, 59–82; **Йорданов, Ст.** Ликантропията у ранните славяни: от „вълко-мечката“ на индоевропейската (балто-славянската?) древност до *върколака* в българския фолклор и *вълковия* в българската топонимия, 108–192; **Николова, Б.** Полагал ли е Симеон монашески обет?, 205–212; **Симеонова, Л.** Историята на св. Йоан Владимир и Косара – между художествената измислица и реалността, 227–236; **Илиев, Н.** Шишмановци и Басараба, 251–262; **Полывянный, Д.** Болгарские города, земли, государи и иерархи в древнерусских текстах конца XIV–начала XVI вв., 275–284; **Овчаров, Н.** Александър и Фружин – двамата престолонаследници на цар Иван Шишман, 285–291; **Митев, Н.** Антиосманските военни кампании на крал Владислав Варненчик от 1443–1444 г., отразени в „Анали или хроника на славното Полско кралство“ от Ян Длугош, 292–313; **Вачев, Х.** По въпроса за християнското храмово строителство в старопланинските дервентджийски селища през първите векове на османското владичество, 329–343; **Калоянов, А.** Култът към българския език на Света гора Атонска през XV–XVI в. в два книжовни паметника, 344–354; **Попконстантинов, К.** 1780 – **ДЯ СЯ ЗНАИ КАКЪ СТОИАНЪ ГЯБРОВАЛИТА НАПРАВИ ПЪТЪ И МОСТЯ**, 355–368; **Радева, Д.** Към въпроса за конфесионалния статут на павликяните в османската империя XV–XVII век, 369–387; **Първева, Ст.** Стандартите за богатство и бедност на османските поданици, отразени в законодателните актове и данъчните регистрации (XV–XVII в.), 400–416; **Караишев, Пл.** Средновековен некропол на селището в местността „Под Ямача“ край с. Овчарци, 451–455; **Тотев, К и Д. Косева.** Скулптурата през Второто българско царство в контекста на изкуството на Византия и Западна Европа – теоретичен аспект, 456–470; **Тодоров, Н.** Към въпроса за периодизацията на крепостното строителство на Трапезица, 471–480; **Косева, Д.** Каменен епистил от иконостас на неизвестна църква на крепостта Царевец във Велико Търново, 481–488; **Събев, Пл.** Иконостасът на църквата „Св. Георги“ в Арбанаси (История, консервационно-реставрационни проблеми, възможности и перспективи за възстановка), 489–518; **Ръцева, Св.** Иконография на йеротопоса: сребърният проскинитарий от параклиса на Неопалимата къпина в синайския манастир „Св. Екатерина“, 519–535; **Василева, Е.** Археологически данни за достоверността на изворите през XV–XVII в., 536–545; **Льокак, П.** Нова интерпретация на стенописа „Колелото на живота“ от църквата „Рождество Христово“ в Арбанаси, 546–556;

Захариев, С. Храмът „Св. Пророк Илия“ в Свищов, 557–569; **Чаушев, П.** Изображения на змия и змей върху пафти от Северна България (От началото на XIX до началото на XX в.), 570–580; **Атанасов, Г. и К. Димов.** Отново за датировката и произхода на пафтите corrigenda et addenda (По повод колекция в Дуловския музей от с. Окорш, Силистренско), 581–594; **Минчев, Й.** Формиране и ранни години на Иларион Ловчански и Кюстендилски, 597–614; **Павлов, Пл.** За еленската „даскалоливница“ и нейната роля във възрожденските процеси, 615–620; **Русев, И.** Търговище (Ески Джумая) и Омуртаг (Осман пазар) във френските и белгийските консулски доклади през 50-те–80-те години на XIX в., 621–633; **Горанчев, В.** Два гръкоезични предбрачни договора от Арбанаси, Великотърновско, 634–639; **Георгиева, Г.** Трявна в средата на XIX в., 640–660; **Михалева, Т. и Ст. Йорданов.** Хайнрих Хайне и Захари Стоянов. Към въпроса за западноевропейските влияния върху формирането на Захари Стоянов като историк и хуманист, 661–676; **Воробъев, В. М. и И. Г. Воробъева.** Тверские моряки в Русско-турецкой войне 1877–1878 годов, 679–692; **Петков, П. Ст.** Опити за запазване на българското църковнонационално единство през 1878 година, 693–712; **Палангурски, М.** Иван Пеев Плачков – един възможен път към политиката, 713–727; **Ангелова, Р.** Организация и дейност на Съюза на Евангелските баптистки църкви в навечерието и по време на войните за национално обединение (1908–1919), 728–746; **Карамихова, М.** ПИСАНОТО ОСТАВА (Кратък етноложки коментар на публикувани спомени за социализма в България), 781–800; **Парашкевов, Пл.** „Географските коловози“ на балканската история, 803–808; **Янков, Р.** Икономгеографски бележки към някои археологически понятия за селищната мрежа в древното минало, 817–825.

Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. Гл. ред. Аксиния Джурова. ISSN 1311-784X.

2017, 99 (18): Джурова, А. Между завета и реалността. Слово по повод 30 години от създаването на Център „Иван Дуйчев“, 19–30; **Шрайнер, П.** Монастырские библиотеки Востока на примере монастыря Косиница, 31–38; **Гюзелев, В.** Охридската архиепископия в българската история през XIII–XV век, 39–51; **Бибиков, М.** Като си спомняме за Иван Дуйчев... (начало на „Руския Атон“ във византийските актове и гръцките и славянските наративи), 52–58; **Mertzimekis, N.** Epitachelion aux inscriptions dedicatoires et liturgiques du tsar Fiodor Ier Ivanovitch (1584–1598), conservé au monastère de Vatopedi au Mont Athos, 59–70; **Pavlikianov, C.** Unknown Slavic Document of the Metropolitan of Samokov, Symeon Popović (†1737) in the Archives of the Athonite Monastery of Karakallou, 71–86; **Овчаров, Н. и Д. Стоименов.** Молитвовулите от Перперикон и околностите му като извор за византийската администрация и връзките на областта с останалите части на империята (IX–XII в.), 87–94; **Тотев, К.** Археологически проучвания на крепостта на хълма Трапезица във Велико Търново – резултати и проблеми (2007–2016), 95–112; **Raev, M.** The Russian-Byzantine Treaty of 971: Texts and Contexts, 113–128; **Жеков, Ж.** Александър Македонски и македоните, 129–144; **Боя-**

1869

джиев, Р. Северноафриканският лимес и „предлимес“, тяхната християнска градска среда и стопанство през IV–VI в., 145–162; **Димитров, Т.** *Ad occidentem*: шрихи към движението на алански групи от Северен Кавказ към Балканския полуостров и Южна Панония (Последната четвърт на IV–първата четвърт на V в.), 163–178; **Иванов, В.** Разгромът на куманите от монголите през първата половина на XIII в. *Rax Cumanica* от Волга до Дунав като щит на християнска средновековна Европа, 179–198; **Паскалева, К.** Към историята на Бачковския манастир (Предварителни бележки), 199–218; **D'Agostino, M. and P. Degni.** *Decorative motifs in the Byzantine manuscripts of the 14th–16th centuries between innovation and tradition*, 219–232; **Lazaris, S.** *Un nouveau manuscrit illustré du Physiologus grec et la date de la deuxième recension – le Sinai, tês Hagias Aikaterinês, NE gr. M 103*, 233–262; **Lecaque, P.** *Balcons et Balustrades – de Venise à la Bulgarie*, 263–276; **Гергова, И.** Едно ателие за мраморни релефи от Възраждането, 277–294; **Патев, И.** Зографът Янако Спиров от Станимака, 295–310; **Мороз, Й.** Особености на образа на императрица Ирина и нейната роля във възстановяването на иконопочитанието, 311–318; **Trifonova, A.** *Άγνωστος κύκλος θαυμάτων του αγίου Σπυρίδωνα στο ναό του Αγίου Σπυρίδωνα (1783) στο Βουνό της Χειμάρρας (Αλβα νία)*, 319–336; **Ненковска, Л. и Ц. Евлогиева-Кацарова.** Албум с ценни гравюри от колекцията на Националния исторически музей, 337–348; **Полимирова, М. и С. Ангелов.** Фотоархивът и личният архив на професор Асен Василиев като извор за историята на ценни и труднодостъпни паметници на Балканите, 349–390; **Минчева, К.** Предварителни наблюдения върху някои реставрационни документи от архива на Атанас Шаренков, 391–408; **Наумов, А.** Мощите на св. Кирил в отношенията между християнския Изток и Запад (от XIX век до днес), 409–418; **Вукашиновић, В.** Српски рукописни служабници XIV и XV века – извори за реконструкцију архиепископског последовања свете литургије у средњевековној Србији, 419–430; **Тотоманова, А.-М.** Свети Климент Охридски и старобългарският език, 431–436; **Станчев, Кр.** За отсъстващото присъствие на св. Параскева-Петка в ръкопис D.gr.131, 437–446; **Бойович, Д.** Рановизантийски свети оци и српска средновековна книжевност, 447–458; **Минева, Е.** Произход, датировка и характеристика на славянския превод на житието на св. Власий Аморийски или Власий Мних (BHG3 278), 459–470; **Бояджиев, А.** Новозаветният апокриф „Възнесение Павлово“ в дамаскина на поп Цвятко (Cod. D. Slavo 27), 471–480; **Йовчева, М.** Текстовата история на октоиховите канони на св. Климент Охридски: типология на разночетенията, 481–506; **Савова, В.** Хоматиановият канон за св. Климент Охридски на 1-и глас, 507–518; **Атанасова, Д.** Общуване с/между текстовете на средновековната книжнина, 519–532; **Чекова, И.** Константин Велики, Новите Константиновци и символиката на кръста във владетелски текстове на *Slavia Orthodoxa*, 533–546; **Ангелова, А.** Книгата като обект на микроисторията, или една забравена книга от личната библиотека на Софроний, 547–554; **Нейкова, А.** Една рецензия на Иван Дуйчев от 31 декември 1950 година: предизвикани размисли за научната етика и отговорността на изследователя, 555–564; **Ракова, Сн.** Венеция–Балканите–Османската империя: нови теми в историографията на XXI век, 565–582; **Миланова, А.** Църковна архитектура

и каменна пластика в Странджа (по следите на Странджанската научна експедиция от 1955 г.), 283–608; **Дечева, Р.** Реставрацията на Cod. D. Gr. 41, 609–618; **Milanova, A.** Le merveilleux et le monstrueux dans la sculpture Byzantine: Les mirabilia entre la foi et l'imaginaire, 619–640; **Бояджиев, Р.** Разпространението на християнството сред жените по време на управлението на Константин Велики и през следконстантиновия период, 641–650; **Гетов, Д. и О. Тодорова.** Един бачковски ръкопис с гръцки летописни бележки за кърджалийски нападения над Станимака и Пловдив от края на XVIII и началото на XIX в., 651–686; **Ниномия, Ю.** История на културното сътрудничество между Център „Иван Дуйчев“ и Института по ориенталска философия, 687–688; **Braschi, M.** I rapporti tra la Biblioteca Ambrosiana di Milano e il Centro Ivan Dujčev: un esempio di collaborazione nel comune amore per la cultura e il dialogo in Europa, 689–694.

Годишник на Регионален исторически музей Пазарджик. Гл. ред. проф. д-р Крассимира Табакова. ISSN 1314-2038.

2017, 8: Бояджиев, К., Я. Бояджиев и С. Георгиев. Най-ранното обработено злато?, 9–35; **Кацарова, Р.** За общинското управление на Пазарджик (1908–1911 г.), 36–62; **Ангелчов, А.** Византийското наследство в село Радилово, област Пазарджик, 63–73; **Христовов, Хр.** Природни ресурси, социална динамика и урбанизация: трансформацията на Пещера от село в град (XV–началото на XVII в.), 74–93; **Куманов, Г.** Общественият османски бани в облика на Пазарджик и Велинград – въведение в темата, 94–106; **Псалтова, В.** Културно-просветната политика на БЗНС и Пазарджишкия край (1920–1923 г.), 120–136; **Петкова, Н.** Традиционната сватба в Стрелча, 137–144; **Илиева, А.** Хаджи Георги Хаджитилев – герой мъченик на българската свобода, 145–162.

Език и литература. Съюз на филолозите българисти. Гл. ред. Боян Вълчев. ISSN 0324-1270.

2017, № 1–2: Симеонова-Конах, Г. Марката/брендът на страната и българистиката в чужбина, 9–21; **Шедлецка, С. и Й. Илиева-Цъган.** Българистиката във Варшавския университет – традиции и предизвикателства от настоящето, 22–33; **Бахнева, К.** Кладата българска полонистика – представители и постижения, 34–56; **Питлак, М.** Апология или деконструкция на мита? Визията за Българското национално възраждане в романа „Възвишение“ на Милен Русков, 57–65; **Риков, К.** Хаджи Димитър и Биби, който пие кафе, 66–74; **Джевицка, Е.** Тайното евангелие на Стефан Цанев, или как да живееш в света след падението, 75–97; **Григорова, М.** Джоузеф Конрад и българската маринистика от 20-те години на XX век до началото на XXI век, 114–132; **Терзиева, М.** Полската литературна приказка и нейната преводна рецепция в България, 133–142; **Ковачева, А.** Преводаческата стратегия на Дора Габе – между традицията и феминистичното разбиране за соматичното преживяване на преводача, 143–154; **Карпинска, Х.** Седем

полски превъплъщения на два български разказа – разногласия и съвпадения, 155–163; **Генев-Пухалева, И. и П. Сотиров.** Проектът *EUROJOS* на Полската академия на науките и българското участие в него, 175–178; **Солак, Е.** Орбис Пиктус и Балканите, 179–193; **Малджиева, В.** Принципи на съпоставителното формално описание на словообразователните структури в полски и български език, 194–205; **Шикора, К.** Българската разговорна реч и жестикуляция – поглед от страни, 207–213; **Валчак-Миколайчакова, М.** Имената на българските издателства като пример за неразработено изследователско пространство, 214–224; **Боровяк, П.** „Поддай ми тухла, поддай ми тухла, ще си построим нова къща“ (За наименованията на новите жилищни сгради от гледна точка на маркетинга и ономастиката), 225–232; **Денчева, Д.** Из опита на лексикографа (Концептуални проблеми и решения), 233–236; **Станчева, Ж.** Болестите и техните названия в българската и полската езикова картина на света, 237–245; **Колева, В.** Две полски и българските обредни песни – проблеми на посвещението, 247–263.

2017, № 3–4: Вълчев, Б. Правописът, кодификаторите, грамотността, неграмотността, училището, функционалната неграмотност, 8–22; **Стоянова, А.** Езикова ситуация у нас днес: правописът ли служи на обществото, или обратно?, 23–38; **Петрова, Ст.** Предизвикани мисли относно пунктуацията в българския език, 39–54; **Кирова, Л.** За иновационната конструкция $[N_1 N_2]$ и връзката ѝ с начина на писане – сълято, полуслято, разделно, 55–74; **Колева, В. и К. Хаджиев.** За езика и структурирането на уебсайта на висшето училище, 75–98; **Ендлер, Д.** Българската литература в ГДР – затворена страница (?), 108–132; **Ангов, Пл.** „1762. Паисий и Русо“: сянката на Вазов, 133–146; **Янкова, М.** Староизводни текстове за първата неделя на Великия пост, 147–154; **Иванов, А.** Римското мъчение на св. св. Козма и Дамян в южнославянската ръкописна традиция, 155–167; **Узунова, Д.** Разказът за Теофил от Адана в южнославянската ръкописна традиция, 168–175; **Топалска, Н. и Д. Игнатова-Цонева.** Метонимична концептуализация на основни житейски категории в старозаветните премъдростни книги, 177–188; **Владева, М.** Жалбата за младост в „Кошана“ на Борисав Станкович и „Божура“ на Йордан Йовков, 189–201; **Терзиева, М.** Връзката между кино и училище в България (1914–1930) през погледа на писатели и педагози теоретици, 202–209; **Стоянов, В.** Празник, общност и личност през погледа на Елин Пелин, Йовков и Чудомир, 210–222; **Лулейска, И.** Един неизследван писмен извор от края на XIX век. Принос към описанието на значенията на думи, назоваващи дрехи, 223–232; **Ангелова, А.** Дисертацията на д-р Петър Берон, 233–238.

Епохи. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. дин Иван Тютюнджиев. ISSN 1310-2141.

2017, № 2: Жеков, Ж. Дунавските легиони в борбата за императорската власт (I–III в.), 333–343; **Йосиф, митрополит Тетовско-Гостиварски.** Опити за възобновяване на Охридската архиепископия през последната третина на XIX век, 374–381; **Горанчев, В.** Гръкоезичен търговски тефтер

от архива на търговска къща „Братя Русович“ – с. Арбанаси, 382–392; **Бушко, Г. О.** Иван Шишманов и Българското национално и културно възраждане: литературен аспект, 393–397; **Златарски, В.** Първият коалиционен разрыв. Спорът между България и Австро-Унгария в началото на 1916 г., 398–418; **Хрисимов, Н.** Какво цели кан Крум с подновяването на договора от 716 година?, 420–431; **Младенов, М.** Цар Самуил в Централна и Южна Гърция, 432–436; **Ковачев, Г.** За чумните епидемии през Ранното средновековие, 437–447; **Михайлов, С. и П. Лунгарова.** Хрониката на Зигеберт и сведенията му за българите в периода 680– 820 г., 448–471; **Станев, К.** Достоверен извор ли са Грамотите на император Василий II, 472–482.

Свободен достъп до статиите в интернет: <http://journals.uni-vt.bg/epohi/bul/>

Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. БАН, Институт за български език. Отг. ред. проф. дфн Максим Стаменов. ISSN 0323-9934.

2017, 30: **Стаменов, М. и М. Колева-Звънчарова.** По повод *Речник на турцизмите в българския език* за турци на М. Тюркер Аджароглу, 7–73; **Мичева, В.** Турцизмите в езика на новобългарските дамаскини, 74–108; **Витанова, М. и К. Мичева.** Ударни народни музикални инструменти в българския език и етнокултура, 109–118; **Цибранска-Костова, М.** Езикови маркери на другостта в антилатинското *Слово за немската заблуда* (ръкопис Ms. Slav. BAR 363, XVI в.), 139–172; **Карачорова, И.** Молитвите за всеки ден от седмицата на Кирил Туровски в български книгохранилища, 173–213; **Милтенов, Я.** *Слово за засухата и за Божиите наказания* – текстологическо и извороведско изследване, 214–261; **Лесева, Св.** Несвободни фрази и деривация, 262–303; **Коева, Св. и Цв. Димитрова.** Особенности на семантичната и синтактичната структура на собствените имена за лица, географски обекти и организации в български език, 304–344.

Исторически преглед. БАН, Институт за исторически изследвания. Гл. ред. И. Тодев. ISBN 0323-9748.

2016, № 3–4: **Георгиева, С.** Политическите отношения между Търновското царство и Златната орда в светлината на българо-татарските бракове, 3–21; **Тодорова, О.** „Нищо друго освен правото на покровителство ...“: робската интеграция в Османската империя в светлината на отношенията между господари и роби (По материали от Централните Балкани, средата на XVI–началото на XVIII век), 22–88; **Ницов, Д.** Обедняване на населението в Анхиалска каза – средата на XVII–30-те години на XVIII век, 89–96; **Минчев, Й.** Към биографията на епископ Иларион Ловчански, 97–113; **Стоянович, П.** Българската следа на Емил принц фон Шьонайх-Каролат, 114–122; **Стрезова, А.** За българското дипломатическо представителство в Русия: дипломатът Димитър Станчов (1896–1906), 123–133; **Веков, М.** Генеалогията в българската периодика. Историографска и наукометрична характеристика (1990–2015 г.), 134–169.

2016, № 5–6: Мучинов, В. Черкезкия проблем, руската политика и Българското освобождение, 5–14; **Трифенова, А.** Темата за Руско-турската освободителна война (1877–1878 г.) в творчеството на руския историк емигрант А. В. Флоровски, 15–34; **Стоянова, Р.** Обществена благотворителност в Пловдив (1878–1944 г.), 35–52; **Петров, Б.** Възстановяване на славянското движение в България в края на 1944 г., 73–86; **Баева, И.** България 1985–1991 г. – от най-верен съветски сателит при Тодор Живков до обръщане към Запада и начало на демокрацията, 111–131; **Димитрова, П.** Червената армия – „армия-освободителка“ или окупатор: поглед от XXI в., 132–153.

2017, 1–2: Готовска-Хенце, Т. Новосадското творчество на Павел Йозеф Шафарик и българската тематика в него, 23–60; **Бонева, В.** Българското църковнонационално движение във Видинска епархия, (1856–1870), 61–81; **Стоянович, П.** Торпедоносната империя, 101–111; **Сукарев, В.** „Голямата война“ и местата на памет за жертвите на малките местни общности в Пловдив. Проблеми и перспективи на изследване, 112–138; **Митев, Д.** Александър Стамболийски и идеите за Южнославянска федерация на Балканите, 139–171.

История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2018, № 1: Петков, П. Ст. „Основите на мира“ от 19/31 януари 1878 г. – първото руско-турско споразумение за създаване на Българска държава (или защо Санстефанският прелиминарен договор не е началото на Нова България), 8–19; **Маджаров, Дж.** Причини за различия в значението на великденския ритуал „минаване под плащаницата“, 20–30; **Пачаманова, И.** Аспекти на патернализма и популизма на българския социалистически модел (Държавната грижа и закрила в нормативните актове), 31–45; **Йорданова, Кр.** Футболният стадион – център на фенската активност, 63–76; **Мухова, Св.** Новооткрити документи за историята на една 200-годишна църква [„Успение Богородично“ в Копривщица], 77–95.

2018, № 2: Шиваров, Ст. Как малоазийските българи градят църква. Османски документи и административни процедури от 80-те и 90-те години на XIX в., 119–142; **Пенчев, П. Д.** Българското възраждане – митове, постижения и уроци, 179–194.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. Ред проф. Александър Гребенаров. ISSN 0861-2277.

2017, № 3: Георгиев, Г. Н. Българското националноосвободително движение в Македония (1893–1912) – идеология, политика, революция, 7–20; **Georgiev, G. N.** The Bulgarian national liberation movement in Macedonia (1893–1912) – ideology, politics, revolution, 21–34; **Христов, Я. М.** Поглед към съдбата на византийски военнопленници при българите в периода 976–1018 г., 35–48; **Винаров, И.** Предисторията на договора за добросъседство с

Република Македония и неговите „подводни камъни“, 49–72; **Василева, М.** Потенциалът на съвременните социални мрежи – предизвикателство и отговорност пред научните и културните организации, 73–82; **Петров, Т.** Документи на полковник Борис Дрангов за дейността му през Първата световна война, 105–120; **Симов, Й.** Българите в Косово в документи от времето на Първата световна война, 121–132.

2017, № 4: Тодев, И. Борбата за българска църква в Македония през Възраждането, 7–16; **Todev, I.** The Struggle for a Bulgarian Church in Macedonia during the Revival period, 17–26; **Елдъров, Св.** Македоно-одринското движение в България 1878–1912 г., 27–48; **Гоцева, Д. и Р. Стоянова.** Благотворителността като изява на самоопределението на македонските българи и на единството на българската нация, 49–70; **Дочев, Т. и А. Прокониев.** Отбраната на Беломорския бряг от Втора армия през Първата световна война (август 1916–ноември 1917 г.), 71–80; **Джонев, А.** Кюстендилският край през Първата световна война, 81–96; **Ангелов, Ч.** Подполковник Иван Вълков и спорът за главната позиция Втора армия на Македонския фронт през Първата световна война, 97–104; **Панчев, А.** Албанската историография за миналото, настоящето и бъдещето на Македония, 105–114; **Антонова-Василева, Л.** Нови данни за българските говори в източния дял от Егейска Македония – Драмско и Сярско, 115–126.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2018, № 1: Жечев, Н. Една [авто]биография на Ангелаки Савич, 4–12; **Тихолов, И.** Разловското въстание от 1876 г., 13–24; **Петров, Кр.** „Аз се гордея със своята дейност...“ (Писмо на Петко Попов до д-р Христофор Попов), 25–39; **Танев, Ст.** Референдумът в България през 1946 г. – Крахът на монархизма и триумф на републиканизма, 40–65; **Иванов, К.** Разговорите Велчев–Влахович на 9 и 10 ноември 1970 г. – пореден несполучлив опит за разрешаване на българо-югославските спорове по Македонския въпрос, 66–73.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. доц. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2017, № 3: Куюмджиева, М. Влашко и българските земи през XVII век: контакти и културни взаимодействия, 3–12; **Кунева, Цв.** Връзки на костурския художествен кръг и молдавската църковна живопис от края на XV и първите десетилетия на XVI век, 13–21; **Tsiouris, I.** An Arab Pirate, a Christian Saint: An unknown vita icon of St. Barbarus, 22–28; **Петкова, Н.** Отвъд границите – някои бележки за продукцията на чипровския златарски център от средата на XVII век, 29–37; **Ненковска, Л.** Променената функция на инициала в румънски литургични ръкописи от XVII–XVIII век, 38–44; **Николова, К.** Нова румънска драма в България, 45–48; **Попилиев, Р.** Някои бележки върху румънската и българската комедиография до средата

на XX век в контактната балканска зона на комичното, 49–51; **Йорданов, Н.** Румънски спектакли в България след 1989 г., 52–55.

2017, № 4: Аструков, Й. За невъзможната дигитализация, 3–8; **Митева, М.** Фонтанът с розова вода – запазена марка за образа ни пред света, или за странстванията на една нимфа, 9–14; **Терзиев, А.** Романтическото представление, 15–18; **Гаджева, К.** Индустиалната тема в българската фотография от 60-те години на XX век, 19–22; **Балчева-Божкова, М.** Преодоляване на границите. Секцията на жените художнички към Дружеството на българките с висше образование (1928–1941), 23–29; **Домозетски, Л.** Иконографска програма на стенописите в апсидата на църквите в България от XI–XII в., 30–38; **Тагарева, А.** Сценографията в Народния театър в периода 1948–1956 г. Нормативна естетика и индивидуален стил, 39–45; **Бойкина, Д.** Църквата „Св. Николай“ в село Катунца, 46–53; **Гоцева, Е.** Нелинеен наратив по холивудски, 54–56; **Каменова, З.** Куклено-театралното представление в България след 2000 година: текст–представление–публика, 57–61.

Проглас. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. д-р Николина Бурнева. ISSN 2367-8585.

2017, № 2: Осенова, П. Българските електронни граматически ресурси в параметрите на универсалността, 187–192; **Килева-Стаменова, Р.** Създаване на софтуер за обучение по специализиран превод, 193–201; **Грозева, М.** Отново за езика в интернет, 202–209; **Мицова, С.** Кой управлява правописната норма във Фейсбук? Българският случай, 210–215; **Коцев, Р.** За видовете интернет форуми по съдържание, 216–226; **Венкова, Цв.** Първи принос в българския генеративен синтаксис: Хилмар Валтер, 227–235; **Станчев, Св.** Продуктивни модели на валентна вариативност в английския и българския език, 236–245; **Гецов, А.** Към въпроса за логико-семантичните отношения в апозитивните словосъчетания, 246–254; **Цанов, Стр.** Метафората „турско робство“ – концепт на българската национална култура, 255–261; **Вътова, М.** Категориите *добро* и *лошо* в българския език на базата на представите за енергия, сила, контрол, баланс и равновесие, 262–271.

Свободен достъп до статиите в интернет: <http://journals.uni-vt.bg/proglas/bul/default.aspx>

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2017, № 3: Miklas, H. The Graphemic Coordinates of the Old Church Slavonic-Glagolitic horologion-Fragment from Sinai, 3–18; **Спасова, М.** Нови щрихи към текстовата история на старобългарския превод на Слово за отсичане на главата на Йоан Кръстител, 19–62; **Маринов, К.** Жалки лисици, плашливи еленчета?! Българите планинци според избрани гръкоезични извори от средновизантийския период, 63–77; **Литвиненко, В. В.** Рецепция

антиарианской тематики Афанасия Александрийского в славянской средневековой традиции (*Часть 1: Житие Антония Великого*), 78–96.

2017, № 4: Цибранска-Костова, М. Бележки върху славянския превод на Паноплия Догматика в BAR Ms. Slav. 296 и неговия преводач, 3–26; **Литвиненко, В. В.** Рецепция антиарианской тематики Афанасия Александрийского в славянской средневековой традиции (*Часть 2: Слова против ариан*), 27–54; **Мирчева, Е.** За старобългарските минейни сборници и техни лексикален състав, 55–65; **Николов, А. и Г. Стефанов.** Ръкописи и старопечатни книги от библиотеката на архимандрит Рафаил (Вълчанов) в храма „Св. Възнесение Господне“, с. Варовник, 66–74.

Старобългарска литература. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Ана Стойкова. ISSN 0204-8701.

2017, 55–56: Койчева, Р. Старобългарският канон за опело в ръкопис от Библиотеката на князете Чарториски, 11–30; **Темчин, С.** Охридският архиепископ Иоанн Каматир как вероятен автор славянской службы Михаилу Воину из Потуки, 31–39; **Христова-Шомова, И.** *Словото за Въведение Богородично* от Теофилакт Български и неговият славянски превод, 40–73; **Илиев, И. И.** Фрагментът *О ВИДѢНИИ ЮЖЕ ВИДѢ ПРОРОКЪ ДАНИИЛЪ* в славянската ръкописна традиция, 74–95; **Христова, К.** За някои имена на Богородица в *Словото за Рождество Богородично* от Андрей Критски, 96–121; **Димитрова, А.** Как да се издават византийски текстове – един дебат от края на XIX и началото на XX век, 122–139; **Мусакова, Е.** Дяк Владко и другите (Ръкописи от Софийския книжовен кръг, XVI в.), 140–155; **Пелузи, С.** Един неизвестен фрагмент от „*РЯЗЛИЧНІЄ ПОТРѢБИ*“ на Яков Крайков във венецианската Biblioteca Marciana и някои проблеми около това издание, 156–166; **Германова, А.** Публикации по старобългарска литература и култура, излезли в България през 2016 г., 221–258.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Historical Studies. Ed.-in-Chief: Daniel Vachkov. ISSN 0204-8906.

2016, № 1–2: Strezova, A. Establishment of Diplomatic Relations between Bulgaria and Romania and First Bulgarian Diplomatic Agents in Bucharest (1879–1886), 3–22; **Petkov, D.** Did Stalin Wish a Federation in the Balkans? The End of the Federal Idea in Bulgarian-Yugoslav Relations, 23–65; **Grigorova, I.** Spécificité des relations algéro-bulgares (1962–1965), 66–87; **Kandilarov, E., K. Soyung and G. Jin Choi.** Bulgaria and the Rapprochement between Democratic People's Republic of Korea and the Soviet Bloc in the Face of the Geopolitical Shift in East Asia during the 1970s, 88–108; **Samuilova, S.** Establishment and Spread of the US Cultural and Information Spaces, 109–121; **Pärveva, St.** L'idée de la richesse et de la pauvreté que se faisaient les paysans non musulmans, sujets du Sultan, reflétée dans la Chronique de Papasynadinos de la première moitié du 17e siècle, 122–142; **Cigdem, R.** Appointment and

1869

Dismissal of Muftis between 1718–1869 in the light of the Ottoman Law-Court Registers (Bulgarian Archives), 143–170; **Корольова, Р.** Русско-турецкая война (1877–1878 гг.) и российское общество (По материалам Пензенского региона), 171–183.

2016, 3–4: Muchinov, V. The Ottoman Policy towards the Internal Migration Movements of the Population Inhabiting the Bulgarian Lands in the Nineteenth Century (until 1878), 31–65; **Jagodić, M.** Preparation of the 1850 Vidin Uprising, 86–111; **Sterionov, St. and M. Aleksandrow.** Die Politik zum Schutz von Kindern in der Gesetzgebung Bulgariens in der Zeit 1879–1912, 112–154; **Vetov, Ch.** Photography and Its Role in the Bulgarian Society (Winning Recognition and Spreading – Late 19th Century – 1930s), 155–187; **Moraru, P. and G. Șerban.** The Bulgarian Minority in Bessarabia in the Inter-war Period According to Documents of Siguranta, 188–222; **Gyudurov, D.** Bulgarian Educational Policy towards Minorities and the Muslim Students an Al Azhar in the 1930s, 223–238.

Ethnologia Bulgarica. Yearbook of Bulgarian Ethnology and Folklore Studies. Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum. Ed.-in-Chief: Anelia Kassabova. ISSN 1311-0918.

2017, № 5: Popov, R. Bulgarian Ethnology in the Transition Period, 3–15; **Iliev, I.** Western Anthropologists and Balkan Ethnographers: Notes from the Periphery, 16–29; **Nenov, N.** Local Communities and the Social Involvement of the Ethnographic Museums, 30–43; **Marinchevska, N.** National Character and Folklore in the Distorting Mirror of Bulgarian Animated Cinema, 44–61; **Guentcheva, R.** Bulgarian Mosaic, 62–76; **Troeva, E.** The Capital of the Past: St. Athanasius Monastery (Zlatna Livada Village, Chirpan Region) between Myth and History, 77–94; **Markov, I.** The Transformation of a Religious Site. The Rock Church of St. Petka in the Town of Tran: between the Religious Cult and the Tourist Attraction, 95–111; **Kyurkchieva, I.** Amateur Football – Identity and Memory, 112–126; **Iordanova, K.** „Don’t Underestimate the Girls... Some of them are More Genuine Ultras than You“, 127–140; **Zhekova, V.** „What is Fatmagül’s Guilt?“ Ethnology at the End of the Workday, 141–159.

Études balkaniques. Institute d’Etudes balcaniques & Centre de Thracologie. Ed.-in-Chief: Raïa Zaimova. ISSN 0324-1654.

2017, № 3: Zaimova, R. and V. Barbu. Les Balkans ottomans: conquêtes et identités nationales, 349–352; **Vassileva, E.** The Activities of the Franciscan Order in the Ottoman Territories (17th century): Missionary Approaches, 415–449; **Chelaru, R. D.** *Sempre forti alla santa fede* – Confessional Discourse on Religious Conformity in the Catholic Sources Concerning Ottoman Balkans (17th and 18th Centuries), 450–462; **Nedici, P.** In-between Empires: Nikola Stanislavich, Bishop of Nikopol and Apostolic Administrator of Oltenia (1725–1739), 463–484; **Shusharova, M.** Local Elites and Communities in the

Management of Public Order During the 18th Century: Perceptions from the Core European Territories of the Ottoman Empire, 485–533; **Zaimova, R.** Quelques traits des rapports Lazaristes – Bulgares-Unis à Salonique ottoman, 534–549; **Konstantinova, Y.** Trade Networks and National Identity in Salonica in the 1860s and 1970s, 568–586.

2017, № 4: Diac, Cr. An Obvious Nonstarter: The Popular Front in Eastern Europe, 595–649; **Njagulov, Bl.** Loyalties under Strain: The Dobrudja „Mazhar“ of 1940, 650–665; **Mihaylova, A.** The Paris Peace Conference of 1946 and the Redrafting of Borders in Europe: The Bitter Experience of Two Former German Satellites, 666–688; **Parusheva, D.** Coping With Housing Crisis: Post Wars' Experience in Bulgaria, 689–704; **Kostov, Al.** The Trade Relations of China with Bulgaria and Romania in the East-European Context (1950–1978), 705–728; **Mihai, F.-R.** The Soviet Communist Party, Its Eastern Satellites and the International Communist Movement. A Comparative Study of the Bulgarian and Romanian Communist Parties (1964–1989), 729–752.

ДИСЕРТАЦИИ

Дисертации, защитени през 2018 г.

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Галина Василева ВЕЛИКОВА. Тенденции в английската и българската терминологична система на логистиката. София, 2018.

Надежда Фьодоровна ГАЙДАРДЖИ. Съвременно състояние на българския език в района на Чадър-Лунга, Република Молдова : Проблеми на изучаването и преподаването. София, 2018.

Тереза Иванова ГЕРЧЕВА. Химнографското наследство на св. Климент Охридски. Шумен, 2018.

Цветелина Димитрова ИВАНОВА. Поетика на прозата и драматургията в творчеството на Георги Марков. София, 2018.

Кристина Стоянова КРИСЛОВА. Модалност и юридическа употреба на shall и may и техните еквиваленти на български език в законодателството на ЕС. София, 2018.

Ралица Жекова ЛЮЦКАНОВА. Новата женска готика в творчеството на Анджеа Картър и Карсън Маккълърс. София, 2018.

Рени Антонова МАНОВА. Комуникативни аспекти на структурата на текста. София, 2018.

Милена Илкова НАКОВА-ПЕТРОВА. Десубстантивните названия в ръкописи от XIV век. Шумен, 2018.

Десислава Пенкова НЕЙКОВА. Интерактивни методи в обучението по български език 5–7 клас. София, 2018.

Гергана Ангелова ПЕТКОВА-ЗАРАЛИЕВА. Семантика и стилистика на прилагателното име в рекламата: Езикови стратегии. София, 2018.

Евдокия Стефанова СКОЧЕВА. Развиване на комуникативните умения чрез електронен курс по български език за медицински цели. София, 2018.

Венцислав СТОЙКОВ. Преводната рецепция на Библията на новобългарски език през 19 век. София, 2017.

Красимир Манолов СТОЯНОВ. Езиковата политика в българските вестници след Втората световна война. София, 2018. ДН

Николай Боянов ТОДОРОВ. Поезията на испаноамериканския авангардизъм между двете световни войни (Кризи и трансформации в творчеството на Висенте Уидобро и Сесар Валехо). София, 2018. ДН

Десислава Бориславова УЗУНОВА. Образът на двойника в литературата – модели и прочити. Психоаналитични прочити на образа на двойника в диaboлистичната проза. София, 2018.

Мария Атанасова ЧОКАНИ. Развой на жанровете на официално-деловия стил в българския и полския език (автобиография, молба и пълномощно). София, 2018.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Надежда Георгиева БОРИСЛАВОВА. Амфори от римската провинция Тракия (I–III в.). София, 2018.

Димитринка Михайлова ДЕМИРОВА. Циганско/ромско движение в Шумен: история и съвременност. София, 2018.

Станка Иванова ДАУТОВСКА. Особенности на песенния фолклор в Североизточна Добруджа. Пловдив, 2018.

Надежда Йорданова ЖЕЧКОВА. Политическа култура на българските турци (края на XX–началото на XXI век). София, 2018.

Симеон Димитров ЗАХАРИЕВ. Иконостасът в храм „Св. пророк Илия“ в гр. Свищов. Велико Търново, 2018.

Даниел Георгиев ИВАНОВ. Специфични особености на стъклописта в Югоизточна Европа през втората половина на XIX и началото на XX век. София, 2018.

Димо Димитров ИВАНОВ. Идейни и художествено-пластични характеристики на сграфитото в България. София, 2018.

Стилиян Димитров ИВАНОВ. Типология и хронология на червенолаковата керамика от производствените комплекси между Дунав и Балкана (II–III в.). София, 2018.

Любомир Ангелов ИГНАТОВ. Динамика в осмислянето на църковното пение в периода IV–VI в. (аксиология и праксиология). София, 2018.

Стоян Илев ИЛЕВ. Визуалният език на живописца в дигиталната ера. Велико Търново, 2018.

Радимира Георгиева ЙОРДАНОВА. Анализиране и дефиниране на методи и процеси при изграждане на шрифтови начертания в латиницата и кирилицата. София, 2018.

Филип Георгиев КОЛЕВ. Селищен живот в долината на Средна Струма през римския период. София, 2018.

Виолета Константинова МАНОЛОВА. Езикови и религиозни малцинства в Южна Италия и Сицилия под властта на нормани и Щауфени ср. XI–ср. XIII в. София., 2018.

Светослава Валентинова МАНЧЕВА. Светът на детството при ромите – обучение в култура. Пловдив, 2018.

Мария Валентинова МАРИНОВА. Социалистическите граждански обреди – между идеологията и традицията (по материали от семейната обредност). София, 2018.

Станислава Димитрова МОМЧИЛОВА. Културата на хляба в българския град от края на XX до началото на XXI век. София, 2018.

Искра Иванова НИКОЛОВА. Горна Оряховица през Възраждането (XIX век). Велико Търново, 2018.

Дилян Николаев НИКОЛЧЕВ. Врачански митрополит Паисий и Врачанска епархия (1930–1974) през прочита на архивни документи. София, 2018. ДН

Снежанка Хенрих ПОПОВА-ТОТЕВА. Специфични проблеми в омилията на свети Серафим, архиепископ Богучарски, Софийски Чудотворец. София, 2018.

Елена Искърва СЕРЕВА. Богородичният акатист в българската църковна живопис през Възраждането. София, 2018.

Карина Красиминова СИМЕОНОВА. Индивидуализираното потребление и развитието на културните индустрии в периода на късната модерност. София, 2018.

Явор Иванов СТАНЧЕВ. Съветско-български политико-икономически отношения 1985–1991 г. София, 2018.

Владимир Ангелов ТОДОРОВ. Съвременни биоетични проблеми в светлината на християнската нравственост (асистирана репродукция, аборт и евтаназия). София, 2018.

Тихомир Младенов ТОНКОВ. Търновската община през XIX век (до 1878 г.). София, 2018.

Гоар ХНКАНОСЯН. Арменски културни огнища в България (1878–1944). София, 2018.

Димитър Георгиев ЧЕРНАКОВ. Некрополите на културен комплекс Коджадермен–Гумелница–Караново VI. София, 2018.

Стоян Росенов ШИВАРОВ. Българите в Мала Азия 1800–1914 г. Идентичност, демографски аспекти, миграция. София, 2018.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2018 г.

Балканите и Европа в Източната криза (1875–1881 г.)

Международна научна конференция, посветена на 140-годишнината от Руско-турската освободителна война (1877–1878) и възстановяването на българската държавност
Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

2–4 март 1918 г. – София

68 доклада

Банатските българи – преди и сега

Научна конференция с международно участие в рамките на честването на 20-годишнината от създаването на концепцията „Falmis – Uveć falim“

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН и Дружество на банатските българи в България

26 януари 1918 г. – София

Българистиката в Европа – настояще и бъдеще

Институт за литература при Българската академия на науките и Съвет за чуждестранна българистика

11–12 май – София

36 доклада

Български и румънски – балкански отпечатък в славянското и романското наследство

Международна научна конференция, посветена на юбилея на проф. д-р Василка Алексова

Катедра по общо, индоевропейско и балканско езикознание при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

16 май 1918 г. – София

22 доклада

Градска култура на Балканите

Национална научна конференция с международно участие

Философско-исторически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

18–19 май 1918 г. – Пловдив

23 доклада

XXIV Епископ–Константинови четения

Национална научна конференция с международно участие
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“
18 май 1918 г. – Шумен
25 доклада

Детето, децата, детството (етнокултурни аспекти)

Национална научна конференция
Къща музей „Иван Вазов“ и Център за етнология и културна антропология към ВТУ
„Св.св. Кирил и Методий“.
1–2 юни 2018 г. – Сопот
27 доклада

Литература и техника

Научна конференция с международно участие
Факултет по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
9–11 март 1918 г. – София
45 доклада

Литературознанието: диалогичност и предизвикателства

Международна научна конференция по повод 70 години от създаването на Института за литература при БАН
Институт за литература при БАН
10–11 май 1918 г. – София
67 доклада

„Между денят и тмата...“

Национална научна конференция, посветена на 140-годишнината от рождението на Пейо К. Яворов
Национален литературен музей и Институт за литература при БАН
11–12 януари 2018 г. – София
23 доклада

(НЕ)сравнимото в европейските литератури

Международна балканистична конференция по случай творческия юбилей на проф. дфн Румяна Л. Станчева
Катедра по общо, индоевропейско и балканско езикознание при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
17 май 1918 г. – София
20 доклада

Осми Атанас-Славови четения: „Атанас Славов и алтернативните пътища на българската поезия“

Център за книгата и Департамент „Нова българистика“ на Нов български университет
18 януари 2018 г. – София
3 доклада

1869

Памет и забрава в историята

Международна научна конференция

Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Регионален исторически музей „Акад. Йордан Иванов“ – Кюстендил

1–3 юни 2018 г. – Кюстендил

71 доклада

Политиката в културата на българи и сърби

Филологически факултет на Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“ и Философски факултет на Университета в Ниш

24–27 май 2018 г. – Велико Търново

19 доклада

Развитието на занаятите и индустрията в България през XIX–XXI век и приносът на Габрово

Национална научна конференция

Институт за исторически изследвания при БАН, Регионален исторически музей – Габрово и ЕМО „Етьр“ – Габрово

26–27 април 2018 г. – Габрово

37 доклада

Специалните исторически дисциплини в университетското архивно образование, архивната практика и изследванията по история

XII теоретична конференция на специалност „Архивистика и документалистика“ при Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

18–19 април 1918 г. – София

30 доклада

125 години от рождението на Елисавета Багряна

Кръгла маса

Институт за литература при БАН и Столична библиотека

16 април 2018 г. – София

3 доклада

Тридесет и четвърти Кирило-Методиевски четения

Национална научна конференция с международно участие, посветена на доц. д-р Елена Коцева

Катедра по кирилометодиевистика при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

10 май 1918 г. – София

14 доклада

Университетът среща музея

Кръгла маса

Нов български университет

5 юни 2018 г. – София

12 доклада

Футболът: разказан, въобразен, преживян и забранен

Национална научна конференция

Департамент „Нова българистика“ и Департамент „История“ на Нов български университет

8 юни 2018 г. – София

12 доклада

Християнските корени на Европа

Международна научна конференция

Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“

26 май 1918 г. – Велико Търново

12 доклада

Четиринадесети международни славистични четения „Стереотипът в славянските езици, литератури и култури“

Международна научна конференция

Факултет по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

26–28 април 1918 г. – София

212 доклада

ХОРИЗОНТИ

Обучението по български език и литература на университетско ниво в Мадрид. История, актуална ситуация, перспективи

Ще започна с малко история, или по-скоро предистория, на изучаването на българския език в Испания. През 70-те години в Автономния университет в Мадрид се прави първи опит за въвеждане на обучение по славянска култура в административните рамки на Института по източни и африкански изследвания. Там работят като лектори Емилия Ценкова и Иван Кънчев. Този опит за въвеждане на нещо, което бихме могли да наречем славянска филология, с преподаватели по руски, а също и по полски език, завършва безуспешно и през 80-те години в Автономния университет вече има само курсове по някои славянски езици, опиращи се на лекторатите, но неорганизирани в университетска специалност.

Междувременно, в края на 70-те, Университетът „Комплутенсе“ също започва да се интересува от славянските езици. Първо навлиза руският като втори език. Между 1981 и 1983 г. курс по старобългарски в „Комплутенсе“ води Иван Кънчев. След Кънчев лектор е Мария Китова. С новия закон за университетското образование през 1983 г. възниква първата реална възможност за създаване на специалност „Славянска филология“ и след един начален период на конституиране през 1985–1986 г. „Комплутенсе“ я въвежда като официална университетска специалност с първи език руски и втори избираем между полски, български и словашки.¹

През 90-те години специалност „Славянска филология“ има вече и в университетите в Гранада и в Барселона, но в никой от тях не се открива подспециалност „Български език“. Въпреки това трябва да кажа, че малко по-късно в Гранада влезе като преподавател по руски език един от студентите от първия ми випуск, Хоакин Торкемада, който започна да води там и часове по български, макар и само като свободноизбираема дисциплина с твърде ограничен хорариум.

¹ За историята на специалността виж Grzegorz Bąk. „La Eslavística en la Universidad Complutense de Madrid.“ – In: *España y el Mundo eslavo. Relaciones culturales, literarias y lingüísticas*. Gram, Madrid, 2002, 729–736.

Въвеждането на специалността „Славянска филология“ в „Комплутенсе“ съвпада с лектората на Недка Гарибова, която е първият лектор, с когото „Комплутенсе“ сключва директен договор, и българската страна престава да поема издръжката на лектората.

Когато след нея, през 1991 г., пристигнах в „Комплутенсе“ като лектор по български език, заварих специалността във все още начален стадий на развитие, в учебния план фигурираха само езици, а литературата и културата трябваше да се вписват в рамките на езиковото обучение. В този момент все още нямаше завършили студенти с подспециалност български език. Между 1991 и 1995 г. координатор на специалността беше Хулия Мендоса, професор в Катедра „Старогръцка филология и индоевропейско езикознание“; по това време преподавателите от специалността няхахме катедра и не бяхме вписани към нито една от съществуващите. От втората половина на 90-те г. се обединихме с Катедра „Романски езици“ под названието „Романска филология и Славянска филология“ до момента, в който към нас се присъедини Катедра „Общо езикознание“ и наименованието се разшири на „Романска филология, Славянска филология и Общо езикознание“, като, извън административната общност, всяка една от секциите в катедрата пазеше относителната си самостоятелност. От настоящата учебна година, в рамките на цялостна реорганизация на катедрите в „Комплутенсе“, вече сме част от новата Катедра „Немска филология и Славянска филология“.

През 1993–1994 г. учебната програма се смени и студентите започнаха да изучават три, а не два славянски езика, като третият започваше в първи курс, при което реално беше с повече часове от втория, въведоха се дисциплини като „Практика“, „Литературни текстове“, „Литература I–III“, „История на езика“. Може да се каже, че това беше най-взискателният и пълноценен учебен план, по който съм работила в Испания. Студентите учеха български като втори и като трети език и броят им постоянно нарастваше, като в някои от годините достигаше до 20–25 души. Краят му дойде през 2001 г., когато се върнахме към изучаването на два славянски езика, но този път с курсове по литература, култура, история на езика, граматика, превод на литературни текстове и т.н.

Както става ясно, обучението претърпя серия промени, засягащи броя на дисциплините, броя на часовете и дори на годините, в които се изучава български. Тези промени бяха на национално ниво и всички те насочени към разширяване и консолидиране на обучението по славянски езици и на българския в частност. През 90-те г. разширихме обхвата на славистиката с докторат, в началото, до 1999 г., по индоевропейско езикознание и славянска филология, а по-късно (1999–2007) по славянска филология и индоевропейско езикознание, което показва нарастващата относителна тежест на славистиката. Втората програма, която координирах между 2002–2006, беше междууниверситетска, съвместна с Гранадския университет.

Бих определила края на миналия и началото на XXI в. като период на развитие, особено благоприятен за българския език. През 1993–94 г. часове по български започна да води и Франциско Хавиер Хуес, от 1996–97 г. като лектор се върна Иван Кънчев, а аз преминах изцяло в „Комплутенсе“. Работа

при нас като асистент започна също и Живка Балтаджиева, с особен принос към обучението по българска литература, а след Кънчев като лектор дойде Мая Йонова. По това време, от 1996 г. насетне, започнах да пиша и издавам в Испания серия учебници и други книги с академична насока с цел създаване на критична маса учебни помагала, достъпни на испанския книжен пазар и предвидени специално за испанските студенти, изучаващи български език и литература, например:

- Láleva, T. (1996): *Hacia la Literatura búlgara a través de la traducción*. Ediciones del Orto, Madrid.
- Láleva, T. (1996): *Lengua búlgara. Gramática básica*. Ediciones del Orto, Madrid.
- Láleva, T. (1997): „La Literatura Búlgara desde el siglo XVIII hasta la actualidad“ en Presa González, F. (coord.), *Historia de las literaturas eslavas*. Cátedra, Madrid, pp.171–242.
- Láleva, T., S., Alvarado (1997): “La Literatura Búlgara desde sus orígenes hasta el siglo XVII” en Presa González, F. (coord.), *Historia de las literaturas eslavas*, Cátedra, Madrid, pp.141–169.
- Láleva, T. (1998): *Esquemas de Búlgaro*. Atenea, Madrid.
- Láleva, T. (2003): *Curso de lengua búlgara*. GRAM Ediciones, Madrid.
- Láleva, T. (2014–2018): *Lengua búlgara. Curso completo, Parte I–IV*. Galaxy Media, Madrid.
- Láleva, T., M. Ionova (2004): Boián Biólcev, *El final del ave*. Edición bilingüe (búlgaro/español). Edición, introducción, traducción y notas de Tania Láleva y Maya Ionova, Centro de Lingüística aplicada ATENEA, Madrid.
- Láleva, T. (2007): *Diccionario bilingüe de términos literarios. Búlgaro Español. Español-Búlgaro*. GRAM ediciones, Madrid.
- Láleva, T. (2009): *Búlgaro de cada día*. PONS idiomas, Barcelona, 128 ps. + CD.

Може да се каже, че тези книги са основни за обучението по български език в Испания, няма други, и са базисна част от библиографията в обучението по българска литература.

През 2000 г. започнахме издаването на научното списание „Eslavística Complutense“ с публикации на всички славянски езици, сред които, благодарение на активното сътрудничество на Татяна Славова, член на редакционния съвет, българският беше особено добре представен. Към това, и за да се очертае важноста на периода, трябва да добавим двата конгреса, които организирахме в „Комплутенсе“: *Испания и славянският свят. Културни, литературни и езикови връзки* (2002) с широко участие от българска страна (Валери Стефанов, Иван Добрев, Искра Ликоманова, Марина Джонова, Йорданка Трифонова и Стефка Кожухарова); *Езици и култури на страните от разширението на Европейската общност* (2003) с двама участници от българска страна (Евгения Вучева и Евгения Бенова).

По същото време, в отговор на нарастващия интерес към българистиката, с Живка Балтаджиева създадохме кръжок по българска литература, насочен предимно към литературния превод. През 1998 г. сключих предварителен договор с издателство Ediciones del Orto за издаване на серия книги, наречена „Библиотека на българската литература“, която в над 34 книжки

трябваше да представи най-изтъкнатите български автори – от Климент Охридски до Блага Димитрова. Целта беше да се запознае испаноговорящият читател с личността и творчеството на български автори от различни епохи, стилове и жанрове по начин сбит и концентриран, но достатъчен за релефното им отразяване. Предназначена за публика с интелектуални интереси, колекцията щеше да се представи под форма на книжки малък формат, всяка посветена на отделен автор, които да имат следната, винаги еднаква схема:

Хронология на всички важни събития в живота на автора.

Изследване върху автора и творчеството му.

Избрани откъси от творби на автора.

Библиография на автора и за него.

Предвиждаше се да се издават по 2 до 4 на година, като автори и преводачи щяха да бъдат нашите завършили или завършващи студенти и аспиранти. Естествено, тази перспектива събуди още повече интереса им към българската литература. Първоначално предвидените автори бяха следните: Климент Охридски, Константин Преславски, Евтимий Търновски, Любен Каравелов, Петко Рачов Славейков, Христо Ботев, Иван Вазов, Алеко Константинов, Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Кирил Христов, Елин Пелин, Димчо Дебелянов, Георги Стаматов, Ст. Л. Костов, Николай Лилив, Христо Смирненски, Гео Милев, Атанас Далчев, Никола Вапцаров, Дора Габе, Елисавета Багряна, Светослав Минков, Чудомир, Йордан Йовков, Димитър Димов, Димитър Талев, Емилиян Станев, Павел Вежинов, Ивайло Петров, Йордан Радичков, Александър Геров, Валери Петров, Блага Димитрова и др. Както се вижда, списъкът беше отворен за нови, предимно съвременни автори. При издаването нямаше да се следва хронологическия ред. В подготовка бяха Пейо Яворов, Елин Пелин, Христо Ботев, Димитър Димов и Светослав Минков. Авторы на книжките щяха да бъдат аспиранти, дипломирали се и студенти от последните курсове на специалността „Българска филология“ в Испания.

Условие на издателя беше да има институционална подкрепа от българска страна, състояща се в ангажимент за закупуване на определен брой екземпляри от готовата продукция. Представих тази инициатива първо в българското посолство в Мадрид и получих нещо като обещание за придвижване на въпроса, без никакъв последващ ефект. През 2002 г. с издателя изпратихме, вече директно, подробен договор на българското Министерство на културата и образованието, което не прояви ни най-малък интерес, дори не отговори. Така българската литература остана без целенасочено и обзорно представяне на испански² и най-лошото беше, че не можахме да консолидираме едно вече работещо звено от испански преводачи на българска литера-

² Вж. Нева Мичева, „Спорадично, хаотично, маргинално. Българската литература в превод на испански (1989–2009)“. – *Следва. Списание за университетска култура*, бр. 22/2010. Днес, почти десетилетие след излизането на статията, нещата не са се променили.

тура. Заинтересованите студенти, без перспектива за работа в тази област, намериха други занимания и реализация далеч от българистиката.

Както вече изтъкнах, „Комплутенсе“ е единственият университет в Испания, който поддържа подспециалност „Български език“. Поради това студентите ни са от различни райони на Испания. С икономическата криза, която беше съпроводена и от повишаване на таксите във висшето образование, студентите рязко намаляха. Ни най-малко не спомогна за развитието на българистиката и последната промяна в закона за университетите, която всъщност тежко ни засегна. Промените, предизвикани от взетите в Болоня решения на европейско ниво, промениха цялостно структурата на обучението, което се редуцира от 5 на 4 години. Специалността „Славянска филология“ вече не съществува в Испания. В „Комплутенсе“ тя беше изместена от специалността „Съвременни езици и техните литератури“ и от подобни комплексни специалности в Барселона и Гранада. И сега единствено в „Комплутенсе“ продължава да се пази подспециалност „Български език“, но вече към новата обща специалност „Съвременни езици и техните литератури“, което намалява чувствително видимостта на българския и с това броя на студентите. Няма магистърска програма и естествено, добре консолидираната ни докторантска програма просто изчезна. За да се оцени ситуацията, ще посоча, че словашкият език, който от самото начало заедно с руски, български и полски формираше славянската филология, изчезна като подспециалност и днес в голямата нова специалност българският е избираем като минор³ заедно с немски, италиански, френски, португалски, испански, английски, руски и полски, всички те, езици с голям териториален обхват и говорители, т.е. българският остана единственият, все още крепящ се, миноритарен език. В днешно време кандидат-студентът и неговите родители все повече се питат какви перспективи за работа предлага даденото образование и изборът кло-ни към перспективните специалности. И макар че явно не претендираме за масификация на българистиката, все по-осезаемата липса на студенти очертава мрачни перспективи, които сериозно заплашват непосредственото бъдеще на специалността.

От друга страна, няма съмнение, че подспециалност „Български език и литература“ в Мадридския университет „Комплутенсе“ е в привилегирована позиция. Функционираме като съставна част на една голяма и търсена специалност, имаме напълно достатъчен и добре структуриран преподавателски състав (професор, доцент и асистент), който съставя органична част от преподавателския екип на университета, достатъчно количество учебници и учебни материали, издадени в Испания и създадени специално за испанските студенти, изучаващи български, т.е. достъпни за обучаемите. Никой не цели да ни закрие, нито да ни извади от учебния план на факултета, не се поставя под въпрос нито социалната, нито икономическата целесъобразност на специалността.

³ Така се наричат езиците, които формират подспециалности.

И въпреки това българистиката в „Комплутенсе“ има нужда от помощ и подкрепа. За да бъде ефективна, тя трябва да се съобрази с конкретните нужди, пред които сме изправени. Наш единствен проблем е липсата на студенти, на достатъчен брой студенти. Както вече изтъкнах, взаимоотношението цена на образованието–перспективи за професионална реализация е основният проблем, който кара студентите и техните родители да поставят под съмнение избора на нашата подспециалност. Точно тук българската страна има възможност да се намеси. Ситуацията може се промени съществено, като бъдат подпомогнати финансово студентите, решили да изучават нашата подспециалност. Помощта би могла и вероятно би трябвало да мине през българското посолство в Мадрид, така ще е не само финансова, но и морална, ще покаже интереса на България към студентите и в цялост към специалистите по български език, литература и култура, възпитаници на испанския университет. Посланикът на Полша например (а те нямат никакъв проблем с броя на студентите) дава на всеки 2 години специални награди за най-добри дисертации на тема, свързана с Полша.

Не е нужно някакво голямо капиталовложение – вероятно по-малко от годишните разходи за поддръжката на един лекторат в страните от Западна Европа, а резултатите никога няма да са съпоставими. В случая с Испания биха се подпомагали директно бъдещите специалисти по български език, литература и култура, онези, които желаят да се посветят на тях професионално и показват най-добри възможности за това. Това би било влог в бъдещето на българския език и литература в една от големите европейски страни, врата към една още огромна испаноезична общност, където, за съжаление, българската литература и култура продължават да са почти непознати.

Таня Лалева

Ръководител на секция „Български език и литература“
Катедра „Немска филология и Славянска филология“,
Филологически факултет, Мадридски университет „Комплутенсе“

„ИЖЕ БАХУ ТОГО ЖЕ ДОУХОУ“ Общности на Духа в Българското средновековие¹

Уважаеми господин ректор, професор Герджиков!
Уважаеми господин декан, доцент Тодор Попнеделев!
Скъпи мой учителю, академик Васил Гюзелев!
Почитаеми колеги, драги приятели и гости!

Днешният ден е много особен в историята на моите многогодишни посещения в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, който днес тържествено ме приема като почетен член на една от реномираните европейски академични общности със 130-годишна история. За един преподавател от неколък руски университет в Иваново, бивш Иваново-Вознесенск, това е небивала и изключителна чест. Поднасяйки моята най-искрена и чистосърдечна благодарност на втората ми Alma Mater и на всички членове на университетската общност, не мога да не си спомня как преди 44 години аз, студент трети курс от Катедрата по история на южните и западните славяни на Московския университет, за пръв път влязох в тази величава сграда, за да започна една лична траектория в българистиката, която днес достига своя апогей. Голяма е моята радост, че в тази зала са и свидетелите на това начало, а нашето истинско приятелство навлезе в петото си десетилетие. Каквото и да кажа от този висок подиум, осветен от имената на стотици учени – майстори, пред които оставам недостоеен за високата чест чирак, ще е признание в истинска и безкрайна любов към Софийския университет и неговите люде.

През този почти половин век имаше само няколко години, когато обстоятелствата ми попречиха да се срещна с моя любим Софийски университет, с моите приятели, колеги, учители. Не бих могъл да постигна нещо в българистиката, ако не бяха тези срещи, размяна на мисли, мъдри беседи и наставления, приятелска поддръжка и помощ. Нямам ни възможност, ни – колкото и да живея – време да изплатя този дълг. Щастлив съм да бъда част от Университета като една от общностите на Духа, на които посвещавам своята *Lectio Inauguralis*.

Господин Ректор, това слово бе написано още в Русия, но преди няколко дни, слушайки на 24 май Вашата великолепно реч за човешката духовност, се убедих, че тази тема е актуална не само за историята, но и за съвремението.

¹ Слово (*Lectio Inauguralis*) на Дмитрий Поливянный, произнесено на 28 май 2018 г. в Аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по повод удостояването му с *Doctor honoris causa*.

Заглавието ѝ е измислено също тогава, но то по един почти мистичен начин е свързано и с днешния ден – празникът на Свети Дух, когато благодатта на Св. Троица във вид на огнени пламъци се спуснала върху учениците на Спасителя, обединявайки ги в общност на Духа. Иже баху того же доухоу еже и сый – така се казва и в *Житието на св. Методий* за неговите ученици. Академичният прочит на заглавието е вдъхновен от приносите на двама почетни доктори на Софийския университет (както прозвуча в „Достоинство ест“ – без сравнение с тези велики учени, на които съм един скромен съименик. За отбелязване е, че Руската православна църква днес споменава свети царевич Дмитрий). Дмитрий Оболенски (1918–2001) въведе в научно обращение термина „византийска общност“ (The Byzantine Commonwealth), очертавайки контурите на сегмента от европейската християнска цивилизация, в която средновековна България заема ключови позиции. На академик Дмитрий Сергеевич Лихачов (1906–1999), който преди години благослови нашата с Игор Калиганов книга „Родник златоструйный“ – старобългарски паметници в руски превод с 200 000 тираж, принадлежи прочутата формула „Държавата на Духа“, изсечена върху неговия паметник в София.

Духът изначално е и винаги остава най-трудно осезаема и мъчно определяема, но и най-стабилна основа за всяка общност, било държава, било народ, било университет. Какво имам пред вид, като говоря за общностите на Духа? Всички ние, медиевистите – историци, филолози, изкуствоведи – проучвайки Българското средновековие, преди всичко виждаме и изследваме в него или такива трайни феномени, каквито са държава, църква, народност, или техни частни форми и репрезентации.

Средновековният човек не е мислил себе си извън общностите като град или село, манастир или енория, но писмените извори с които работим, ни подтикват към търсене на личността и ние се стараем да атрибуираме достиженията до нас съчинения на определен автор. Обаче средновековният книжовник, разпънат между смиреннието на християнина и самочувствието на автора, търсел изход от това противоречие, като криел името си в акростих, псевдоним или прозвище, но често и по този начин отбелязвал принадлежността си към една от общностите на Духа.

В *Проглас към светото Евангелие*, авторството на който много учени отдават на самия св. Константин-Кирил Философ, следовниците на Солунските братя се призовават да се явят пред Бога в часа на Страшния Съд като Божи воини (*хрѣвъри, стоаште о десную Божию стола, егда огнем соудитъ азыки*). Към тези „хрѣвъри“ причислява себе си авторът на *Слово о писменех*, което завършва с думи на почит към „свети Константин Философ, наричан Кирил“, който „ни създаде буквите и преведе книгите, и Методий, неговият брат“. „Още са живи онези, които са ги видели“ – отбелязва Черноризецът.

Идентичността на всяка такава общност включва преди всичко идеи и ценности, споделени от нейните членове и надделяващи тяхната индивидуалност. Това е идентичност на носителите на Духа, на следовниците на духовния водач, на братството на светата обител или дори на „гражданите на небесния Йерусалим“. Тази идентичност е насочена към определена духовна цел и може да е полезна за земни, политически или социално значими зада-

чи, но тя не е подчинена на тях. Тъй като общностите на Духа съществуват по-дълго от един човешки живот, тази идентичност органично включва памет и признателност към учители и предшественици.

Общите ни представи за средновековното минало по принцип са фрагментирани (тук не за последен път ще цитирам скъпия си учител, академик Васил Гюзелев). Ние представяме Средновековието като „странно шествие на светско и духовно воинство – ханове и царе, боили и боляри, патриарси и книжовници, светци и мъченици, ересииарси и народни водители“. Като студенти научаваме за средновековните съсловия – *oratores, bellatores, laboratores*, за търговски и занаятчийски сдружения, обаче станем ли изследователи – се съсредоточаваме или върху триадата „държава, общество, народ“, или пък върху личностите, чиито имена историята е запазила.

Според мен, добавянето на общностите на Духа към обектите на историческото или историко-филологическото медиевистично изследване би могло да направи образа на Българското средновековие по-многоизмерен, по-пълноценен и по-адекватен на стоящата зад него мащабна и пъстра реалност. Общностите на Духа съществуват едновременно в една и съща епоха, те се пресичат и се преливат помежду си, а отношенията между тях, макар и да не изключват конфронтации, не се ограничават с тях. Един и същи индивид може да е част от няколко общности на Духа. Тези общности надхвърлят държавните граници и преодоляват етническите разделения. Не играе разделяща роля и езикът – Духът надделява. Жанрът на академичното слово ми дава време само за няколко примера и аз преминавам към тях.

Първият е свързан с общността на първите български книжовници, която обединява преките ученици на св. Кирил и св. Методий и техните духовни съмишленици в България, като отразената в *Прогласа* първоначална кирилومتодиевска идея за нов Божи народ – словѣне – претърпява съществена трансформация. Езикът на Солунските братя е усвоен от тях като „наш“, „словѣнски“, докато етнополитическата идентичност на неговите носители неразривно се свързва с българската държава. Средната продължителност на една генерация е между три и четири десетилетия. Първото поколение на Кирило-Методиевите следовници в България живее и се труди в епохата на цар Симеон, който е един от неговите представители и водачи; втората генерация застава в центъра на културното развитие на България в епохата на цар Петър. Третата – най-неизследваната и мъчно разкриваема, поради състоянието на изворите – покрива времето на комитопулите, което само преди няколко години се завърна във фокуса на медиевистичните проучвания. Сигурен съм, че завръщането на съвременната наука към синтеза на исторически, филологически и културологически методи ще даде възможност да се представи многостранната и плодотворна дейност на тази общност на Духа в пълния ѝ мащаб, като се прецизират конкретните ѝ просопографски параметри и се доуточнят археографските, текстологическите и езиковите характеристики на най-ранния сегмент от старобългарското книжовно наследство.

Вторият пример се отнася до ролята на възпитаниците на светогорските манастири в културното развитие на Второто българско царство – една тема, развита в книгата на академик Гюзелев – посветена на училищата, скрипто-

риите, библиотеките и знанията в България през XIII–XIV век и продължена в поредица сборници за светогорската обител Зограф. Търново и Атон взаимодействат в създаването на културата на обновената от Асеновците Българска държава. „Културната ос“ Атон–Цариград–Търнов, поддържана от усилията на светогорците през целия период на съществуването на Второто българско царство, съставя една от важните опори на византийско-славянската общност и на цялата средновековна европейска християнска култура. Съществуването ѝ е отбелязано още в самия край на XIII в., когато през февруари 1199 г. българи от всички светогорски манастири участват в лития за починалия хилендарски монах Симеон – оттеглил се от властта велик сръбски жупан Стефан Неманя, – заедно с гърци, ивери (грузинци), руси и сърби „стада съвокуплени“. Ще напомня, че три от тези общности използват общ църковен език, на който през 885 г. учениците на св. Методий пеят над ковчега на своя учител. В Зографската грамота (1342 г.) на цар Иван Александър (1331–1371) Света гора Атонска е описана като място, където „се намират строежи на всякакъв православен род и език, първом особено гърци и българи, а после сърби, руси и ивери, като всеки има поминание според своите трудове, още повече според своята ревност“. Машабната дейност през XIV век, известна като изправяне на богослужебната книжнина, която се разпростира върху целия славянски православен свят, има за центрове Зографската обител „Свети Георги“, Великата Лавра „Св. Атанасий“, Ватопед, Св. Павел и други манастири.

Светогорци вече през първата трета на XIII в. съставят една общност на Духа, поддържана от българските царе и разклонена далеч извън пределите на българските земи. Тази общност дава мощен импулс за възстановяване на Българската патриаршия през 1233–1235 г., за оформяне и поддържане на нейната литургическа и четивна книжнина и в крайна сметка, за създаване на нов модел българска средновековна култура по време на Второто българско царство. От взаимодействието между атонската общност на Духа и книжовниците в столицата Търново към средата и втората половина на XIV в. се формира изключително наситена духовна среда, в която са възродени много от първоначалните образци, създадени от българските книжовници в епохата на цар Симеон (893–927) и цар Петър (927–969). В нея е разпространено гръко-славянско двуезичие и се утвърждава икуменическото съзнание, а съдържанието на книжнината апелира към изконните светоотечески корени на Източното православие.

Тази общност на Духа е повлияна и от една изключителна синергия около средата на XIV в., когато в Атон, а след това и в България идват монаси от още едно православно средище – Света гора Синайска. Най-важният епизод от тези връзки е основаването на Парорийската обител от св. Григорий Синаит. Макарий и за кратко, тя става първостепенен духовен център на православните Балкани, а възпитаните в Парория ученици на св. Григорий са обучени с аскетични практики и в исихастско богословие, които им придават сили и за техните земни дейности.

Трудовете на Григорий Синаит почти синхронно се превеждат на славянски език и съдействат за изграждане на нови качества на общността на

1869

Духа от неговите ученици – исихасти в български и съседни на тях земи. Присъщото за исихастката общност изострено есхатологическо съзнание става една от най-важните съставки на духовната атмосфера в целия византийско-славянски свят в навечерието на османското нашествие. Между възпитаните в Парория подвижници е и св. Теодосий Търновски – учител на бъдещия патриарх на Българската църква Евтимий Търновски, а самият Парорийски манастир, макар и да не съществува дълго, е важно средище в разклонената мрежа от манастири, която обхваща центъра на православните Балкани – от Метеора в Тесалия до Морава и от Черна гора до Черноорието. Интензивното духовно и книжовно общуване в тази мрежа, един от новите центрове, в която през последната четвърт на XIV в., е Евтимиевият манастир „Св. Троица“ до Търново, довежда до обновяване на литургическата книжовност, език и писмо. Самият български патриарх Евтимий Търновски (1375–1394) и неговите ученици, „свои по апостолски жребий“ – образуват обновената общност на Духа, която се разпространява между народи, „сродни с българския по реч“.

Тази общност, съществувайки извън границите и църковните юрисдикции, надживява средновековните държави на българите и с усилията на митрополит Киприян, Константин Костенечки, Григорий Цамблак, Никодим Тисмански и много други забележителни книжовници доизгражда мрежата, достигаща Вилнюс, Киев и Москва. От нейната атмосфера, пронизана от духа на православно единство, идват мощни импулси, стимулиращи развитието на книжнината, а с нея – и на цялата духовна култура на народите, населяващи тези територии.

Неизбежната сегментация на тази среда се проявява и във формирането на отделни локални общности в завладените от османски нашественици балкански земи през втората половина на XV век. Пример за сътрудничество е дейността на Владислав Граматик, обединяваща редица забележителни фигури като Димитър Кантакузин и Мардарий Рилски, а общността на Духа около тях като че ли резюмира многовековното развитие на средновековната българска книжовност. Тя оставя обемисти сборници, които включват многобройни старобългарски текстове – от *Житието на св. Кирил Философ* до *Повестта за пренасянето на мощите на св. Йоан Рилски от Търново в Рилския манастир* – едно на най-важните средища на тази мрежа от духовно взаимодействие, огнище и пазител на традициите на българската православна култура през вековете на османското владичество.

Използвайки за характеристиката на общностите на Духа съвременна терминология, можем да ги определим като интелектуални мрежови общности, които се пресичат, преплитат и преливат една в друга. Обединени около определени комплекси от идеи и стойности, те изграждат специфична идентичност на своите членове, която им позволява да се разпознават един друг даже и да нямат преки контакти. Такива общности, въз основа на просопографски, археографски и културни проучвания, могат да бъдат представени не само в общите им териториални и времеви измерения, но и като системи, съдържанието на които определя цялостния облик на съвременната им православна култура.

Една от отличителните черти на тези общности в българското, а и в цялото православно славянско Средновековие е особеният пиетет към дълбоката свързаност между ученика и учителя. Още първите ученици на св. Кирил и св. Методий с гордост подчертават в съчиненията си своята приемственост от Учителите. „Двамина, що стоите отдясно пред Пресветата Троица, молете се на Христа, та да опази стадото славянско!“ – призовава епископ Константин Преславски, когото на свой ред Тудор Доксов с благоговение нарича ученик на Методий, архиепископ Моравски. Изтъкнатият книжовник от първата половина на XV в., „странник от търновските краища“ Константин Костенечки в своето *Сказание за буквите* с гордост споменава, че е ученик на „Андроник от Романийската област“, който, на свой ред, бил ученик „на онзи дивен в словото мъж“ „велик художник на словенските писмена“ Евтимий.

Това отношение към учителите е твърде различно от известната метафора за джуджета, стъпили на рамената на великани. Учителите, за които става дума в православните славянски общности на Духа, водят своите ученици за ръка по не винаги правите и равни пътища на знанието, като топлите им длани предават на тях изначална апостолска благодат. „Свети Методие, ти дар прие от Бога и даде на онези, които се нуждаеха“ – възгласява Константин Преславски в *Службата*.

Преди 22 години, на 6 май 1996 г. в тази величествена аула синя лента бе възложена на раменете на заслужилия професор на Московския университет „Михаил Ломоносов“ и почетен доктор на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ Людмила Василиевна Горина, ученик на която съм вече 45 години. Тя с голяма радост очаква да се върна от София. На нея и на българския ми учител, заслужилия професор на Софийския университет академик Васил Гюзелев, дължа всичко което съм постигнал в българистиката, и мога само да съжалявам, че не успях да служа на науката толкова всеотдайно колкото те.

Всеки един ученик следва своите учители и като гледа напред, забелязва тяхната диря, но ако ги губи от погледа си, трябва да провери дали се движи във вярната насока. Имах щастието да вървя ръка за ръка със своите скъпи учители повече от четири десетилетия и сега, в този вълнуващ тържествен час, искам да им пожелаая още много години творчески живот и човешко благоденствие, здраве и поддържане на този висок Дух, който се предава от поколение на поколение. „Ибо довлееет ученику, да будет яко учитель его“ (Матей 10: 25).

Благодаря на всички за вниманието и честта, която днес ми бе оказана и която ще ме вдъхновява и по-нататък към проучване на Българското средновековие (пак цитат от Учителя ми) – „епохата на тържеството на човешкия дух над тленната материя“!

Дмитрий Поливянний

НАУЧЕН ЖИВОТ

Тържествено честване, посветено на 140-годишнината от рождението на П. К. Яворов

На 11 и 12 януари 2018 г. се проведе тържествено честване на 140-годишнината от рождението на П. К. Яворов, организирано от Националния литературен музей и Института за литература при БАН. То бе открито в Големия салон на БАН с приветствените слова на г-н Атанас Капралов, директор на Националния литературен музей, и доц. Елка Трайкова, директор на Института за литература. В своето академично слово – „Яворовото преминаване през света“ – проф. Михаил Неделчев пресъздаде панорамно високото културно присъствие на твореца, актуализира познанието за парадигматичното му значение за художествената ни словесност. Честването на поета бе отбелязано и с поздравителните адреси на кмета на София, г-жа Йорданка Фандъкова, която посочи високоотговорната дейност на двете институции по опазване на словното богатство и литературната памет на България, подчерта консолидиращата им роля спрямо мислещата и пишещата общност у нас. В обръщението си към организаторите и присъстващите акад. Ревалски се спря на акценти от житейския и творческия път на Яворов, върху етапния естетически формат на литературната му фигура.

Официалната част на тържественото честване продължи с връчване на наградите на лауреатите от Националния ученически конкурс за есе „*Душата ми е пленница...*“ и с откриването на изложбата „*Път, на който не съзирам края...*“, подредена във фойето на Централната сграда на БАН, която в 18 постера показва важни моменти от живота на Яворов – участието му в кръга „Мисъл“, дейността му във Вътрешната македоно-одринска революционна организация, участието му като доброволец в Балканската война, отношенията му с Мина Тодорова, Дора Габе и съпругата му Лора Каравелова.

Честването на кръглата годишнина от рождението на поета бе отбелязано и с двудневна научна конференция под наслов „*Между денят и тмата...*“, в която участие взеха изследователи от авторитетни научни и учебни звена у нас като: Националния литературен музей, Института за литература, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, НБУ, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Великотърновския университет „Св.св. Кирил и

Методий“, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Русенския университет „Ангел Кънчев“, НАТФИЗ и др. Амбицията на организаторите бе да бъдат представени нови литературнокритически и литературноисторически прочити на Яворови лирически и драматургични творби, да бъде разгледана малко познатата му публицистична дейност, важното участие на поета в Македонското освободително движение и Балканската война.

Яворовата лирика бе изследвана тематично и езиково, през демонично-чувствените и философско-рефлексивните ѝ начала, през социалните и политическите ѝ съдържания, през структурата на стиха и особеностите на езика. Учените фокусираха вниманието си както върху знакови лирически книги („Стихотворения“, „Безсъници“, „Подир сенките на облаците“) и отделни творби („Нощ“, „Еврей“, „Чудак“, „Демон“, „Песен на песента ми“ и др.), така и върху историята, рецепцията и съдбата на пиесите „В полите на Витоша“ и „Когато гръм удари, как ехото заглъхва“. Актуално прочетена бе Яворовата психологическа лирика, чувствителна към дисонантната структура на душата, към продуктивното изживяване на проклятието на твореца в характерното за романтизма демонично себевъзприемане (Лермонтовият и Яворовият „Демон“). Проблематизирана бе Яворовата визия за родина, различна от възрожденската и Вазовата с тяхното географски определено и остойностено родно. Родината на Яворов, която изживява своята сукцесия в стиховете на модернизма, бе идентифицирана в словото и в неговото вечно сега, в имажинерния свят на поезията. По смисъла на своята вечност в „Родина“ тя е и опората в безкрая, тя е идентичност, защото е принадлежност към множество, но и едновременно с това е самотност, предположена от разминаването в понятията за време. Словото у Яворов бе анализирано във възможността му да преподновява света, като го създава и като го разиграва в безброй представи. Към родината-произход търси път и скиталецът, отчужденият, отлят в образа на чудака от едноименното Яворово стихотворение, в което Пенчо Славейков улавя израз чрез „булото на символа“, предусещайки новото явление в литературата. Чудакът скиталец на Яворов, появил се за първи път в творчеството му в поемата „Милица“ (част от която се появява в „Стихотворения“ през 1901), бе проблематизиран сред скиталците в лирическите визии на Христо Ботев, Добри Чинтулов, Петко Славейков, Стоян Михайловски, Кирил Христов, видян бе в сукцесията на образа от Възраждането до търсещата пътя към трансцендентния дом-произход, към изгубения Едем-Модерност. Яворовият скиталец броди през времената подобно на тайнствения, богомилски двойствен син на цар Симеон – Боян Магьосникът, човекът на модерния мит. Поетическият гений на Яворов бе разпознат и в потенциата на индивидуалния творчески акт да съдържа и моделира колективния разказ в антологийния проект на Яворов „Подир сенките на облаците“. Един поетически проект, който, бивайки персонален, е в не по-малка степен колективен в своя език, в не по-малка степен диалогизира с колективни лирически езици. Личният антологичен замисъл на Яворов бе разгледан като първия, манифестния опит

1869

на българския модернизъм да изгради цялостен лирически герой, като акт на неутрализиране на травмата от колективистичното битие, осъществен на езиково и структурно-композиционно равнище. Замисълът на „Подир сенките на облаците“ бе видян като етапен в опита на лирическия Аз да се освободи от емпиричния, биографичния си двойник именно посредством артикулирането на поетическото. Сред основните изходни тези в четенето на антологията бе тази за съзнателно конструираните от поета „първи“ и „втори“ период в творчеството му, за целенасочено изричания разлом между „стара“ и „нова“ поетика – чрез новия език на антологията, който, осъзнавайки изразната недостатъчност на различни типове лирически езици до него, ги обособява в своеобразна колективна антология в рамките на персоналната, конструирайки индивидуалистичния Аз чрез междуезикови мостове, диалози и колажи.

В докладите бяха проблематизирани в нов документален и художествен контекст емблематичните жени образи – Дора Габе, Мина, Лора. Личността на Мина, вдъхновителката, нетелесната жена-дете, появила се в живота на Яворов навръх Благовещение през 1906 г., оживя в писма и свидетелства, в любовта на една друга знакова литературна фигура – Александър Балабанов, през неговите феминистки убеждения и в няколко стихотворения, посветени на изящната сестра на П. Ю. Тодоров, както и в образа, който ни е оставил и нейният брат в драмата си „Змейова сватба“. (В един свой малко известен текст – есето „Туберкулозата“, публикувано две години след смъртта на Мина, Яворов определя болестта като вид красота, която генерира поезия.)

Важна тенденция в изследванията бе и възстановяването на контексти чрез привличане на нови, неизвестни или слабоизвестни документи, свързани с живота на поета, както и с очертаването на съвременната рецепция на творбите му в текстове на Пенчо Славейков, Боян Пенев, Владимир Василев и др. В акценти на изнесените доклади се превърнаха и други ярки личности от краткия житейския път на поета. Фигурата на Яворов бе интерпретирана през спомени за него от Александър Паскалев, един от основателите на модерното българско книгоиздаване и най-сигурен издател на поета (запознава ги антологията „Подир сенките на облаците“). Паскалев е пряк свидетел на трагичните събития от края на житейския път на Яворов, подкрепя го финансово и морално, автор е на физически и психически портрет на твореца, както и на богати документални разкази за личните, културните и политическите му взаимоотношения – безценни мемоарни източници и днес. Сред откритите фигури бе и тази на македоно-одринския деец Христо Матов, реставрирана в богат епистоларен масив и сложно преплетени исторически разкази, които очертаха важни епизоди от развитието на самото Македонско освободително движение, включвайки делото на личности като Тодор Александров, Тодор Лазаров, Данаил Крапчев, Христо Татарчев и др. Болката, че любимата му Македония остава под османско владичество, е сред най-силните на поета, чийто психопрофил бе проблематизиран през травматичния опит: принудата да изостави още петнайсетгодишен учението, за да поеме една нелюбима професия, съчувст-

вието към човека с тежка социална позиция, нетърпимата противоречивост на човешкото световъзприемане, усилена от тревожността на „свръхземните въпроси, / които никой век не разреши“, болезненото изживяване на любовта.

Докладите засегнаха и рефлексии на Яворовото слово и дух – еманация заедно с Ботев на българския расов гений (по думите на Гео Милев). Яворов влияе мощно върху творци от различни поколения – от поколението на символистите до съвременен автор като Иван Динков например. Емилиян Станев е възнамерявал да напише роман за Яворов, духът на поета просветва в образа на Иван Кондарев, а Емилиян-Станевата жена-идеал много напомня на серафическата Мина.

Яворов и театърът бе друг важен модул в работата на конференцията, който обедини анализи не само на драматургичните произведения на поета, но и на работата му като режисьор и театрал, административното му участие в живота на Народния театър, видно и в драматургически разбори из архива на писателя, които Владимир Василев публикува в сп. „Златорог“. Театроведите представиха новооткрити факти за отношенията на Яворов с Немирович-Данченко, които ще бъдат по-подробно проучвани в бъдеще, отраженията на културния визионер в спомените на актрисата Адриана Будевска, работата на поета режисьор върху точността, изразителността и музикалността на българския сценичен език, отношението му към превода на драматургичния текст, участието му в театрални комисии и споделените от него интересни факти за финансовия живот на Народния театър. Не на последно място бе разгледана и критическата рецепция на Яворовите пиеси, които Вл. Василев отнася към немската, скандинавската и руската драматическа школа. Във фокуса на изследователския интерес попадна и ненаписаната драма на Яворов „Боян Магьосникът“ – историческа драма в стихове, която се оформя като замисъл успоредно с трагедията „В полите на Витоша“ и за която разбираме от философско-поетическия дневник и писмата на Яворов до д-р Кръстев и Пенчо Славейков, от „Опит за психография на Яворов“ на Михаил Арnaudов и други негови проучвания върху поета, включени в книгата „Яворов. Личност, творчество, съдба. Биографическа и психологическа анкета“. Проектираната пиеса, посветена на мистериозния син на цар Симеон, който вълнува творческото въображение на българските интелектуалци още от периода на Възраждането, влиза потенциално в контекста на сблъсъка между кръга „Вазов“ и кръга „Мисъл“. Образът на Боян Магесника, самопожертвувателния борбен Гений, съхранен и съхраняващ най-интимното виждане на поета за себе си, бе обвързан и с още една нереализирана публично Яворова идентификация – лично намерения му псевдоним Боян Нелюдов.

Във важен финализиращ акцент на конференцията се превърна и разговърът върху Яворовите места на паметта: къщи музеи, паметници. Научната среща завърши с интригуващ разказ за драматичната история на софийския Яворов музей, удачно наречен „метафора на Яворовата житейска съдба“.

Александра Антонова

Български имена в историята на Украйна и Молдова

На 26 януари 2018 г. в Харковския университет се проведе международен научен симпозиум „Български имена в историята на Украйна и Молдова“. Форумът бе посветен на паметта на Ирина Димитрова (1936–2017), основателка на българското дружество в Харков, и бе организиран от Центъра по българистика и балкански изследвания „Марин Дринов“ на Харковския национален университет „В. Н. Каразин“ и Института за културно наследство на Молдовската академия на науките и българистичното научно дружество на Република Молдова.

Във форума взеха участие 35 изследователи, четири поколения от Украйна, Молдова и България. Изнесени бяха нови факти, ценни документи от публични и лични архиви, представени с вещина от водещи историци и от учени, тясно свързани с българите, чиято биография е забележителен пример за служене на народа си. Форумът откри чуждестанният член на БАН, проф. Михаил Станчев, с встъпителното си слово в памет на Ирина Димитрова – основателка на първото българско дружество в Харков и с доклада си „Достопамятни имена: известни българи в Руската империя, СССР и страните на ОНД“. Пленарни доклади изнесоха проф. Григорий Демиденко от Харковската юридическа академия – „За методологията на историко-биографичния жанр“, и проф. Николай Червенков – председател на Научното българистично дружество в Република Молдова „Българи – известни музикални дейци в Молдова“. Форумът бе разделен на две секции: „Българската следа в историята на Украйна и Молдова в новото време“ и „Личности и съдби: бесарабски и таврийски българи в съветско време и постсъветските държави“.

Ще отбележа само основните доклади, предизвикали интерес у слушателите. И. Пушкин от Болград разказа за пасторската дейност на Михаил Казанакли – свещеник в Спасо-Преображенския събор в Болград, проф. А. Пригарин и доц. А. Ганчев от Одеса – за приватното и публичното в биографията на генерал Георги Агура. Проф. О. Микитенко от Украинската академия на науките анализира фолклористичната дейност на Петър Драганов и неговия „Македонски сборник“ (1894). Проф. Потрашков от Харков разкри неизвестни страници от биографията на генерал Радко Димитриев и неговата дейност в Галиция по време на Първата световна война. С голям интерес бяха изслушани докладите на д-р М. Тортика и на докторанта Я. Шкабура за Кр. Раковски, на Л. Турков – за А. Дивиджиев (1897–1938), на Н. Краско за съветския разузнавач Зиновий Христов (Николай Добрев), на Мария и Сергей Пачеви – за Михаил Хаджийски и биографичните изследвания в украинската историческа българистика, на Т. Доценко – за дейността на Алек-

сандър Кетков. Учените почетоха паметта и проф. Иван Андреевич Стоянов (28.12.1935–30.01.2016), доайен на украинската езиковедска българистика и на българската украинистика, на чието дело бяха посветени два доклада – на доц. Е. Чмир и проф. Кр. Колева. Емоционално вълнуващ беше докладът на проф. Н. Елисеева (Гарчева) за нейния баща – проф. Петър Гарчев, с много снимки и нови неизвестни документи от личния ѝ архив. Проф. В. Милчев – декан на Историческия факултет на Запорожкия национален университет откри ново за нас име на един родолюбив таврийски българин – Михаил Шаталински – просветител, фолклорист и краевед, написал единствената биография на Афанасий Върбански.

Вълнуващ финал на програмата бе тържественото отбелязване на 70-годишнината на проф. Николай Червенков (род. на 2.01.1948 г.), доайен на молдовската историческа българистика, председател на Научното дружество на българистите в Република Молдова. За неговото творчество и приноса на проф. Н. Червенков в изследванието на Българското възраждане говори в своя доклад доцентът от Харковския университет А. Сайпанова, а проф. М. Станчев връчи от името на Центъра по българистика в Харковския университет приветствен адрес и паметен дар от името на украинските българисти. Симпозиумът завърши своята работа в приятната гостоприемна атмосфера в българското кафене „Варна“ в гр. Харков.

Михаил Станчев (Харков, Украйна)

Шеста национална конференция по история, археология и културен туризъм „Пътуване към България. България и българите: бит, душевност, национална идентичност“

От 24 до 26 април 2018 г. в Шумен за шести път се състоя превърналата се вече в традиция Национална конференция по история, археология и културен туризъм „Пътуване към България“. В организацията на събитието се включиха няколко институции, между които Община Шумен, Шуменският университет „Епископ Константин Преславски“, Съюзът на учените в България, Българската академия на науките, Националният археологически институт с музей при БАН и Регионалният исторически музей – Шумен.

Откриването на конференцията бе в зала „Проф. Венета Вичева“ на Община Шумен, любезен домакин на форума. Встъпително слово прочете Дамян Дамянов – председател на Организационния комитет на конференцията. След официалните приветствия бе представен сборникът „Писменост, книжовници, книги: българската следа в културната история на Европа. Материали от Петата национална конференция по история, археология и културен туризъм, Шумен 26–28 април 2016 г.“. Пленарни доклади изнесоха Илия Илиев от Института за исторически изследвания при БАН (*Българи и ромеи на границата на две столетия*) и Стефан Минков от ШУ „Епископ Константин Преславски“ (*Участието на шуменските военни подразделения в Първата световна война*). В края на пленарното заседание бе презентирана книгата на Румен Манов *Приказка за България*.

Темата на тазгодишния форум бе „България и българите: бит, душевност, национална идентичност“. Той се проведе в залите на РИМ – Шумен в четири паралелни секции – „Праистория и Античност“, „Средновековие“, „Нова и съвременна история“ и „Културноисторическо наследство и туризъм“. Участие в конференцията взеха 95 учени с 84 доклада, в които бяха оповестени най-новите открития в областта на археологията, повдигнаха се редица дискуссионни въпроси от българската история, поставиха се проблеми на културния туризъм в България. Представени бяха постиженията на различни академични и културни институции с национално и регионално значение, между които освен домакините от ШУ „Епископ Константин Преславски“ и РИМ – Шумен с активно участие се откроиха също и Националният археологически институт с музей при БАН и неговият филиал в гр. Шумен, Институтът за исторически изследвания, Кирило-Методиевският научен център и Научният архив на БАН, Националната художествена га-

лерия, СУ „Св. Климент Охридски“, ПУ „Паисий Хилендарски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Бургаският университет „Проф. Асен Златаров“, УниБИТ и УНСС. Значимо беше присъствието и на сътрудниците от регионалните исторически музеи в Сливен, Пловдив, Бургас, Силистра, Велико Търново, Полски Тръмбеш, Омуртаг. Чудесен пример за сътрудничество на хуманитаристиката с други клонове на научното знание бе участието на изследователи от Института по физика на твърдото тяло „Акад. Г. Наджаков“ – БАН, Техническият университет – София и колежа в Сливен. За пръв път гостуваха чуждестранни учени от Полша, Русия, Украйна и дори от далечен Китай.

В рамките на секция „Праистория и Античност“ Светлана Венелинова от РИМ – Шумен и Валери Григоров от НАИМ – БАН разказаха за Керамичния комплекс „Копривец“ от неолитното селище до град Върбица. Николай Сираков от РИМ – Сливен представи поселищния живот на траките по средното течение на р. Тунджа в края на I хил. пр.Хр. Александър Миколайчак от Университета „Адам Мицкевич“ (Познан, Полша) говори за Via Egnatia като път към Тракия. Росица Миткова (РИМ – Пловдив) изнесе данни от спасителното археологическо проучване на акведуктите във Филипопол по време на основен ремонт на Коматевско шосе през 2016 и 2017 г. Димчо Момчилов (Бургаски университет „Проф. Асен Златаров“) и Мирослав Класнаков (РИМ – Бургас) запозна аудиторията с Готския некропол от Акве Калиде. Дочка Аладжова (НАИМ – БАН) разгледа християнските символи и сюжети върху пломби и тесери (IV–VI в.), открити в Сердика.

В рамките на секция „Средновековие“ Павел Георгиев от НАИМ – БАН, Филиал Шумен, прочете доклад на тема *Princeps Avarum et Cani zausi в Аахен през есента на 811 г. (към българо-франкските отношения при Крум и Омуртаг)*. Петър Ангелов (СУ „Св. Климент Охридски“) се спря върху ролята на слуховите в средновековна България. Владимир Ангелов (Институт за исторически изследвания – БАН) разказа за знатните пленници в Първата българска държава. Веселин Панайотов (ШУ „Епископ Константин Преславски“) представи българския дипломат Сондоке като книжовник. Камен Андонов (ШУ „Епископ Константин Преславски“) запозна аудиторията с византийските дипломатически мисии в България през IX век. Презентацията на Георги Атанасов (РИМ – Силистра) бе посветена на светите мощи, крипти и синтрони в църквите на Мизия и Скития IV–VI, IX–X в. Агоп Гарабедян (ПУ „Паисий Хилендарски“) говори за арменците в средновековна България. Тодор Тодоров (ШУ „Епископ Константин Преславски“) съобщи нови данни за контактите на византийските институции с Първото българско царство (680–969). Стела Дончева (НАИМ – БАН, Филиал Шумен) и Николай Николов (Разград) насочиха вниманието към ранносредновековната символика в ювелирната практика. Силвия Аризанова (СУ „Св. Климент Охридски“) изнесе любопитни факти за бельото на средновековните българи. *Нагръдни*

кръстовете от фонда на НИАР – Мадара бе темата на експозето на Гергана Илиева (РИМ – Шумен). От гледната точка на лингвиста Татяна Илиева (КМНЦ – БАН) разгледа терминологията на средновековната българска материална култура по езикови данни от книжовните паметници X–XIV в. и по-конкретно лексиката, свързана със земеделието. Иван Чокоев (РИМ – Велико Търново) извести за намерена сърмена украса за глава от средновековен некропол край гр. Мартен, Русенско. Житието на 15-те Тивериуполски мъченици между българската държава и Охридската архиепископия бе обект на изложението на Люба Илиева (КМНЦ – БАН). Живко Аладжов (НАИМ – БАН) докладва за непубликувани материали, свързани с духовната култура във Велики Преслав (X–XI в.).

Няколко доклада в тази секция поставиха различни проблеми на българската сфрагистика. Иван Йорданов (Научен център по византистика при Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) се фокусира върху византийската администрация (гражданска, военна и църковна) в българските земи (971–1118) според данните на сфрагистиката. Оживена дискусия предизвика докладът на Желя Жекова (РИМ – Шумен) *Топография и периодизация на византийските печати от Плиска*. Веселин Станков (ШУ „Епископ Константин Преславски“) представи печати с топонима Тракия от територията на Първото българско царство от периода 681–971 година. Данаила Ангелова (ШУ „Епископ Константин Преславски“) запозна присъстващите с печатите на тема Македония (813–971), открити в днешна България. Николай Кънев (ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“) съобщи за нов анонимен печат от Поморие.

Два доклада бяха обединени от общата тема за браковете в средновековна България – на Сашка Георгиева от Института за исторически изследвания при БАН, която направи типология на причините за сключването на дипломатически бракове през Българското средновековие, и на Румяна Комсалова от ПУ „Паисий Хилендарски“, която говори за аристократичния брак във вътрешната политика на средновековна България. Зарко Ждраков от Националната художествена галерия и Анета Тихова от Шуменския университет засегнаха въпроса за авторството на „Именника на българските ханове“.

В рамките на Секция „Средновековие“ бяха изнесени още няколко доклада на млади сътрудници от Института за исторически изследвания – БАН, на Франческо Дал’Алио (*The Second Bulgarian Kingdom: an „imagined community“ or a community of memory?*), на Елена Костова (*Българо-дубровнишки политически, икономически и дипломатически контакти в епохата на цар Михаил II Асен*), на Кирил Ненов (*Западното Черноморие в портोलаните от XIII–XV век*), на Стефан Димитров (*Нови сведения за развитието на рударството в българските земи през XV–XVI в.*).

Работата на Секция „Средновековие“ завърши с интригуващото експозе на Зарко Ждраков, в което той проследи свещения път на Дракона.

Сутрешното заседание на секция „Нова и съвременна история“ бе открито с доклада на Мариола Миколайчак от Университета „Адам Мицкевич“ (Познан, Полша) *Едно пътуване из България през 1720–1721 година (въз основа на „Diariusz podróży“ на хетман Филип Орлик)*. След нея Христо Харитонов (ИМ – Полски Тръмбеш) и Валентин Димитров (БАН) представиха колективна находка от юзлюци и икилици на Селим III. Христо Стефанов (ШУ „Епископ Константин Преславски“) говори за кримските ханове и наследниците на султаните Гераи в Шуменско – Преславския район (XVII–XIX в.). Зараждането на националноосвободителното движение в България срещу турското владичество в годините на Руско-турската война (1806–1812) бе във фокуса на изложението на Дмитрий Целорунго от Държавния Бородински военно-исторически музей-резерват, (Русия) (*Зарождане на национално-освободителното движение в Болгарии против турецкото владичество в годы Русско-турецкой войны 1806–1812 годов*). Мирослав Тошев (ИМ – Омуртаг) спря вниманието си върху едно военнотопографско описание на пътя от Ескистамбул през Осман пазар до Лозенград и Люлебургас от 1827 г. Елена Кравченко от Украинския държавен университет по железопътен транспорт запозна присъстващите с миналото и настоящето на българското разселение в Украйна (*Болгарская диаспора в Украине: история и современность*). *Карти, българи, идентичност (три примера от XIX век)* бе темата на експозето на Любомила Соленкова (Институт за исторически изследвания – БАН). Станимира Ангелова (РИМ – Шумен) разказа за „Шуменските старци“ и „младите“ в Шумен от втората половина на XIX в. до Освобождението, според мемоари и документи. Милена Георгиева (РИМ – Шумен) докладва за инспектирането на училищата във Варненско-Преславска епархия през периода 1873–1880 г. Румен Липчев (РИМ – Силистра) направи оценка на ролята на мюсюлманското население от Силистренско окръжие в обществено-политическото развитие на Княжество България. Данаил Петров (ШУ „Епископ Константин Преславски“) запозна аудиторията с дейността на Анание Явашов в Разград и Шумен в края на XIX век. *Красива... като икона* бе енигматичното заглавие на изложението на Иванка Делева (РИМ – Бургас). Бисер Георгиев (ШУ „Епископ Константин Преславски“) разгледа парламентаризма и политиканството в Осмото обикновено народно събрание. Димитър Саздов (УНСС – София) се фокусира върху личността на Фердинанд Сакс Кобург Готски и историческите последици за тракийските българи.

Следобедното заседание бе открито с доклада на Евгения Русинова (УниБИТ, София) *Четене, книги, библиотеки в дневния ред на българското общество края на XIX–средата на 40-те год. на XX в. (Въведение към историята)*. След нея Радослав Мишев (ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“) потърси мястото България в геополитическите проекции на Австро-Унгария и Русия в началото на XX век (1900–1915). Росица Лельова (Институт за историче-

ски изследвания – БАН) говори за Българската екзархия след Младотурския преврат и борбата на тихия фронт. Хранително-вкусовата промишленост и Законът за насърчение на местната индустрия от 1909 г. с дискусиите, разпоредбите, резултатите, свързани с тях, бяха в центъра на вниманието на Румяна Първанова (Институт за исторически изследвания – БАН). Николай Илчев (ШУ „Епископ Константин Преславски“) изнесе нови сведения за тракийските бежанци в гр. Варна и околията (1913–1931 г.) от ДА – Варна. Мемиш Мердан (ШУ „Епископ Константин Преславски“) направи някои бележки върху изследването „Балканският пакт (1934–1941)“ на Исмаил Сойсал. Илияна Григорова – Ангелова (СУ „Св. Климент Охридски“) представи дейността на Комитета за наука, изкуство и култура (1947–1954) и някои аспекти на реформата във висшето образование. Наталия Симеонова (РИМ – Силистра) запозна аудиторията с работата на Околийския комитет на БКП – Силистра и борбата за власт през периода 1948–1958. Симеон Кулиш (ШУ „Епископ Константин Преславски“) сподели някои свои виждания за ролята и значението на Отечествения фронт (ОФ) в българския общественно-политически живот (1948–1953 г.). Васил Параскевов (ШУ „Епископ Константин Преславски“) докладва за *Британската политика към България и Източна Европа в началото на 50-те години на XX век*. Христо Трендафилов (ШУ „Епископ Константин Преславски“) очерта „елементите на националистическия дискурс“. *Патриотизмът в постсоциалистическа България пред нови предизвикателства и посегателства* бе тема на изложението на Стоян Танев (ШУ „Епископ Константин Преславски“). Венелин Михайлов (Институт за исторически изследвания – БАН) анализира подготовката и въвеждането на валутния борд в България през 1996–1997 г. Докладът на Жана Томова (РИМ – Шумен) бе посветен на 110-годишнината от рождението на тенора Стоян Коларов. Ивелина Ефтимова (ШУ „Епископ Константин Преславски“) коментира етноложките аспекти на остаряването в българската култура и движението от традиция към модерност.

Секция „Културноисторическо наследство и туризъм“ бе открита с доклада на Любомир Цонев (Институт по физика на твърдото тяло „Акад. Г. Наджаков“ – БАН) *Християнска реинтерпретация на праисторически обекти по територията на България*. След него Веселин Игнатов (ИМ – Нова Загора) разказа за успешното промотиране на Източната могила в Караново като обект от българското наследство. Венета Янкова (ШУ „Епископ Константин Преславски“) представи „Българското колело“ – приноса на нашите гурбетчии градинари за обогатяването на етнокултурната картина на съвременна Европа. Николай Атанасов (Бургаски университет „Проф. Асен Златаров“) говори за културното наследство, мултикултурата и цифровата персонализация. Иванка Стоянова-Косева (Община Шумен) разгледа ролята на електронните дидактически ресурси за повишаване интереса на подрастващите към българското културноисторическо наследство. Габриела Вапцарова и

Дарина Илиева от Научния архив на БАН докладваха за работата по дигитализиране на застрашени фотоархиви от фондовете на БАН. Цветанка Бонева (РИМ – Шумен) запозна присъстващите с паметниците и възпоменателните знаци в Шумен. Николай Поппетров (Институт за исторически изследвания – БАН) очерта проблемите при конструиране на историята на архитектурата по примера на творчеството на арх. Н. Лазаров. Развитието на културния туризъм като начин за увеличаване на межкултурната толерантност бе във фокуса на вниманието на Фахри Идриз (Технически университет – София, колеж Сливен). „Да бъдем Смарт музей“ – предложи Петър Атанасов (РИМ – Варна) и даде насоки как музеят да се възползва от революцията на смарт устройствата. Българският културен феномен – читалищата като извор на духовност – бяха тема на изложението на Галя Йорданова (ШУ „Епископ Константин Преславски“). Презентацията на Тотка Григорова (КМНЦ – БАН) бе посветена на почитта към ангелите и архангелите според стенописите на Руската църква „Св. Николай Чудотворец“ в гр. София. Наталия Енева (РИМ – Варна) представи непознатите братя Шкорпил – една мобилна изложба с врата към виртуалния свят. Работата на Секцията приключи с експозето на Петър Георгиев (София) *Мартениците, сурвачката. Българите*.

В края на всяко едно от работните заседания на форума се провеждаха оживени дискусии по поставените в научните доклади и съобщения проблеми, изказваха се мнения, даваха се препоръки.

На 26 април се състоя официална церемония по удостояването на проф. дин Иван Йорданов, основател и дългогодишен ръководител на Научния център по византистика при Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ със званието *doctor honoris causa* на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ за изключителните му заслуги за развитието на българската медиевистична наука, в частност на сфрагистиката, с което форумът бе закрит.

Накрая бих обобщила, че Шестата национална конференция по история, археология и културен туризъм „Пътуване към България“ бе една сериозна академична среща, на която съвременната българска хуманитаристика се представи наистина достойно със свои представители от всички генерации и с важни научни постижения в различни направления. Множеството съвместни доклади на изследователи от разни академични звена бяха красноречиво доказателство за плодотворното междунституционално сътрудничество. Материалите от заседанията на четирите секции ще бъдат публикувани, с което ще се даде възможност на по-широк кръг интересувачи се да се запознаят с представените на форума научни постижения.

Татяна Илиева

ПРОФИЛИ

Николай Червенков на 70 години

На 4 януари 2018 г. професор дин Николай Червенков, първият ректор на Тараклийския държавен университет „Григорий Цамблак“ навърши 70 години. Ние винаги си мислим, че сме вече остарели, но на своя 70-годишен юбилей проф. Червенков е в прекрасна интелектуална форма.

В момента проф. Николай Червенков е председател на Научното дружество на българистите в Република Молдова, който той основа почти преди 30 години и директор на Българското неделно училище в Кишинев. Няма нужда да се доказва, че проф. Червенков е изтъкнат българист, който в дълга поредица от трудове изследва актуалните проблеми на Българското възраждане, историята и съвремението на бесарабските българи.

Николай Николаевич Червенков е роден на 2 януари 1948 година в село Городнее (Чийший), Болградски район, Одеска област, Украйна в семейство на потомци на български преселници. Завършва Историческия факултет на Одеския национален университет „И. Мечников“ (1972). С дисертационен труд на тема „Българската емиграция в Румъния и национално-освободителното движение в България“ (1981) получава степен доктор по история, а по-късно става доктор на историческите науки с дисертация на тема „Формиране на българската държавност през Възраждането“ (2003). Има научно звание старши научен сътрудник. Специализира в Института по история на БАН.

От 1972 до 2004 г. работи в Академията на науките на Молдова, първоначално в Института по история последователно като младши, старши научен сътрудник, завеждащ отдел „История на Юго-Източните държави“, а след това в Института за междуетнически изследвания е водещ научен сътрудник, завеждащ секция „Българистика“, зам. директор на института. Дълги години е хоноруван доцент в Молдовския държавен университет и Кишиневския държавен педагогически университет, където води учебния курс „История на българския народ“.

През 2004 г. е избран за първи ректор на Тараклийския държавен университет „Григорий Цамблак“, на която позиция остава до 2010 г., след което продължава да работи там като преподавател.

Проф. Червенков е автор и съавтор на повече от 150 статии, студии, книги, учебници, включително 13 монографии, документални сборници, учебници,

около 200 научно-популярни статии. Научен редактор е на голям брой книги и сборници. Научен ръководител е на международни проекти и научни конференции, отговорен редактор е на алманах „Български хоризонти“. Основател и главен редактор е на сайта на Научното дружество на българистите в Молдова. Най-известните самостоятелни и колективни трудове на проф. Николай Червенков са „Политическите организации на българското национално-освободителното движение във втората половина на 50-те–60-те години на XIX век“, (1982), „Българо-руски политически връзки през 50-те–70-те г. на XIX век“ (1986), „Международните отношения на Балканите. 1830–1856 г.“ (1990), „Българите от Украйна и Молдова“ (1993 г., в съавторство с И. Грек), „Васил Левски“ (1993), „България през XX век. Очерци на политическата история“ (2003). Отделна тема в творчеството на Червенков е историята на българските села в Бесарабия: Кортен, Твардица, Чийшия, град Тараклия и други.

Проф. Червенков има големи заслуги в развитието на българското национално движение в Съветския съюз, а после и в Република Молдова. По време на „съветската перестройка“ участва в различни прояви за поддържане на българщината. Той е сред организаторите и първите членове на българските дружества в Молдова. От създаването през 1994 г. до днес успешно работи като председател на Научното дружество на българистите в Република Молдова. Избран е за член на Управителния съвет на Асоциацията на българите в Съветския съюз, на Българската община в Република Молдова. Активно се включва в работата на Общобългарския комитет „Васил Левски“ и Културно-просветното дружество за връзка с бесарабските и таврийските българи „Родолубец“ в България. Проф. Николай Червенков е също така един от инициаторите за създаването на Държавната агенция за българите в чужбина през 1992 г., има принос в откриването и дейността на Посолството на Република България в Молдова.

Проф. Николай Червенков е носител на множество както молдовски, така и български отличия: орден на Република Молдова „Глорие Мунчий“; звание „Ом емориш“ (Заслужен деятел); Почетен знак „Признание“ на Молдовската академия на науките; Почетен знак на Президента на Република България; паметен медал „Иван Вазов“ на Държавната агенция за българите в чужбина; почетна грамота и плакет на Министерството на образованието и науката на Република България „Св. отец Паисий Хилендарски“ за заслуги към българското образование; почетен знак на БАН „Марин Дринов“; почетен знак на СУ „Св. Климент Охридски“; почетен знак на Общобългарския комитет „Васил Левски“ и др. Почетен гражданин е на гр. Тараклия, носител е на званието „Човек на 2012 година“ на Асоциацията на българите в Украйна. Не се съмнявам, че още много години проф. Н. Червенков ще ни радва с трудовете си по българската история и българската диаспора в Молдова и Украйна.

Михаил Станчев (Харков, Украйна)

Роланд Марти на 65 години

През април тази година проф. д-р Роланд Марти, един от най-изтъкнатите слависти и българисти, почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и носител на държавния орден „Св. св. Кирил и Методий“ I степен, навърши 65 години. Това събитие вълнува не само колегите му от Университета на Саарланд, където той от 1999 г. ръководи Института по славистика, не само неговите многобройни колеги и приятели от славянските страни, но и от университетите в Европа и САЩ, където славистиката е на почит.

Започнал жизнения си път на 19.04.1953 г. в Женева (Швейцария), Роланд Марти завършва с отличие славистика и германистика в Базел. През 1977 г. той поставя началото на научната си кариера, като печели конкурс за асистент в Базелския университет. Само три години по-късно, през 1980 г., младият асистент получава докторска степен – след блестяща защита на дисертационен труд в областта на медиевистиката със заглавие: *Изследвания върху езика на руската „Пчела“: финитни глаголни форми (Studien zur Sprache der russischen Pčela: Die finiten Verbalformen)*. В същия университет, едва навършил 34 години, Роланд Марти се хабилитира, а на следващата година (1988) получава назначение като професор по славянско езикознание в Университета в Бамберг, Германия.

От 1989 г. до сега жизненият и творчески път на проф. д-р Роланд Марти се свързва трайно с Университета на Саарланд, Саарбрюкен. Същата година той поема ръководството на Института по славистика, който завежда до момента. Трикратно застава начело на Философския факултет като негов декан (от 1998–2000 г.; от 2012–2014 г. и от 2016 г. до сега).

Участията на проф. д-р Роланд Марти в различни научни организации са също така многобройни. Той е член на отдела по славистика на Accademia Ambrosiana, на комисията, основала Лужишкия институт, а впоследствие – на научния съвет на този институт. Много ценна е дейността му като член на редакционните колегии и редакционните съвети на няколко от най-renomiranите научни списания, свързани със славянските страни и славянството: *Palaeobulgarica* (София), *Lětopis* (Бауцен/Будишин), *Slavistica AION* (Неапол), *Suvremena lingvistika* (Загреб), *Studi Slavistici* (Флоренция). Проф. Р. Марти е също така един от издателите на поредицата *Приноси към славянската филология и културна история* (Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte).

През 1998 г. проф. д-р Роланд Марти поема една особено важна за нас, българските му колеги, функция: в рамките на т.нар. партньорство с Изтока той става отговорник за сътрудничеството между Университета на Саарланд

и Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а след това и с университетите на Варшава, Прага, Ростов на Дон и Миколаев. Това сътрудничество процъфтява благодарение на неуморната енергия и лична ангажираност, които проф. Р. Марти влага в него. Всяка година десетки преподаватели, изследователи и студенти от Софийския университет имат възможност да пребивават в Университета на Саарланд по проекти, свързани главно, но не единствено, с хуманитаристиката. Един от най-значимите резултати от това сътрудничество е учебната програма „Булгарикум“. Тя се създава в 1995 г. към Института по славистика на Саарския университет с финансовата подкрепа на фондацията „Бош“, а след това и на фондацията „Фолксваген“. В рамките на тази програма се предлага обучение по български език и литература, българска история, икономика и култура за студенти и други участници както от провинция Саарланд, така и от цяла Германия и от близките (не само немскоезични) страни: Люксембург, Белгия, Швейцария, Франция. След като поема ръководството на тази програма, проф. Р. Марти се грижи за актуализирането на нейния курикулум. Така „Булгарикум“ се развива и устоява на конкурентни програми, като привлича все нови и нови участници. Проф. Р. Марти лично пътува за София, когато е нужно да бъдат избрани лекторите по български език, литература и култура, водещи основните занятия в „Булгарикум“, и участва в подбора на гост-професорите от Софийския университет, които подготвят и провеждат допълнителни специализирани работилници на различни теми, свързани с България, с нейния бит, икономика, история и култура. Той следи стриктно как протичат отделните фази от програмата и оказва подкрепа както на преподаващите, така и на обучаемите в нея, като с неизтощима енергия влага професионалните и личните си умения, за да помогне при решаването на възникващите проблеми.

Когато през 2010 г. в Саарбрюкен се чества 30-ата годишнина от подписването на договора за сътрудничество между Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Саарския университет, проф. Р. Марти не само подчертава важността на 1980 г. – годината на подписване на този договор – за отношенията между Запада и Изтока преди падането на Желязната завеса, но и прокарва паралели с някои исторически дати и събития, свързани със славянството и мястото му в европейската култура: годината е 880, когато с вула на папа Йоан VIII славянският език се признава от римската църква като официален литургичен език; годината е 1880, когато папа Льв XIII обявява св. св. Константин-Кирил и Методий, които дотогава се смятат за локални светци, за светци на цялото католическо християнство; годината е 1980, когато двамата славянски първоучители са издигнати от папа Йоан-Павел II за съпатрони на Европа, наравно със св. Бенедикт от Нурсия.

Интересът на проф. д-р Роланд Марти към българския език, литература и култура започва около две десетилетия преди той да поеме функцията на посредник между двата университета. През 1979 г. Роланд Марти участва в

Летния семинар по български език и култура за чуждестранни слависти и българисти в София и така се запознава с тогавашния му директор, проф. Куйо Куев. Тази среща се оказва съдбоносна за младия учен: той получава от проф. Куев персонална покана да участва на следващата, 1980 година, в организирания от него Колоквиум по старобългаристика. Така в живота на младия асистент старобългарският и съвременният български език се обединяват теоретично и практически, за да поставят основите на множество събития, свързани с научноизследователската, организаторската и административната дейност на проф. д-р Роланд Марти, а не на последно място и на неговите колегиални и приятелски връзки с нашата страна.

Осъщественият контакт с България дава първите си плодове още в началото на 80-те години: статиите *Стилистическите особености апологии Храбра* в сп. *Старобългарска литература* (1981), и *Формы аориста в древнеболгарском языке* в сп. *Palaeobulgarica* (1984) са между най-ранните публикации на проф. д-р Роланд Марти. Следват множество други публикации и участия в международни научни форуми у нас, които затвърждават връзката му с нашата научна общност и свидетелстват за трайно научно партньорство: проф. Р. Марти е делегат на Международния конгрес на славистите, който се провежда в София през 1988, участва в сборник, посветен на паметта на проф. Иван Дуйчев, едно от най-значимите имена на българската медиевистика (1989); негови студии и статии се появяват в български списания (в поредицата *Кирило-Методиевски студии*, в сп. *Palaeobulgarica*, на чийто редакционен съвет той е дългогодишен член, в *Старобългарска литература*, в *Българска реч*), в сборници, посветени на юбилейни годишнини или на паметта на изтъкнати български учени (Куйо Куев, Климентина Иванова, Василка Радева, Георги Попов); в сборници от международни научни форуми (от Десетия международен славистичен конгрес – София 1988, от международните медиевистични конференции „Средновековна християнска Европа: Изток и Запад. Ценности, традиции, общуване“ – София 2002 г., „Многократните преводи в Южнославянското средновековие“ – София 2005 и „100 години кирилометодиевистика в България. Идентифициране на еврейски и християнски модели в литературата“ – София 2016; от XV годишна научна конференция на Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на тема „Преходи и граници“ – София 2009; от Международната кръгла маса, посветена на петдесетата годишнина на Летния семинар по българистика, – Лозен 2012 г., на тема „Минало, настояще и перспективи на чуждестранната българистика“, от Третия международен конгрес по българистика – София 2013 г. и др.)

За научните приноси на проф. д-р Роланд Марти не е възможно да се говори накратко, затова тук ще поставя само някои най-важни акценти. Библиографският списък на трудовете му наброява над 220 заглавия. Проф. д-р Роланд Марти е автор на 5 монографии, над 170 статии и студии, публикувани

в най-реномирани научни списания и сборници, на 32 рецензии, годишнини и други, разнообразни в жанрово отношение публикации; той е издател и съиздател на 16 сборника и на 9 литературни тома, които представят в пълнота литературното наследство на лужишкия автор Мато Косик. Даже само един бегъл прочит на заглавията, публикувани от проф. Р. Марти, ни го представя като учен с изключително широк спектър от интереси, който обединява езиковедския подход с този на литературознанието, социологията, историята и културологията.

Най-значим дял в научното дело на проф. д-р Роланд Марти заемат прочуванията на средновековни славянски писмени паметници в текстологичен, лингвистичен и жанров аспект. На тях са посветени не само множество статии, но и три от петте му монографии: *Изследвания върху езика на руската „Пчела“: финитни глаголни форми (Studien zur Sprache der russischen Pčela: Die finiten Verbalformen)*; *Описание на славянските ръкописи в Швейцария (Beschreibung der slavischen Handschriften in der Schweiz)* и *Ръкопис–текст–група текстове–литература. Изследвания към вътрешното членение на старата литература от източнославянската област в ръкописите от 11-и до 14-и век (Handschrift – Text – Textgruppe – Literatur. Untersuchungen zur inneren Gliederung der früheren Literatur aus dem ostslavischen Bereich in den Handschriften des 11. bis 14. Jahrhunderts)*. Значима част от тези изследвания са пряко свързани с нашата страна: с Кирило-Методиевото книжовно наследство в България и на Балканите, с отношенията между кирилската и глаголическата писменост, с мястото на *Slavia orthodoxa* в европейското културно наследство. Ето някои от най-интересните статии на тази тематика: *Der Einfluß der Kyrillica auf die Glagolica*¹ (*Влиянието на кирилицата върху глаголицата*), 1988; *Slavia orthodoxa als literar- und sprachhistorischer Begriff* (*Slavia orthodoxa като литературоведско и езиковедско понятие*), 1989; *Проблеми на значението на славянската лексика от кирило-методиевско време*, 1994; *Климент Охридски – проблеми при изследването на неговото литературно творчество*, 2000; *Horizontal und vertikal: Akrostichis in der Frühzeit des slavischen Schrifttums* (*Хоризонтално и вертикално: акростихът в ранната епоха на славянската книжнина*), 2010; *Constantine the Great in Medieval Bulgaria: The Written Tradition* (*Константин Велики в средновековна България*), 2013; *Графическо (не)интегриране на чужд езиков материал в историята на българския език*, 1913; *Кирило-методиевската традиция в чуждо облекло (Полята на латиницата в Кирило-методиевската мисия и в България)*, *Slavia cyrillico-methodiana*, 2015; *Писмо и правопис в историята на българската култура*, 2017 и др.

¹ Когато статията е публикувана на немски или английски език, първо е дадено немското, съответно английското заглавие, а в скоби – преводът му на български; за статиите, които са публикувани на български език, не са дадени немски съответствия.

Въпреки че познава основно повечето славянски езици и владее свободно немалко от тях, проф. д-р Роланд Марти обръща специално внимание на онези, които се приемат за „малки“, както и на съответните им „малки“ култури. Особено място между тях заемат лужиците: проф. Р. Марти превръща в свое лично дело задачата да направи лужишкия народ, неговия език, литература и култура достатъчно „видими“ за съвременето. На тази тематика той посвещава две монографии: *Probleme europäischer Kleinsprachen: Sorbisch und Bündnerromanisch* (Проблеми на европейските малки езици: лужишки и реторомански) от 1990 г. и *ó w dolnoserbšćinje – ó in Lower Sorbian – ó im Niedersorbischen* (ó в долнолужишки), както и поредица от студии и статии: *Die Sorben – Prüfstein und Experimentierfeld für Nationalitätenpolitik* (Лужиците – пробен камък и експериментално поле за малцинствена политика); *Sorbisch: d.i. Obersorbisch, Niedersorbisch/ Wendisch* (Лужишки, т.е. горнолужишки, долнолужишки/ вендски); *Realismus in 'kleinen' Literaturen? Das Beispiel der niedersorbischen Literatur* (Реализмът в „малките“ литератури? Примерът на долнолужишката литература); *Das bilaterale Dreieck: Deutschland, Polen und die Sorbien* (Билатералният триъгълник: Германия, Полша и Лужица) и др. Освен това, в продължение на десетилетие и половина (от 1993 до 2017 г.), съвместно с Пиетш Янаш, проф. Р. Марти подготвя пълното 9-томно академично издание с произведенията на лужишкия литературен класик Мато Косик – трудоемко начинание, което изисква не само професионална компетенция, но и всеотдайност, търпение и посвещение.

Теоретико-методологическият подход към представените в монографията *Проблеми на европейските малки езици: лужишки и реторомански* (*Probleme europäischer Kleinsprachen: Sorbisch und Bündnerromanisch*) е толкова впечатляващ, че през трите години след публикуването ѝ (от 1991 до 1993) появата ѝ бива отразена в десет от най-авторитетните (не само славистични) списания и реферативни журналы, като: *Zeitschrift für slavische Philologie*, *Zeitschrift für Slawistik*, *Slavic and East European Journal*, *The Slavonic and East European Review*, *Language Problems and Language Planning*, *New Zealand Slavonic Journal*, *Zeitschrift für romanische Philologie* и др.

Проучването на малките езици неминуемо ни отвежда към теорията и практиката на езиковата политика – една от любимите теми на проф. Р. Марти, особено от 90-те години насам, след като геополитическото лице на Европа претърпя съществени промени. Тази тематика отново ни връща към връзките на големия изследовател на славянството с нашата страна. Езикова ситуация на Балканите е една от най-сложните през последните две столетия и това е отразено в няколко статии, част от които бих желала да спомена тук: *Die slavischen Standardsprachen Südosteuropas in Vergangenheit, Gegenwart – und in der Zukunft*, 2000, преведена на български със съкращение и публикувана през 2003 г. със заглавие: *Славянските стандартни езици на Югоизточна Европа в миналото, настоящето – и бъдещето; 'Граница'*

в езиците и граници между езиците, 2009; *Rechtlicher und faktischer Status slavischer Standardsprachen und Sprachenkonflikte* (Правен и фактически статус на славянските стандартни езици и езикови конфликти), 2014 и т.н.

Напълно заслужено, признанието от българска страна за научноизследователската и организаторската дейност на проф. Р. Марти приема формата на две престижни награди: академична и държавна. С решение от заседание на Академическия съвет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ от ноември 2010 г. проф. д-р Роланд Марти е обявен за почетен доктор за заслуги в областта на старобългаристиката и славистиката, както и за усилията, които полага за сътрудничеството между Софийския университет и Университета на Саарланд. Скоро след това идва и признанието на българската държава: на 8 ноември 2013 г. с указ на тогавашния президент на Република България Росен Плевнелиев на тържествена церемония в сградата на Президентството в София на проф. д-р Роланд Марти е връчен орден „Св. св. Кирил и Методий“ първа степен – за неговия значим принос в проучването на старобългарската писменост и популяризирането на българската култура и наука.

Нека пожелаем на проф. д-р Роланд Марти – задълбочения изследовател, големия ерудит, занимателния лектор, остроумния събеседник, грижовния колега и предан приятел на България – и в бъдеще много творчески успехи. На многая лета!

Юлияна Стоянова

Проф. Дмитрий Поливянный на 65 години

Наскоро руският историк Дмитрий Игоревич Поливянный навърши 65 години. Неговото научно творчество се вписва сред най-добрите изследвания върху историята на средновековна България, а името му ще остане завинаги в анализите на българската медиевистика.

Д. И. Поливянный е роден на 2 юни 1953 г. в гр. Алма-Ата (Казахстан, СССР), в земите, които били древна прародина на прабългарските племена. Още студентските му стъпки в науката го свързват с България. Той завършва висше образование в Историческия факултет на Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“ (1971–1976 г.) с преддипломен стаж в Катедра „История на България“ в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1975–1976 г.). Защищава с отличие дипломна работа на тема „Бдинското деспотство-царство през XIII–XIV в.“ под научното ръководство на доц. Васил Гюзелев и доц. Людмила Горина. През 1980 г. защитава дисертация в Историческия факултет на Московския държавен университет на тема: „Българският средновековен град през XIII–XIV век“ и получава научната степен „кандидат на историческите науки“. Негов научен ръководител е доц. Л. В. Горина, научен консултант доц. В. Гюзелев, а рецензенти проф. Геннадий Григориевич Литаврин (1925–2009) и доц. Сергей Павлович Карпов. Наскоро след това е избран за доцент по обща история в Историческия факултет на Ивановския държавен университет, гр. Иваново, СССР (сега в Руската федерация), (1980–1990). През 2000 г. защитава дисертация на тема: „Културното своеобразие на средновековна България в контекста на византийско-славянската общност през IX–XIV в.“ пред дисертационен съвет на Историческия факултет на Московския държавен университет и получава научната степен „доктор на историческите науки“. Негови рецензенти са изтъкнатите руски историци проф. М. В. Бибиков, проф. И. И. Лещиловская и проф. О. Р. Бородин. Неговото кариерно развитие бележат длъжностите: ръководител на Катедра по обща история и международни отношения в Историческия факултет на Ивановския държавен университет (2000–2010 г.); декан на Историческия факултет на Ивановския държавен университет (2000–2004 г.); заместник-ректор по научна дейност в Ивановския държавен университет (2003–2014 г.); ръководител на Междуниверситетски център по хуманитарно образование към Ивановския държавен университет (от 2015).

Силната връзка на проф. Д. Поливянный с България е основана на първо място върху неговите продължителни научни специализации в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1975–1976, 1978–1979 и 1996 г. и многобройните му участия в конгреси, симпозиуми и конференции на българска земя. Със свои-

те доклади и компетентно изказани мнения за историята на средновековна България Д. Поливянний се изяви като един от най-авторитетните познавачи на българското средновековно минало.

Тук трябва да бъдат цитирани поне две от многото негови публикации, посветени на българската средновековна история. Това са монографиите му: *Средновековният български град през XIII–XIV век. Очерци* (1989) и *Культурное своеобразие средневековой Болгарии в контексте византийско-славянской общности IX–XV веков* (2000). Тези две книги за дълго време ще останат основополагащи за изследователите на средновековния български град и средновековната българска култура.

Научните достижения на руската школа в областта на византистиката и българистиката имат дълголетна история. Затова и Д. Поливянний като достоен наследник на своите предходници в Русия се ползва с уважението на българската академична общност. Заслужено и най-високо признание за неговите научни изследвания е удостояването му по предложение на Катедра „История на България“ и на Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за *Doctor honoris causa* на българската Алма Матер (28 май 2018 г.).

На многоа лѣта, Дима!

Георги Н. Николов

Избрана библиография

I. Книги и монографии

1. Средновековният български град през XIII–XIV век. Очерци. София: Наука и изкуство, 1989, 179 с.
2. Родник златоструйный. Памятники болгарской литературы IX–XVIII вв. Москва: Художественная литература, 1990, 528 с. [Съавтор И. И. Калиганов].
3. Культурное своеобразие средневековой Болгарии в контексте византийско-славянской общности IX–XV вв. Иваново: Ивановский государственный университет, 2000, 290 с.
4. Культурная идентичность, историческое сознание и книжное наследие средневековой Болгарии. Москва: Центр гуманитарных инициатив, 2018. (Под печат).

II. Учебници и учебни помагала

1. Хрестоматия по истории южных и западных славян. Т. 1. Эпоха феодализма. Минск: Университетское, 1987. [Част „България“, съавтори Г. Г. Литаврин, Л. В. Горина].
2. Историография истории южных и западных славян. Москва: Издательство Московского университета, 1987. [Глави за България, съавтори Л. В. Горина, В. И. Владимирская].

3. История южных и западных славян. Т. 1. Средние века и Новое время. Москва: Издательство Московского университета, 1998. [Главы за България, съавтор Л. В. Горина. Преиздаден 2004, 2008, 2018, допълнено издание].
4. Источниковедение истории южных и западных славян. Эпоха феодализма. Москва: Издательство Московского университета, 1999, 210–251. [Съавтор Л. В. Горина].

III. Студии и статии

1. Политическое и социально-экономическое положение г. Видина в XIII–XIV вв. – В: *Проблемы истории античности и средних веков*. Москва, 1978, 107–126.
2. Феодалные уделы во Втором Болгарском царстве. – В: *Проблемы истории античности и средних веков*. Москва, 1979, 109–123.
3. К истории Видинского деспотства в XIV в. – В: *Българско средновековие. Българо-съветски сборник в чест на 70-годишнина на проф. Иван Дуйчев*. София, 1980, 93–98.
4. О роли церковного прихода в болгарском городе XIII–XIV вв. – В: *Първи международен конгрес по българистика. Доклади*. Т. 1. София, 1982, 443–452.
5. Мястото на Девин град и неговата роля. – *Исторически преглед*, 40/2 (1984), 81–85.
6. Балканский город XIII–XIV вв. Типология и специфика развития. – *Etudes balkaniques*, 20/1 (1984), 28–50.
7. Квартальная община в болгарском городе XIII–XIV вв. – В: *Демографические процессы на Балканах в средние века*. Калинин, 1984, 27–39.
8. К вопросу о социальной организации болгарских горожан в XIII–XIV вв. – В: *Вопросы истории славян*. Воронеж, Вып. 8., 1985, 94–102.
9. Тырноград глазами средневекового современника. – В: *Търновска книжовна школа*. Т. 4. *Културно развитие на българската държава в края на XII–XIV век*. София, 1985, 262–269.
10. Город в политической мысли Второго Болгарского царства. – В: *Общество и култура на Балканах в средние века*. Калинин, 1985, 16–24.
11. К истории болгаро-русских связей конца XIV в. – В: *Руско-български връзки през вековете*. София, 1986, 120–125.
12. Город в политической мысли средневековой Болгарии. – Ввв: *Втори Международен конгрес по българистика. Доклади*. Т. 6. София, 1987, 557–566.
13. Култура на кръстопът. – *История*, 2/2 (1993), 12–16.
14. Византийско-славянская общность в представлениях болгар IX–XIV вв. – В: *Славяне и их соседи. Греческий и славянский мир в средние века и раннее Новое время*. Тезисы XIII конференции. Москва, 1994, 24–25.
15. Константин Костенечский. Разъясненное сказание о буквах (перевод со среднеболг.). – В: *Антология педагогической мысли христианского Средневековья*. Т. 2. Москва, 1994, 252–260.
16. Традиции образования в средневековой культуре православных южных славян. – В: *Традиции образования и воспитания в Европе XI–XVII вв*. Иваново, 1995, 7–19.
17. Константин Костенечский. Разъясненное сказание о буквах (перевод, комментарии). – В: *Традиции образования и воспитания в Европе XI–XVII вв*. Иваново, 1995, 94–103.

18. Византийско-болгарская общность в представлениях болгар X–XIV вв. – В: *Славяне и их соседи*. Вып. 6. Греческий и славянский мир в средние века и ранее Новое время. Москва, 1995, 107–116.
19. Monastere et ville dans le monde orthodoxe balkanique, X–XV-e siècles. – In: *Moines et monasteres dans les societies de rite grec et latin*. Geneve, 1996, 237–254.
20. Bulgarian Historiography of the XIV cc.: Problems of Traditions and Context. – In: *Acts of the 18th International Byzantine Congress. Selected Papers*. V. 2. Shepherdstown, 1996, 18–25.
21. Евфимий Тырновский и византийско-славянская общность во второй половине XIV века. – В: *Интеллектуальная история в лицах. Семь портретов мыслителей Средневековья и Возрождения*. Иваново, 1996, 41–55.
22. Петър Мутафчиев и средновековната духовна култура на българите. – В: *Професор Петър Мутафчиев – познат и непознат*. София, 1997, 97–104.
23. Историография в контексте культуры (на материала болгарской книжности X–XIV вв.). – В: *Историческая мысль в Византии и на средневековом Западе*. Иваново, 1998, 85–100.
24. Средневековая Болгария между Востоком и Западом. Мировые координаты болгарской державной идеи. – В: *Славяне и их соседи*. Вып. 8. Имперская идея в странах Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы. Москва, 1998, 19–25.
25. Cults of Saints in the Political Ideology of the Bulgarian Empire. – In: *Fonctions sociales et politiques du culte des saints dans les societies de rite grec et latin. Approche comparative*. Wroclaw, 1999, 401–418.
26. „Канцелярская литература“ и культурная общность православного славянства в 30-е гг. XIV в. – В: *Славяне и их соседи*. Вып. 9. Межславянские взаимоотношения и связи в средние века. Москва, 1999, 129–134.
27. Средневековый болгарин на рубеже XIV–XV вв.: кризис идентичности. – В: *Человек в культуре обществ Древности, Средневековья и Возрождения*. Иваново, 1999, 49–64.
28. Почитанието на св. Иван Рилски в Московска Русия. – В: *Светогорска обител Зограф*. Т. 3. София, 1999, 44–52.
29. Историография в контексте литургии (Замечания о Синодике Болгарской Церкви). – В: *Историческая мысль в древности, Средневековье и Новое время*. Иваново, 2000, 101–116.
30. „Византийское содружество наций“ и его наследие: судьба кириллицы в XXI в. – *Космополис. Журнал мировой политики*. № 4 (10). Москва, 2005, 142–152.
31. Особенности рецепции византийского права православными южными славянами в средние века. – В: *Римское частное и публичное право: Многовековой опыт развития европейского права*. Иваново, 2005, 26–33.
32. Наследие средневековой Болгарии и начало формирования государственной идеологии Княжества Болгария (1879–1886). – В: *България и Русия – между признателността и прагматизма*. София, 2008, 19–29.
33. Славяне и болгары в восточноримском имперском пространстве: проблемы различия. – *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, № 2 (4), 2008, 59–63.
34. The Foundation of the Third Bulgarian Kingdom: Ferdinand von Saxe-Koburg-Gotha in Bulgaria (1886–1908). – In: *Gebrauch und Missbrauch des Mittelalters. 19–21 Jahrhundert*. (Mittelalter Studien Bd. 17). München, 2009, 109–120.

35. Болгарская медиевистика в условиях посткоммунистического транзита – *Вестник Ивановского государственного университета*, Серия Философия, История, Филология, 2011, Вып. 4, 31–37.
36. Българската медиевистика и българската държавност. – В: *България, българите и Европа: мит, история, съвремие*. Т. IV. Велико Търново, 2011, 14–23.
37. Историзм средновековой книжности болгар. – В: *Личность. Культура. Общество*. Т. XIV. вып. 3 № 73–74 (2012), 259–263.
38. The 14th c. Bulgarian Historicism against the background of Byzantino-Slavia Orthodoxa. – *Bulgaria Mediaevalis*, 3 (2012), 501–510.
39. Царь Петр в исторической памяти болгарского средневековья. – В: *Средновековният българин и „другите“*. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Петър Ангелов София, 2013, 137–146.
40. К изучению средневекового болгарского историописания. – В: *Българското средновековие: общество, власт, история*. Сборник в чест на проф. д-р Миляна Каймакова. София, 2013, 252–261.
41. Разбойничество в Болгарии накануне и в первые века османского господства. – *Дриновський збірник*, Т. VI. Харків–Софія, 2013, 187–197. [Съавтор Н. В. Пасько].
42. Афон и формирование культурной идентичности средневековой Болгарии в конце XII–первой трети XIII в. – В: *Афон и славянский мир. Материалы международной научной конференции, посвященной 1000-летию присутствия русских на Св. Горе*. Св. Гора, 2014, 63–73.
43. Последние войны средневековой Болгарии во второй половине XIV века. – *Bulgaria Mediaevalis*, 4–5 (2014), 501–510.
44. Средновековна България през IX–X век: Изток и Запад. – В: *Хиляда години от битката при Беласица и от смъртта на цар Самуил (1014–2014)*. София, 2015, 52–59.
45. Разбойничество в османских судебных документах XVI–XVII вв.: проблемы терминологии. – *Вестник Костромского государственного университета*, 2015, №2, 12–16. [Съавтор Н. В. Пасько].
46. Восточно-западное измерение раннесредневековой Болгарии. – *Вестник Тверского университета*. Серия История, № 2, 2015, 72–87.
47. Territorial Dimensions of Medieval Bulgarian State Identity. – В: *Европейският Югоизток през втората половина на X–началото на XI век*. София, 2015, 208–216.
48. „Образование Второго Болгарского царства“ Ф. И. Успенского как научное и историографическое событие. – Ввв: *Великите Асеневици*. Велико Търново, 2016, 122–129.
49. От „великого времени“ к политической идентификации: болгарская интеллигенция 1980-х гг. – В: *Личность. Культура. Общество*. 2015. Т. 17. Вып. 1–2. № 85–86, 204–210.
50. Болгарское книжное наследие в Древней Руси X–XI вв.: состав и измерения. – *Русин. Международный исторический журнал*, 2015, № 4 (42), 308–320.
51. Ex fontibus ad veritatem. Vassil Gjuzelev's contribution to Slavic and Balkan mediaeval studies. – *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, 2/20 (2016), 193–197. [Съавтор G. N. Nikolov].
52. Болгары и славяне среди врагов и „друзей“ Византийской империи в VI–IX вв. – *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*, 2/20 (2016), 3–16.

53. Byzantines, Jews, and Latins in medieval Bulgaria: others, within and outside the Commonwealth. – *Slověne*, 5/2 (2016), 364–369.
54. Bulgarian polemical literature in the confessional strife between Rome and Constantinople. – *Slověne*, 5/2 (2016), 370–376.
55. Склонившись над источником: 80 лет действительному члену Болгарской АН Василию Гюзелеву. – *Византийский временник*, 75/100 (2016), 335–338. [Съавтор Г. Н. Николов].
56. К юбилею академика Васила Гюзелева. – *Славяноведение*, № 3, 2017, 124–126. [Съавтор И. И. Калиганов].
57. Болгарские города, земли, государи и иерархи в древнерусских текстах конца XIV–начала XVI вв. – *Годишник на Историческия факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“*, I (XXXIII), 2017, 275–281.
58. Западный вектор кирилло-мефодиевского славянства и Русь в X веке. – *Русин. Международен исторически журнал*, 2018, № 1 (51). 65–79.
59. Кирилло-Мефодиевское славянство и „епископы славянского языка“ в Болгарии конца IX–начала X в. – В: *Климент Охридски в културата на средновековна Европа*. София: Кирило-Методиевски научен център, 2018, 350–363.
60. „Именник болгарских ханов“ и перечни государей в раннесредневековом европейском историописании. – В: *Българско царство. Сборник в чест на 60-годишнината на доц. д-р Георги Н. Николов*. София, 2018, 217–229.
61. Славяне в текстах ранней кирилло-мефодиевской традиции. – В: *„Вертоград многоцветный“*. Сборник к 80-летию Бориса Николаевича Флори. Москва, 2018, 54–63.
62. Почитание мощей святых и сакральная география средневековой Болгарии. – В: *Европа святых. Социальные, политические и культурные стороны святости в Средние века*. Москва, 2018, 284–298.

IV. Енциклопедични статии

В: Большая Российская энциклопедия:

1. Евфимий Тырновский. – В: *Большая Российская энциклопедия*. Т. 9. Москва, 2007. с. 571.
2. Софроний, епископ Врачанский – В: *Большая Российская энциклопедия*, Т. 30. Москва, 2016, 737–738.
3. Феофилакт, архиепископ Болгарский – В: *Большая Российская энциклопедия*, Т. 33. Москва, 2017, с. 271.

В: Православная энциклопедия:

1. Авксентий, епископ Велесский. – В: *Православная энциклопедия*. Т. 1. Москва, 2000, с. 144.
2. Гюзелев Васил. – В: *Православная энциклопедия*. Т. 13. Москва, 2007, с. 535. [Автор не е посочен].
3. Дамаскин. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 13. Москва, 2007, 696–697. [Съавтор А. А. Турилов].
4. Дамиан, патриарх. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 13. Москва, 2007, с. 710.
5. Даниил, архиепископ. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 14. Москва, 2007, с. 77.

6. Димитрий, патриарх. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 15. Москва, 2007, с. 65.
7. Добрейшево евангелие. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 15. Москва, 2007, с. 464. [Съавтор А. А. Турилов].
8. Дуйчев Иван. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 16. Москва, 2007, 325–326. [Съавтор Хр. Темелски].
9. Евстафий, архиепископ Охридский. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 17. Москва, 2008, с. 302.
10. Евфимий Тырновский. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 17. Москва, 2008, 374–376. [Съавтор Д. Чешмеджиев].
11. Жефарович Христофор. – В: *Православная энциклопедия*, т. 19. Москва, 2009, 157–158. [Съавтори А. А. Турилов, О. Р. Хромов].
12. Закон судный людем. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 19. Москва, 2009, 568–569.
13. Златарски, Васил. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 20. Москва, 2009, 193–194.
14. Иванов, Йордан. – В: *Православная энциклопедия*, т. 20. Москва, 2009, 652–653.
15. Иоанн Дебровский. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 23. Москва, 2010, с. 524.
16. Иоанн Александр. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 23. Москва, 2010, 656–657.
17. Иоанна Александра сборник. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 23. Москва, 2010, с. 63.
18. Иоанн Владимир. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 23. Москва, 2010.
19. Иоанникий II. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 25. Москва, 2011, с. 120.
20. Калиганов Игорь. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 29. Москва, 2012, с. 477.
21. Калоян. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 29. Москва, 2012, 582–584.
22. Климент, митрополит Тырновский. – В: *Православная энциклопедия*. Т. 35. Москва, 2014, 473–475.
23. Константин II Кавасила. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 37. Москва, 2015, 32–33. [Съавтор Кл. Иванова].
24. Константин I, архиепископ Охридский. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 37. Москва, 2015, с. 32 [Авторът не е посочен].
25. Косьма Пресвитер. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 38. Москва, 2015, с. 349.
26. Лавра св. 40 мучеников. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 39. Москва, 2015, с. 561.
27. Лаврентий, болг. книжник. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 39. Москва, 2015, с. 618.
28. Лев II Мунг, архиепископ Охридский. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 40. Москва, 2015, 277–278.
29. Михаил Воин. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 45. Москва, 2017, 705–706.
30. Наум Охридский. – В: *Православная энциклопедия*, Т. 48. Москва, 2017, [Съавтор Д. Чешмеджиев].
31. Неофит (Бозвели). – В: *Православная энциклопедия*, Т. 48. Москва, 2017.

In memoriam

Радослав Вечерка (1928–2017)

Точно четири месеца преди да навърши 90 години, си отиде големият чешки езиковед, славист и старобългарист Радослав Вечерка. Дългогодишен преподавател и учен с безспорен принос в сравнителното езикознание, палеославистиката, бохемистиката, културната и литературната история на славянските народи, с него световната наука изгуби още един представител на онова поколение слависти, оставило след себе си школа.

Радослав Вечерка е роден на 18 април 1928 г. в гр. Бърно, Чехия, и посвещава целия си преподавателски и научен живот на университета в родния си град. След като през 1947 г. завършва реална гимназия, следва чешка и руска филология във Философския факултет на университета в Бърно, където негови преподаватели са Й. Курц, В. Махек, Фр. Травничек, А. Келнер, Ф. Волман. През 1950 г. става асистент в тогавашния Славянски семинар, през 1957 г. защитава докторска дисертация, през 1963 г. се хабилитира и става доцент в Катедрата по чешки език, славянско, индоевропейско и общо езикознание, а от 1990 г. е професор по славистика в същия университет. Бил е гост-преподавател в Ерланген, Мюнстер и Регенсбург. По време на преподавателската си дейност води лекции и семинарни занятия по увод в славянското езикознание, сравнително славянско езикознание, историческа граматика, история на славистиката, старославянски (старобългарски) език. Автор е на редица учебни помагала, сред които са „Úvod do etymologie“ („Увод в етимологията“, в съавторство с А. Ерхарт, Прага, 1975, 1981), „Staroslověnština“ („Старобългарски език“, Прага, 1984, и преработеното издание от 2006 г. „Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků“), „Základy slovanské filologie a staroslověnštiny“ („Основи на славянската филология и старобългаристиката“, Бърно, 1980, 4-то изд. 1996) и др.

Научните изследвания на Радослав Вечерка обхващат широк спектър от теми, които излизат извън рамките на езикознанието и имат отношение към културната история на славянските народи, междуезиковите контакти и влияния, литературата. Най-голям принос и отзвук в научната общност имат проучванията му в областта на старобългаристиката и палеославистиката. Той отделя специално внимание на корените на старата чешка литература и непосредствената ѝ връзка с културата и литературата на Велика Моравия. Някои от своите идеи излага още през 1963 г. в монографията си „Slovanské počátky české knižní vzdělanosti“ („Славянското начало на чешката книжов-

ност“) и в други свои работи, освен това години наред остава ангажиран в издаването на историческите извори за Велика Моравия в поредицата „*Magnae Moraviae Fontes Historici*“ (т. 1–5, Бърно, 1966–1973).

Една от големите теми на научното творчество на Р. Вечерка е формирането, обхватът, периодизацията и функционирането на старобългарския книжовен език, срв. например статии като „*Zur Periodisierung des Altkirchenslavischen*“ („За периодизацията на старобългарския език“, 1976), „*Das Altkirchenslavische als Schriftsprache Grossmährens*“ („Старобългарският като книжовен език на Велика Моравия, 1980), „*Řecký podíl na fungování staroslověňštiny jako spisovného jazyka Prvního bulharského carství: Počátky slovanského spisovného jazyka*“ („Ролята на гръцкия език за функционирането на старобългарския като книжовен език на Първата българска държава: началата на славянския книжовен език“, 1999) и много други. В няколко статии той разглежда и влиянието на гръцкия и латинския език върху първия книжовен език на славяните („Относително проблематики влияния греческого на старославянский“, 1968; „*Vliv řečtiny na staroslověňštinu*“, 1971; „*K vlivu latiny na staroslověňštinu*“, 1978, и др.). В работите си защитава възгледа, че старославянският (старобългарският) език носи чертите именно на книжовен език със стилово разслоение и разнообразни литературни и служебни функции, в който под чуждоезиково влияние (от гръцки и латински) се активизират и развиват вътрешноприсъщи на славянските езици изразни средства.

Фокусът на езиковедските занимания на Р. Вечерка е старобългарският синтаксис. Различни аспекти на простото и сложното изречение са разгледани от него както теоретично, така и с привличането на обширен езиков материал, и резултатите са публикувани в монографии (напр. „*Syntax aktivních participií v staroslověňštině*“ – „Синтаксис на деятелните причастия в старобългарски“, 1961), студии („*Souvětí se závislými větami relativními v staroslověňštině*“ – „Сложни с подчинени относителни изречения в старобългарски“, 1983; „Синтаксис безпредложного родительного падежа в старославянском языке“, 1963, и др.) и множество статии („*Ke konkurenci vztazných vět a participií v staroslověňštině*“, 1961; „*Problematika zkoumání aktuálního větného členění v staroslověňštině*“, 1980; „*Zur Problematik der neueren Erforschung der altkirchenslavischen Syntax: Methoden – Themen*“, 2004, и т.н.). Богатият материал и дългогодишните му проучвания намират израз в капиталния му труд в пет тома „*Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax*“ („Старобългарски синтаксис“, 1989–2003) – най-машабната систематизация на синтактичната проблематика в палеославистиката до този момент.

Голям е приносът на Р. Вечерка и в други сфери на славистиката. Обект на неговия научен интерес през годините е историята на славистиката, особено на развитието на чешката славистика, на което е посветил множество енциклопедични и биографично-библиографски статии в сборници като

„Česká slavistika od počátku 60. let 19. století do roku 1918“ („Чешката славистика от началото на 60-те години на XIX в. до 1918 г.“, Прага, 1997), „Slavica na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně“ („Славистиката в университета „Й. Е. Пуркине“ в Бърно“, Бърно, 1973) и др. Участва в редколегията на изданията от Чешката академия на науките „Slovník jazyka staroslověnského“, на свързания с него „Старославянский словарь по рукописям X–XI веков“ (Москва, 1994), на филологическото списание на Бърненския университет „Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná“ и др.

Радослав Вечерка е носител на много отличия, сред които златен медал „Кирил и Методий“ на Софийския университет и доктор хонорис кауза на СУ „Св. Климент Охридски“ и на университета във Фрайбург (Германия). Всеотдаен преподавател и добросъвестен и продуктивен учен, славистичната наука дълго ще черпи от плодовете на труда му и ще усеща неговата загуба.

Светла му памет!

Анета Димитрова

In memoriam

Володимир Павлович Чорний (1931–2018)

Напусна ни проф. Володимир Чорний – виден украински българист, човек-енциклопедия на украинско-българските исторически връзки. Учен, чийто светъл ум и неуморни ръце са написали хиляди страници, посветени на България, и който с цялата си искрена любов към България щедро запалва интереса на украинските студенти и докторанти към нея и ги подкрепя безрезервно, когато те поемат по този път. За него България беше призвание, кауза, голяма любов, на която той посвети целия си творчески живот.

Володимир Павлович е роден на 15 юли 1931 г. в с. Киданив, Бучацки район, Тернополска област в семейство на селяни занаятчии. Завършва Историческия факултет на Лвовския университет „Иван Франко“, като от 1953 до 1956 г. е докторант в Катедрата по история на южните и западните славяни. След завършване на обучението си започва работа в Университета, в който преподава до 2015 г. (с изключение на периода 1968–1973 г., когато е ректор на Дрогобицкия педагогически институт). Прочетената в детството художествена книга за българското националноосвободително движение дава не само темата на неговата дипломна работа, но и на дисертацията „Априлското въстание през 1876 г. в България“, успешно защитена през 1966 г. След една година се появява и монографията „Героичната епопея на българския народ. Априлското въстание през 1876 г.“, която получава положителни отзиви и рецензии от България, Русия и Полша. И до днес тя не губи своята научна стойност, оставайки едно от фундаменталните изследвания на това епохално събитие в историята на България. Освен това книгата получава висока награда за художествено оформление – „Изкуството на книгата“ (1977 г., художници А. Дмитриев и В. Лужин, художествен редактор Е. Каменшчик).

Почти цялата научно-педагогическа кариера на Володимир Павлович е свързана с Катедрата по история на южните и западните славяни (от 2010 г. – Катедра по история на Централна и Източна Европа), чийто ръководител е през 1973–1983 и 1994–1997 г., а през 2004 г. става професор в нея. Дълги години Володимир Павлович води курсовете „Въведение в историята“ и „История на южните и западните славяни през XIX–началото на XX век“, „История на Централна и Източна Европа през XIX–началото на XX век“, поредица от спецкурсове, посветени на българското национално Възраждане и българо-украинските отношения. Стоотици филолози българисти са получили ценни знания от неговия курс „История на България“. Володимир Пав-

лович участва в написването на учебника „История на южните и западните славяни“ (Киев, 1987), съавтор е на учебника „Лужишките сърби. Помагало по народознание“ (Лвов, Будишин, 1997) и на „История на Централна и Източна Европа“ (Лвов, 2001).

През 1980/1981 учебна година В. Чорний работи като лектор във Великотърновския университет. Благодарение на това той има възможност да усъвършенства знанията си по български език, да обработи голям обем от научна литература, архивни източници, и най-важното – от близо да опознае страната и нейния народ. През следващите години той многократно посещава България с цел работа в научни библиотеки и архиви, както и за да участва в международни научни форуми, организирани от БАН, СУ и ВТУ. Постепенно установява контакти и активно общува с европейски и американски учени българисти, увеличавайки научния си опит.

През последните десетилетия тематиката на научните изследвания на Володимир Павлович се разширява, като обхваща историята на украинската славистика, славяно-украинските отношения, процеса на изграждане на нацията и националните движения в Централна и Източна Европа и др. Седем тематично различни дисертации, написани и защитени под негово ръководство, потвърждават широкия кръг на научните му интереси. Резултат от многогодишните изследвания на българската история е „История на България“ (Лвов, 2007) – първата украиноезична история на българския народ, написана от украински автор, която привлече вниманието както на научните среди, така и на обществеността. Научните студии на Володимир Павлович Чорний са добре известни не само в Украйна, но и в чужбина. Награден е с три медала на българското правителство (1978, 1981, 1984) и с почетен медал „Марин Дринов“ на БАН (2010).

От 1974 до 2015 г. Володимир Павлович е главен редактор на научното списание „Проблеми на славянознанието“. От 1992 до 2015 г. е директор на Института по славянски филологии в Лвовския университет. Неговата работа на тази длъжност допринася за тясното сътрудничество на славистите от Историческия и Филологическия факултет с изследователи от други катедри на Университета, които проявяват интерес към славистиката. Володимир Павлович е и инициатор и ръководител на организационния комитет на Международния славистичен колоквиум, на който от 1992 г. присъстват десетки слависти не само от Украйна, но и от чужбина.

Българистите по света ще помнят неговата всеотдайност и сърдечност. Да бъде светла паметта му!

Игор Шпик (Лвов)

In memoriam

Цветан Грозданов (1936–2018)

Почина академик Цветан Грозданов – един от най-изтъкнатите византолози в областта на църковното изкуство. Той бе изследовател и преподавател, но също така активен обществен деятел – министър на културата (1991–1992) и председател на Македонската академия на науките и изкуствата (2004–2008). Лауреат на множество престижни международни награди и отличия, израз на признанието на неговите заслуги. През 2003 г. той бе избран за чуждестранен член на БАН, а през 2004 г. е удостоен с „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В продължение на няколко десетилетия сътрудничи с български учени и институции, като се започне с проф. Иван Снегаров, акад. Иван Дуйчев, проф. Асен Василиев и акад. Петър Динеков и се стигне до хуманитаристите от по-младото поколение. Творчеството на академик Грозданов е важно не само за културното самопознание на региона, но и за популяризирането на балканската култура в Европа и по света.

Неговото творчество – като исторически материал и културно време – трудно може да се постави в строги граници и да бъде характеризирано с няколко думи. Многобройните му книги, монографии, студии, статии, обзори, рецензии, слова, доклади и т.н. обхващат различни периоди и страни на балканската култура и изкуство от Средновековието до модерността. Заедно с теоретичната си съсредоточеност и аналитичната си оригиналност те са откривателски и на нивото на предмета си представят неизвестни или малко познати паметници, публикувани от него за първи път. Впрочем определението „за първи път“ се отнася до по-голяма част от неговите трудове. Приносите му в изучаването на балканското средновековно изкуство, които принадлежат на световната византология и в много отношения са придобили христоматийна тежест, са: разширяване на емпиричния му корпус; изследване на логиката и формите на историческото му възникване и развитие; проследяване на межкултурните му връзки – в регионален и европейски план.

Сред доминантите на научния му интерес са художествените аспекти на култа към славянските просветители св. Кирил и св. Методий и техните ученици – св. Климент Охридски, св. Наум Охридски, св. Сава, св. Горазд, св. Ангеларий, като особено важно място заема култът към св. Климент Охридски и св. Наум Охридски. Освен отделните култове той изследва появата на общия култ към св. Седмочисленици в изкуството, като неговите публика-

ции фактически налагат темата в научната литература. Той е и сред първите, които обръщат внимание върху култа към славянските светци в Австро-Унгарското Подунавие. Обект на неговите изследвания е мястото в изкуството и на други почитани от църквата фигури, свързани с българската история, като Теофилакт Охридски, Константин Кавасила, св. Йоан Владимир, цар Борис-Михаил... В някои от последните си работи той за първи път публикува редица паметници, доказващи новоформирания култ към българските и общо-балканските новомъченици като св. Злата Мъгленска и св. Георги Янински.

Академик Грозданов е ученият, който е открил, публикувал, систематизирал и анализирал най-пълната галерия от образи на славянските светци. Единствено благодарение на неговите трудове познаваме редица изображения на български светци, разпространението и развитието на техния изобразителен култ на целите Балкани. На XVIII международен византоложки конгрес в Москва акад. Грозданов председателства кръглата маса „Южно-славянските светци в православната иконография“. В десетки публикации, както и в три обобщаващи научни труда (*Портрети на светители од Македония од IX–XVIII век*, Скопие 1983, 320 стр., 110 ил.; *Свети Наум Охридски*, Скопие 1995, 240 стр, 200 ил.; *Студии за охридскиот живопис*, Скопие 1990, 240 стр, 94 ил.), той изследва появата и развитието на иконографията на славянските светци в паметници от Света гора, Македония, България, Сърбия и Гърция през периода IX–XIX век, като основна част от тях публикува за първи път. Важно е да се отбележи, че при тези изследвания съществена роля играе познаването и тълкуването на словесните първоизточници, значителна част от които са старобългарски.

Съсредоточие на неговите научни търсения е църковното изкуството от Охридския регион, обобщено в *Студии за охридскиот живопис*, (Скопие 1990, 240 стр.), *Живописот на Охридската архиепископия* (Скопие 2007, 467 стр.) и др. Сред тях трябва специално да се подчертае *Охридско зидно сликарство од XIV век*, (Охрид 1980, 230 стр. 208 ил.) – книга, която се е превърнала в христоматийно произведение, без което не може да се проведе обучението на студентите по изкуствознание, история и археология.

Приносни за историята на балканското културно наследство са и монографиите му за живописата в църквата „Св. Георги“ в Курбиново (*Курбиново в съавторство с Лидия Хадерман Мисгвиш*, Скопие 1992, 90 стр.) и *Курбиново и други студии за фрескоживописот во Преспа* (Скопие 2006, 353 стр.), както и многобройните студии върху десетки паметници на територията на Македония и връзката им с културните центрове на Балканите.

Творчеството на академик Грозданов, както при всеки голям учен, има и етическа страна, която го издига над политическите конюнктири и злободневните напрежения. Напротив, и като интерпретативна схема, и като конкретен резултат, той застъпва интеграционните процеси, които са общи

за православните народи на Балканите и тяхното отражение в културата и изкуството през епохата на османското владичество. В тази насока особено показателна е неговата книга *Живописот во Македонија XVIII–XIX* (Скопие 2011, 336 стр.).

Научната му репутация е затвърдена и от разностранна културна и социална дейност – в областта на институционалното изграждане на новата Република Македонија, на опазването на паметниците на културата, но най-вече като преподавател, изградил научно десетки поколения студенти, магистранти и докторанти, които са формирали интереса си към историята на изкуството благодарение на неговите лекции. Може да се твърди, че освободената от идеологически предразсъдъци изкуствоведска мисъл на Македонија принадлежи към „школата на Грозданов“.

Заедно с водещата му роля в балканската хуманитарна наука, Цветан Грозданов е учен със световна известност и авторитет. Съвременната византология, независимо в коя точка на света се създава, се позовава на неговите изследвания не само като конкретна тематика, но и на нивото на общи културно-исторически тези и интерпретативни подходи.

Изразът „всички гледат, но един вижда“ е, като че ли, създаден за него – Цветан Грозданов беше този един, който виждаше.

Отиде си един велик учен и голям приятел на България.

Вечна му памет!

Ралица Русева

ОТЗИВИ

Дмитрий Лихачов. Руската култура. Превод от руски Мария Петкова. София: Изток-Запад, 2018, 478 с.

В България беше публикувана книгата „Руската култура“ на руския учен – литературовед, филолог, културолог, виден общественик, академик на Руската академия на науките Дмитрий Сергеевич Лихачов. Преводът на книгата на български език е осъществен по изданието „Д. С. Лихачев. Русская культура. Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 2007“ с поддръжката на наследницата на Д. С. Лихачев Вера Сергеевна Зилитинкевич. Първото руско издание на книгата представлява сборник от очерци, който е съставен след смъртта на акад. Д. С. Лихачов – „Д. С. Лихачев. Русская культура“. Москва: Искусство, 2000.

Книгата се състои от преиздадени негови статии, а също така и от непубликувани по-рано материали на учения. В нея се съдържат 26 очерка, допълнени с богати илюстрации, както и неговото интервю от 12.02.1999 г. за творчеството на А. С. Пушкин. Преводът на български е направен от Мария Петкова, председател на Съюза на преводачите в България в периода 2003–2010 г., а редактор на книгата е известният български преводач Марта Владова.

Появяването на български превод на труда на Лихачов предизвика широк обществен отзвук. В България ученият е идвал нееднократно на конференции и симпозиуми, той има голям принос в изучаването на старобългарската литература, делото на св. св. Кирил и Методий, старобългарския език и култура, добре е известен на цялата българска общественост. Лауреат е на Кирило-Методиевска награда (1977) и на българския орден „Кирил и Методий“ I ст. (1963, 1977).

Д. С. Лихачов е автор на собствена, мащабна теория на културата. Според Лихачов основа на националното развитие на науката е културата, която включва писмения език, архитектурата, живописа и музиката. Авторът разглежда културата, историята, нравствеността, духовността, екологията и природата в тясна взаимовръзка.

Книгата започва с очерка *Културата и съвестта*, който може да се счита за увод в концепцията на автора за културата. Първият очерк илюстрира главните особености на стила и езика на Лихачов: ясен, достъпен език, дос-

тигащ до широката публика, тълкуване на основни етични понятия, противопоставяйки положителните и отрицателните морални качества на човека: от една страна, съвест, безкористие, вътрешна свобода и хармоничност на човека, от друга – корист, егоизъм, дисхармоничен, поробен от външните сили човек. Авторът коментира и доказва връзката между културата и съвестта. Моралните ценности и норми са в пряка зависимост от степента на културното развитие на обществото. Затова културата и съвестта са нужни една на друга; културата спомага за разширяването и обогатяването на „пространството на съвестта“.

В следващите очерци авторът излага концепцията за единна цялостна култура. Културата е „органично цялостно явление (...) своеобразна среда, в която съществуват общи за различните аспекти на културата тенденции, закони, взаимопривличания, взаимоотблъсквания“ (с. 12). Културата обединява светините на народа, светините на нацията: „Културата е силна с традициите, с паметта за миналото“ (с. 37).

Според автора езикът е една от основните прояви на културата, той дава начало на света. Неговото богатство има огромно значение за народа, тъй като то определя възможностите на „културното осъзнаване“ на света (с. 18). Руският език и култура са характеризирани като необикновено богати, благодарение на многообразието и съприкосновението с други народи върху огромната руска територия и наличието на средновековния славянски език (с. 7), който е пренесен в Рус от България. Лихачов изтъква, че руският литературен език се е образувал от международното общуване на руското просторечие с високия, тържествен старобългарски, формирал църковнославянския език (431 с.). България е дала на източните славяни висшия слой на езика, „полюса на духовността“.

Руската култура се формира от противопоставянето между Юга и Севера, а не между Изтока и Запада. Авторът подчертава: „От юг, от Византия и България, в Рус идва духовната европейска култура, а от север другата езическа дружинно-княжеска военна култура на Скандинавия. По-естествено би било Рус да се нарече Скандовизантия, отколкото Евразия“ (с. 21). Азиатското начало в руската култура е определено като незначително, чисто „картографско“. Според Лихачов двата потока на руската култура представляват среща на две колосално различни култури – на Византия и Скандинавия. Така византийската култура е усвоена наполовина чрез българския език-посредник и придобива ярко изразен духовен характер (с. 40).

Историята на руската култура започва с покръстването на Древна Рус, като християнството е възприето от Византия и България (с. 25). Славянските племена приемат християнството от св.св. Кирил и Методий, великите български проповедници (с. 63). Именно от юг, от Византия, с помощта на българското посредничество идва духовната култура, европейската религия на християнството, тясно свързала Русия със Западна Европа (с. 130). Ли-

хачов подчертава, че славянската азбука се казва „кирилица“ именно защото славянската писменост води началото си от делото на Кирил и Методий (389 с.). Наследена от Кирило-Методиевото дело е мисълта „за единството на човечеството и отговорността на всяка страна, на всеки народ в общочовешката уредба и просвета, за служенето на всяка страна на човечеството“ (с. 230). Българското и сръбското ръкописно наследство е съхранено в Киевската държава, то е широко представено в руски ръкописи (с. 77).

Културата на Древна Рус се отличава с единство, склонност към духовно съвършенство (висока духовност) и толерантност в националните отношения, имащи „многонационален характер“ (с. 39). „Руската културосфера представя велика култура, велика страна и велик народ“ (с. 20). Руската култура се гради на трите основи на европейската култура, които, по определението на Лихачов, са личностност, универсализъм и свобода: „Руската култура винаги е била по своя характер европейска култура и е носила в себе си трите отличителни особености, свързани с християнството: личностно начало, възприемчивост към другите култури (универсализъм) и стремеж към свобода“ (с. 7).

В културологията Лихачов въвежда понятието „екология на културата“. В очерка *Екология на културата* (с.102–114) авторът разглежда културата и екологията на природата като едно цяло, изтъквайки, че екологична катастрофа в културата е обедняването на езика. В книгата специално внимание е отделено на съдбата на руската провинция и „великите малки градове“. Като развива концепцията си за екология на културата, авторът разсъждава върху важната роля на краезнанието за съхранението на историческите свидетелства, ландшафтните пейзажи, архитектурните ансамбли – символи на непреходния хуманизъм. Включените в тази част от книгата очерци са предназначени да разкрият всички аспекти на новото понятие екология на културата, а също така да аргументират и докажат дълбоката връзка между етичното и естетическото начало на живота.

В очерка *Краезнанието като наука и като дейност* (с. 173–188) се обсъжда проблемът за съхранението на околната среда. Краезнанието се разглежда като комплексна наука, която съчетава природознанието, историята и изкуствознанието. Жизнеутвърждаващите постулати на Лихачов могат да се трактуват като консервативни и архаични, но всъщност те разкриват една класическа аргументирана гледна точка, според която паметниците на културата възпитават, автентичният камък е по-скъп от всяка декоративна украса, загубата на паметниците е невъзпълнима. Авторът подчертава: „Нужни са закони за запазването на паметниците на културата“ (с. 170).

В следващите няколко очерка, посветени на градостроителството, архитектурата и изобразителното изкуство, се подчертава непреходният характер на изкуството. Авторът изследва знакови „паметници на културата“ чрез знакови произведения на литературата, изкуството, архитектурата, гра-

доустройството с цел да определи основните качества, които характеризират една култура, един народ, да ги съпостави с други култури, да проведе смислови връзки между тях, да определи културното наследство, да го оцени като универсално за целия свят. Авторът твърди, че изкуството не познава стареене и призовава да се пази културата (с. 235).

В очерка *Градостроителните завети на Петър Велики* (с. 189–198) Лихачов описва градостроителната практика на Петър Велики при осъществяването на замисъла за града Санкт Петербург и определя неговите непреходни качества. Авторът апелира: „Да спазваме заветите на Петър Велики!“ (с. 197).

В очерка *Бележки за архитектурата* (с. 199–212) е представена критика на модернистката архитектура на XX в., на обезличаването на архитектурата и липсата на неин език в съвремението. Авторът споделя „навременни“ мисли, свързани с нововъведенията на епохата на модернизма. Лихачов критично тълкува модернистката архитектура, като описва отсъствието на значимост, нарича я потискаща, еднообразна, изморителна, пренебрегваща детайлите. С прости примери авторът блестящо рамкира „неразбирането“ и отчуждението между твореца и потребителя, посочва градостроителната и архитектурната криза, които настъпват след широкото прилагане на постулатите на модернизма. Бранейки позицията на минаващата при досега му с изкуството на архитектурата, е критикувано проектирането на средата от птичи или „хеликоптерен“ поглед. И така, в този очерк се изтъкват сериозните проблеми на архитектурата на модернизма – отсъствие на „собствен език на архитектурата“, отричане на индивидуалността, липса на „емоционална изразителност“ на сградите, които са еднакви кибритени кутийки или небостъргачи без значимост, изместване на другите видове изкуства от дизайна. Подчертаваме, че много от тези проблеми са валидни и актуални и в наше време, тъй като авторът описва чрез своите критични мисли дехуманизацията на съвременното общество. Актуални са думите на учения, който очертава като основна задача на съвременния живот – „да съчетава развитието на техниката с хуманизма“ (с. 223). Според Лихачов най-ценното е чувството за ансамбъл, изкуството на архитектурата е изкуството на тежестта.

В очерка *Непрофесионално за изкуството* (с. 287–315) изкуството се сравнява с кръст, разместващ и същевременно свързващ света. Според Лихачов великите произведения са в граничните зони на стиловете: в литературата – А. Пушкин, М. Лермонтов, в архитектурата – А. Риналди, в живописата – К. Брюлов. Авторът изтъква парадокса, че произведенията на изкуството съществуват извън времето, но историческият подход ги прави вечни. Всички изкуства са едно изкуство, всички науки са една наука – напр. в творчеството на М. Ломоносов, Леонардо да Винчи. Подчертана е всеобхватността на народното изкуство – обичаи, обреди, фолклор. Прогресът в изкуството се дължи на появата на различни начини на възприемане на действителността – така френският класицизъм съществува редом с барока в една страна и по

едно и също време. С романтизма присъствието на индивидуалното начало постепенно нараства. Късният барок преминава в рококо, с който природата навлиза в изкуството с орнаменти и пасторални сюжети, в частност в градинско-парковото изкуство. Откроява се характерното за Лихачов диалектическо противопоставяне на положителното и на отрицателното начало – наред с всички „вкусове“ в XIX–XX век се появява безвкусицата като съпротива на вкуса. Авторът сравнява безвкусицата с хаос и я определя като антиизкуство. Авторът предупреждава: „Съвременната масовост изисква постоянен контрол“ (с. 300). Актуални за нашето време са разсъжденията на Лихачов за недостига на култура, за агресивната бездуховност, за полузнайковството като най-опасната социална болест.

В очерка *Руската интелигенция* (с. 115–144) Лихачов подчертава, че руската интелигенция възприема с възторг освобождението на християнските народи на Балканите. В паметта за Русия се съхранява „добро дело“ – руски кости лежат на Балканите, Русия е освободила румънци, българи и сърби от турско иго (с. 94). Така, мисията на Русия е защита на християнството, защита на европейските принципи на културата (с. 126). Лихачов с остри думи и хумор разобличава агресивния полузнайко и полуинтелигента, характерната за тях стадна психология, склонност към вождизъм, категоричност, грубост, суетност. На агресивния многознайко му се струва, че знае всичко, оттук нарастват командно-административните методи и грубостта в управлението (с. 135–136). Авторът предупреждава, че огънчето на интелигентността трябва да се поддържа, че на агресивността трябва да се противопостави истинската култура. Според учения начин за борба с нарастващата агресивност е спокойното противопоставяне на духовността и културата (с. 141).

В очерка *За науката и ненауката* (с. 351–365) са изложени актуални за днешното време мисли за разликата между науката и псевдонауката, за причините за появяването на „ненауката“ и техните предпоставки. Пагубни за науката са вторичността, суетността, модерната сега „комплексност“ – „новата играчка в ръцете на учените“ (с. 355), наукообразността, плагиатството, „полузнайковството“. Основна мисъл на Лихачов е, че науката, както и изкуството, създават „възможност на връзка на всички, на цялото човечество“ (с. 312). В очерка *За устния и писмения език, за стария и новия* (с. 387–402) Лихачов утвърждава, че „добрият език“ на научния труд се характеризира с яснота, лекота, краткост и отсъствие на думи-паразити.

Лихачов се възхищава от българската мъдрост, коментирайки българската поговорка „Направи добро и го хвърли в морето“ (с. 330), схващането на софийския шоп, че „Много хубаво не е на хубаво“ (с. 344). Авторът оценява положително „прогресивния консерватизъм“ на българите: „Ако българите под турско робство не бяха проявявали непоколебим национален консерватизъм, не биха запазили своето културно единение. Затова не всеки консерватизъм е зло“ (с. 218).

Запомнят се сентенциите на Д. С. Лихачов: „Нравственият живот на човека се нуждае от памет за миналото“ (с. 367); „Най-значимото време е сегашното (а не бъдещето)“ (с. 379); „Човекът трябва да е грижовен“ (с. 317).

На последната страница на книгата „Руската култура“ е поместено едно изказване на Лихачов за България с неговия подпис, както и снимка на паметника му в София. Публикуваното изказване е ценно за всеки българин: „Плътта на българската държава създаде Аспарух, нейния дух – Кирил и Методий. И чуждите завоеватели не можаха да победят тази държава на духа, защото в защита на българския народ в плътен строй стояха езикът, писмеността, литературата“. Паметникът на акад. Д. С. Лихачов е издигнат в София на бул. „Дмитрий Лихачов“ и е открит тържествено на 30 ноември 2016 г. Автори са архитектът Венцеслав Ючоловски и скулпторът Станислав Корчев.

Появяването на българското издание на „Руската култура“ на Д. С. Лихачов е голямо събитие за нашата общественост. Мъдрите послания на тази книга ни вдъхновяват за по-добър и по-достоеен живот.

Димитрина Лесневска, Радослава Лесневска

Росен Малчев. Агиология и демонология. Напрежения в структурата на фолклорната вяра. София: Издателско-импресарска къща Род, 2017, 440 с.

Росен Росенов Малчев е доктор на филологическите науки, преподавател по български език и литература в средното училище, фолклорист, етнолог, дългогодишен участник и организатор на теренни фолклористични и етнологички проучвания в различни региони на страната и извън нея съвместно с Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“, на която е съучредител и главен секретар от 1991 г. до днес.

Началото на заниманията му с фолклористика е през 1981 г. като студент по специалността „Българска филология“, Факултет по славянски филологии към СУ „Св. Климент Охридски“, чрез дейността на Кръжока за български фолклор „Проф. д-р Иван Шишманов“, ръководен от проф. д-р Тодор Ив. Живков, в който фолклорът се усвоява като същностно познание в своите теоретични, методологически и практически подстъпи и става обикнатата сфера на интерес, а и призвание за мнозина изследователи от различни поколения и научни дисциплини в нашата съвременна хуманитаристика. След замиране дейността на семинара в края на 80-те години на миналия век, дфн Малчев заедно с доц. Константин Рангочев, като съучредители на дружеството с нестопанска цел Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“ (1991 г.), възстановяват през средата на 90-те години функционирането му (Семинар за практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“), осигурявайки на младите обучаващи се филолози пространство за научни дискусии, теоретична и методологическа подготовка, теренни проучвания, трибуна за научна изява и възможност за публикуване на разработките на начинаещите изследователи. През първото десетилетие на новото хилядолетие работата на семинара се трансформира по посока на разширяване границите на етнологичното познание с преодоляване на тясно фолклористичните изследователски парадигми и търсенето на контактните зони и научен диалог с областта на филологическата медиевистика в ръководения от дфн Малчев и доц. Рангочев специализиран курс „Етнология и медиевистика“ към Катедрата по кирилometодиевистика на СУ „Св. Климент Охридски“. Книгата на Росен Малчев до голяма степен е плод на дългогодишното сътрудничество с тази катедра, както и на медиевистичната насоченост на изследователските му интереси, под влиянието на проф. Красимир Станчев като негов научен ръководител в кръжока по „Старобългарска литература“ в годините на следване. Неслучайно именно в Катедрата по кирилometодиевистика е защитен и дисертационният вариант на текста за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки“.

Разширеният и допълнен вариант на публикувания текст съдържа въведение, два дяла с общо седем глави, заключение, литература, извори и илюстрирани карти. Всяка от главите е придружена от приложения с автентични теренни записи, свързани с разглежданите персонажи, които, освен че представляват ценен изворов материал, онагледяват в пълнота направените наблюдения и анализи. Теренните материали са плод на изследователската активност на автора (над 180 научни експедиции) като участник в Кръжочка за български фолклор „Проф. д-р Иван Шишманов“, а впоследствие като член и организатор в Семинара по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“ и Асоциацията за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“.

В *Агиология и демонология. Напрежения в структурата на фолклорната вяра* Росен Малчев си поставя за цел да анализира различните типове културологични напрежения в пространството на фолклорната вяра, които се проявяват, „разрастват и преодоляват“ в границите на познавателните области на агиологията и демонологията, където според автора „движенията за противопоставяне и сближаване протичат едновременно и активно и се осъществяват в рамките на фолклорно-митологичната комуникация“.

Ключово за текста е понятието *фолклорно православно християнство* като социокултурен феномен и пространство, в което се проявяват резултатите от културологичните напрежения между агиология и демонология, чрез *фолклорната вяра* като духовна структура, от една страна, и *фолклорната религиозност* като нейна култова проява. Основни понятия в теоретичната концепция на автора са *фолклорен тезаурус* и *фолклорна менталност*. При формулиране на първото Росен Малчев се основава на дефиницията на Шрейдер за съдържанието на термина тезаурус, според която понятието включва цялостно ресурса на дадена информационна система, а според приложението му в социокултурен аспект „цялата позната до този момент информация за социума, заедно с културологичните кодове за нейното разчитане, каквито представляват връзките между елементите в структурата на фолклорния глобален модел на света“. Понятието *фолклорна менталност* авторът формулира като „динамична духовна структура (мислене, чувстване, светоусещане), която е характерна за фолклорните по тип общности“ (с. 24).

Основният методологически инструментариум на изследването е социокултурният анализ като разбиране за социалната обусловеност на културните процеси. Избраният подход към научния анализ на тази тема се използва за първи път и разкрива нови перспективни възможности за научен диалог между етнологичното познание, преодолело ограниченията на строго етнографските и фолклористични подходи, и филологическата медиевистика.

На базата на анализирания богат и разнообразен теренен материал от различни региони на страната (Северозападна България, Средните Родопи, Самоковско) са особено ценни изводите на автора, че „принципите на протичащите процеси в структурата на фолклорното верско пространство

и техните локални резултати посочиха като основен причинител и двигател на развитието им напреженията, които възникват между отделната човешка личност при изграждането на съзнанието ѝ като човешки индивид и социалната общност във връзка с осмислянето, назоваването и овладяването на обективната действителност“, наред с това, че „структурните напрежения в пространството на фолклорната вяра затихват при възприемането на значими религиозни личности и събития, които изграждат устоите на етническата менталност. Верската менталност се хармонизира в името на високите идеали на етноса – единна Държава и Църква.“

Дял първи – „Напрежения в структурата на фолклорната вяра. Демонология и агиология“ (с. 27–270) – включва четири глави, които представят различни аспекти на демоничното и сакралното чрез конкретни локални и регионални наративи за демонични същества и светци. В първа глава – „Демони без ритуална религиозна санкция. Демоничното същество „воден бик“ и наративите за него в традиционното фолклорно познание“ (с. 27–114) – е направен преглед на изворовите материали и научни трудове за „водния бик“, представени са т.нар. Пъстрински и Кюстендилски цикли за демоничния персонаж и основните сюжетни типове, както и метаморфозите на обичая „Гонене на змей“ в Чипровско и Берковско. Анализирани са легендите за „водния бик“ като пазител на съкровището на цар Иван Шишман в Кара гьол, Самоковско, и книжовно-фолклорните реплики на легендарните предания за персонажа от блатото на Дипсиз гьол, Исперихско. Проучени са данните за „водния бик“ в научното поле на зоологията и орнитологията.

Втора глава проблематизира „Взаимоотношението *демони–човешки общности*. Мотивът за змиеподобните демони и змееборството в Източен Рупчос, Средните Родопи. Локална характеристика и особености на явленияето“ (с. 115–172). Представена е историко-географската област Източен Рупчос в Средните Родопи и мястото на с. Югово в нея, наред с напреженията във фолклорната вяра, отразени в трите змиеподобни демона, наративите и представите за които очертават както сакралната, така и реалната география на селището в йерархично отношение, без да си взаимодействат и да са взаимосвързани. Това е т.нар. „юговски змей“, чието местообиталище е връх Боже име/Св. Пантелеймон, с който са свързани легендите за самоволната жертва на елена, отразени и в местната топонимия. „Юговската ламя“ пък обитава т.нар Долна Кюприя или моста в ниската част на селището (низовата в сакрален аспект) и се възприема като негов пазител и защитник, но от представителите на околните села, не и от самите юговци. Третият персонаж е „влечугото“, определяно като „смок с крила“, обитаващо дърветата и амбивалентно настроено към човешката общност, т.е. заема средишно място между „високия“ сакралитет на змея и нивовата, хтонична природа на ламята.

В трета глава – „Взаимоотношението светци–демони–човешки общности. „Здравичките“ от село Югово, Средните Родопи – общност от свещени персонажи. Противоречие и единство във фолклорната представа за тях като

светици и демони“ (с. 173–247) – са разгледани противоречията и единството във фолклорния образ на „здравичките“ в сакрума на с. Югово, въпросът за връзката на „юговските здравички“ както с Богородичния култ, от една страна, така и вероятния им демоничен произход, от друга. Анализирани са „здравето“ и „здравичката“ като персонификация на смъртта от района на Чепеларско.

Четвърта глава – „Демонизиране на светците и/или сакрализиране на демоните. Св. Иван Рилски Чудотворец – „самодив старец“ (с. 248–270) – е посветена на персонажа „самодив старец“ от района на Монтанско: характеристика, личните имена на „стареца“, мястото му в йерархията на местните демонични персонажи, както и асоциативните връзки със св. Иван Рилски Чудотворец в културното пространство на Чипровския манастир.

Дял втори – „Фолклорната вяра и значими религиозни и светски личности и събития“ (с. 271–398), включва три глави, посветени на механизмите на преодоляване на културологичните напрежения между агиология и демонология, при връзката им със значими за етноса личности и събития.

Глава първа – „Сакралното безглавие в контекста на балканската и евразийската традиция“ (с. 271–301), представя характеристика на мотива, неговите християнски и мохамедански реализации наред с хипотезата за персийска следа в Западните Родопи.

Във втора глава – „Преданията за Крали Марко и неговата сестра от Пъстринския цикъл. Изместване на центъра на напрежение в структурата на фолклорната вяра“ (с. 302–349) – е направен преглед и класификация на изворовия материал, анализ на текстовете по класификационни групи, географско разпространение, типология и произход, по сюжетно-композиционен принцип и в идейно-тематично отношение. Заявена е митографската връзка между Врачанския Балкан и планината Пъстрина според разпространението на наративите за *водния бик–свети Еван–Крали Марко*.

Трета глава – „Св. Иван Рилски Чудотворец. Книжовна и реална география на пренасянето на мощите на светеца през 1469 г.“ (с. 350–398), представя основните хипотези за пътя на мощите от Средец до Рилската обител, съпоставяйки сведенията от книжовните извори и данните от фолклорния тезаурус, чрез които би могло да се направи реконструкция на маршрута.

Книгата на Росен Малчев „Агиология и демонология“ несъмнено представлява огромен принос в сферата на съвременната българистика и определено демонстрира на практика един качествено нов подход към данните от фолклористичните и етнографски проучвания в полето на съвременното етнологическо познание и техния диалог с филологическата медиевистика през призмата на сложните процеси в изграждането на човешката личност и отношенията ѝ с общността в техните локални, регионални, социокултурни и исторически детерминирани реалии и проявления.

Иван Илиев. Тълкуванието на Книга на пророк Даниил от Иполит Римски в старобългарски превод. София: Издателски център Боян Пенев, 2017, 628 с.

Книгата на Иван Илиев е посветена на старобългарския превод на *Тълкуванието на Книга на пророк Даниил* от Иполит Римски, датиращ от края на IX–началото на X век. Обектът на изследването е много удачно избран, тъй като гръцкият текст на *Тълкуванието на Книга на пророк Даниил* от Иполит Римски има класическо критическо издание, осъществено през 2000 г. от последователите на Marcel Richard¹ въз основа на неговия дългогодишен, но незавършен до смъртта му труд.

Изследването на Илиев е комплексно и читателят може да забележи това още от прегледа на съдържанието на книгата. Тя включва: изследване на текста в четири глави, обширна библиография, приложения, които онагледяват добре направените изводи, критическо издание на старобългарския текст по три преписа и старобългарско-гръцки речник индекс.

В рамките на изследването водещ е текстологическият метод, но Илиев умело, последователно и прецизно си е служил с лингвистичния, лексико-семантичния, археографския и компаративния анализ, за да представи на читателя една възможно най-пълна картина на развитието на преводната традиция на този текст.

В рамките на първа глава авторът представя многопластово обекта на своето изследване в контекста на цялото творчество на Иполит Римски, на старозаветната книга в рамките на библейския канон, на същността и структурата ѝ и на тълкуванието върху библейската книга Даниил от Иполит Римски във византийската и славянската традиция. Тук Илиев прави един обстоен преглед на досегашните изследвания по темата и на проблемите, заложили в тях, които предстои той да интерпретира.

Във втората глава е направено текстологическо проучване. Представени са с детайлни и коректни описания на източниците – седем славянски и шест гръцки преписа. Важни и добре изложени са наблюденията върху пряката и контаминирана трансмисия на текста на *Тълкуванието*. Илиев установява отношенията между славянските преписи, групирането им в два структурни модела и тяхното отношение към гръцката основа и отразява това в схема. Очертава аргументирано ръкопис Метеора 573 (X в.) като най-близък по

¹ Bonwetsch, Georg N., Marcel Richard. Hyppolyte werke. Erster hand. Erster teil. Kommentar zu Daniel. Berlin 2000.

текст и на макроструктурно ниво до старобългарския превод, и заключава, че подобен ръкопис е използван за основа на превода.

При изследването на особеностите на превода Илиев също постига една много пълна картина и за особено приносна намирам частта от трета глава, в която се анализират *hapaх legomena* и редките думи с подчертан вкус към детайла. Важен е изводът, че в резултат от лексикалния анализ, който провежда Илиев, откритите лексеми и съвпадението им с аналогични по значение и характерни за ранни паметници като *Супрасълския сборник* и *Изборника* от 1073 редки лексеми, може да се заключи, че *Тълкуванието* несъмнено е сред ранните преводни произведения, съчетаващи най-ранни преводачески решения и прилагането на по-новия подход при превода, характерен за Преславската книжовна школа.

В последната, четвърта глава, Илиев много подробно е представил рецепцията на този старобългарски превод и настъпилите същностни промени в контекста на различни славянски текстови сбирки, представени в хронологически ред.

Приложенията позволяват да се онагледят добре компаративният подход в макротекстологическото проучване. Например съпоставят се съставът на *Тълкуванието* според критическото издание на гръцкия текст, и славянските свидетели и така се онагледяват пълнотата на отделни славянски източници, близостта им със старобългарския протопревод, както и по-късни изменения. Чрез приложенията се мотивира изборът на основния източник за изданието на старобългарския превод – ръкопис 486 от Волоколамската сбирка, РГБ, Москва.

Славяно-гръцкият речник-индекс също има сериозен и приносен характер. Обхваща всички пълнозначни думи и гръцките им съответствия, както и сигнала. Включени са също устойчиви словосъчетания.

Благодарение на изданието на текста на *Тълкуванието* по три преписа читателската аудитория разполага със съвременен издане на важен старобългарски преводен паметник от времето на Първото българско царство, в който библейските цитати са идентифицирани коректно, а под линия са разположени някои кодикологически особености, без апаратът да се утежнява с гръцки съответствия.

В заключение може да се каже, че въпреки че са налице някои незначителни грешки, пред специалистите е едно приносно монографично изследване на млад учен, което следва най-добрите традиции на медиевистиката и е един сполучлив опит за поставяне на старобългарския превод в широкия литературен контекст на неговия византийски първоизточник и славянското наследство.

Стиляна Баталова

Д. В. Миколенко. Страсті за Стамболовим: болгарське державоутворення у 1895–1920 роках. Монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017, 804 с. (Д. В. Миколенко. Страстите за Стамболов: формиране на българската държавност през 1895–1920 г. Харков: Харковски национален университет „В. Н. Каразин“, 2017, 804 с.

В края на 2017 г. в Центъра по българистика и балкански изследвания „Марин Дринов“ излезе новата монография на младия и даровит харковски учен българист Дмитрий (Дмитро) Миколенко – доцент в Катедрата по нова и най-нова история на историческия факултет на Харковския университет. По време на международния симпозиум „Българските имена в историята на Украйна и Молдова“ Д. Миколенко успешно представи новия си фундаментален труд, посрещнат много добре от учените българисти от Украйна, Молдова и България, присъстващи на форума. Научният труд е фундаментален не само по обема си (над 800 стр.), но и по съдържание, което запълва бяло петно в световната и особено в украинската българистика. Авторът е поставил пред себе си амбициозна цел – да изследва политическото наследство на министър-председателя на България (1886–1894 г.) Стефан Стамболов и неговото влияние върху формирането на българската държавност в княжеството, а после в царство България в периода 1894–1920 г. Авторът уточнява, че това, според него, включва цялата съвкупност на започнатите от Ст. Стамболов идеи и установени практики, които са взети на „въоръжение“ от неговите привърженици с цел ефективно въздействие върху масовото съзнание на обществото, различни идеологии, намерили (или не) своята реализация в най-различни социално-икономически и политически процеси, които се осъществяват в България след смъртта на Ст. Стамболов, както и инициирани от него законопроекти, запазили своята актуалност и в следващите години.

Авторът анализира формирането на стамболовистката политическа традиция в борбата за държавна независимост, запазването на монархията като необходим елемент на политическата система в края на XIX–началото на XX век, при това авторът подчертава специфичното в държавното управление на страната – необходимостта да се търси ефективната формула за взаимодействие между Фердинанд и правителството и във вътрешната, и във външната политика. Особен интерес в монографията представлява използването на колективната памет за Ст. Стамболов както от наследниците му, така и от страна на простамболовистките партии с цел легитимизация на политиката им както в България, така и извън нея.

В монографията детайлно се изследва дейността на „стамболовистките“ политически партии, формирането на парламентарните традиции и изборна-

та система, особеностите на балканската политическа култура на българите, стимулирането дейността на българските производители, финансовата и данъчната система, изграждането на инфраструктурата в страната, социалното обезпечаване, както и културната политика на България и разбира се, и явлението *корупция*.

Важно място в монографията заема анализът на Стамболовото наследство в сферата на външната политика, неговото категорично становище относно европейския избор на България, без да се отрича сътрудничеството с Русия. „Със сърцето си с Русия, а с разумът – с Европа!“ – формула, приписвана на Ст. Стамболов (изречена от него може би не в пряка форма, но индиректно), намерила своето измерение както във формулата на цар Борис III – „Винаги с Германия, никога срещу Русия!“, така и в тезата на днешните български социалисти – „Никога срещу Европа, никога срещу Русия!“. Проблемът е обаче в друго – винаги ли Русия е с България? Затова привържениците на Ст. Стамболов са се опитвали да реализират част от неговите идеи и относно политиката на България с основните европейски страни – Германия, Франция и Англия. Една от идеите на Ст. Стамболов за евентуалното създаване на българо-турска империя и вероятното ѝ реализиране също намира място в книгата на Д. Миколенко: Османската империя – съюзен, съюзник или враг?

От особено значение е анализът на идеите и практиките на Ст. Стамболов в борбата за национално обединение, като се разглеждат и двата варианта (дипломатията и войната) за достигане на тази стратегическа цел. Авторът подчертава, че взаимодействието на България с Великите сили след смъртта на Ст. Стамболов е било важен фактор в разрешаването на македонския и тракийския проблем. Авторът стига до извода, че както в периода на управлението на Ст. Стамболов, така и след него, България винаги е била принудена да търси подкрепата на Великите сили, за да реализира своята концепция за националното обединение, като принципният въпрос винаги е бил изборът между двата големи военно-политически блока, които се конкурират помежду си за хегемония в света и са важен военно-политически инструмент за реализиране на българския национален проект.

В своето изследване авторът справедливо подчертава, че политическото наследство на Ст. Стамболов не трябва да се възприема като единствен фактор за формирането на българската държавност, но не бива и да се подценява влиянието му върху вътрешното развитие на България и нейната външна политика в дълъг период, не само след неговата смърт, но и до ден днешен. Така че „страстите за Стамболов продължават“. Няма никакво съмнение, че тази монография би трябвало да бъде преведена на български език, за да стане достояние на българската научна общност.

Михаил Станчев (Харков, Украйна)

Пенчо Славейков. 150 години от рождението му. Съст. и ред. Александра Антонова, Елка Трайкова, Миряна Янакиева, Пенка Ватова. София: Издателски център Боян Пенев, 2017, 544 с.

През 2016 г. чрез поредица от научни инициативи, чествания и мероприятия се отпразнува 150-годишнината от рождението на един най-известните писатели и културни дейци на България: Пенчо Петков Славейков (1866–1912 г.). Сам по себе си сто и петдесет годишният юбилей на П. П. Славейков даде на българските хуманитаристи и на широката културна публичност повод за поредното подновяване на интереса към биографията и творчеството му. Дори най-беглият преглед на статиите, дисертациите, монографиите, сборниците и дори фотографските колекции, посветени на П. П. Славейков или като цяло на кръга „Мисъл“, без усилие би демонстрирал едно поле на траен академичноизследователски интерес, който при това се е разраствал почти лавинообразно от средата на 60-те години на миналия век до днешни дни. Тази продуктивност на научните изследвания служи като индикация поне за два факта. Първо, писмовното и документалното наследство на П. П. Славейков съхранява значимостта и проблематичността си за няколко поредни поколения литературоведи, изкуствоведи и културолози с твърде разнообразни теоретични виждания. Второ, много страни от биографията, творчеството и архивното наследство на писателя са останали незадоволително проучени или въобще непроучени, въпреки продължителния интерес. Това означава, че на „славейковистиката“ и в България, и зад граница предстоят още дълги години, да се надяваме, на плодотворна проучвателска работа.

В тази перспектива сборникът „Пенчо Славейков. 150 години от рождението му“ (под съставителството и редакцията на Александра Антонова, Елка Трайкова, Миряна Янакиева и Пенка Ватова), подготвен за печат от Института по литература на БАН и издаден през 2017 г. (Издателски център „Боян Пенев“), представлява значителен принос на фона на едно продължително и понастоящем актуално движение на българските хуманитаристични търсения. Сборникът се явява логично продължение и допълнение на Международната научна конференция, посветена на 150-годишнината от рождението на Пенчо Славейков, проведена в БАН на 16 май 2016 г. като част от споменатите чествания, и на неговите страници са събрани текстове от почти всички бележити и дългогодишни български изследователи на Пенчо-Славейковото писмено наследство. Сборникът съдържа и солидно международно присъствие на изтъкнати чуждестранни изследователи на българската литература от Италия, Германия, Полша и Чехия. В този смисъл съдържа-

нието му, освен че предоставя новооткрити данни, интерпретативни находки и полезни обобщения, може да послужи като представителен 'срез' за тематичния диапазон и последните насоки в изследванията на П. П. Славейков за читателя, който тепърва прави опит да се ориентира в тях. Това е така – освен всичко и доколкото включените в сборника текстове всъщност обхващат (и в много отношения допълват) повечето по традиция засягани проблеми на това творчество.

Добра представа за обобщителността на сборника, както и за основните насоки на съдържанието му, дава конферентният пленарен доклад на Михаил Неделчев със заглавие „Пенчо-Славейковият монументализъм“, разглеждащ Пенчо-Славейковите текстове като вътрешно организирано и целенасочено проведено осъществяване на мащабен творчески проект. Проектът обхваща създаването, публикуването и възприемането на утвърдилите се като канонични произведения на автора, които процеси се вметват в твърде краткия период между 1907 и 1911 г. Именно в тези тесни граници според Неделчев се реализира обществено-културната задача на Пенчо Славейков: посредством художественото си творчество и критическите си изяви да изгради своята *монументална литературна личност*. При това специфичността на този проект за самоизграждане и монументализиране чрез и в литературния текст не се свежда задължително до историческите условности на известен литературен персонализъм, или както се изразява в текста си М. Неделчев: „процесът на монументализиране на литературната личност и на творческото дело на Пенчо Славейков очевидно трябва да продължи да се разгръща и с участието на всички нас, на днешните поколения“. Именно в тази точка М. Неделчев улавя това, което може да се нарече обща програма на сборника: един опит да се мисли интегралната цялост, взаимното проникване на личност и творчество, биография и текст. Пенчо Славейков, мислен колкото като *производител* на своите произведения, толкова и като тяхно *производно*. Затова и литературноисторическото изучаване на произведенията се оказва не по-малко ценен източник за социологически или културологични заключения от документалния свод на архивите. В съответствие с това и съдържанието на сборника балансира между плана на документалния реализъм и конструктивизма на литературоведско-културологичната интерпретация на материала. Балансът се постига чрез специфичната конструктивна рамка: литературната личност на П. П. Славейков остава отворена към бъдещите си преосмисляния. Нейната незавършеност позволява да бъде мислена едновременно като исторически обособена реалност и като отворено поле за теоретично-методологически експерименти и откривателски документални издирвания, способни да пренареждат разбиранията ни за значението на историческата фактология.

Несъмнено един от основните приноси на сборника са множеството опити за усложняване и превъзможване на улегналите методологически под-

стъпи при литературноисторическото интерпретиране на Пенчо-Славейковото творчество, като напуска ограничените предели на едно твърде самоочевидно и твърде стеснено понятие за *литература* и съответно за *развой на литературните процеси*. Инстанцията на автора се разглежда през сложната плетеница от обуславящи влияния, достигащи до него било чрез книгите, било чрез общуването с околните или епистолярната кореспонденция. Художествените текстове на П. П. Славейков и документалните биографични факти се тълкуват в широкия контекст и на европейските културни конфигурации от края на XIX и началото на XX век, и на обременителното наследство на многовековни идейно-художествени традиции, и на тактическите употреби, чрез които Славейков „браконьерства“ (по израза на Мишел дьо Серто) сред заварените дискурсивни образци или усвоява съседните на литературата изкуства. Особено внимание в тази насока заслужава студията на Миряна Янакиева („Там, където думите са оскърбление... (Музиката в света на Пенчо Славейков)“), която разработва един въпрос с еднаква културно- и литературноисторическа значимост: мястото на музиката в художественото творчество и живота на Славейков. Литературното моделиране на музиката и/или музикалността се мисли в няколко плана: като обект на изображение, като източник на жанрови названия, като вторично претворяване в песни на литературни текстове и като принцип за композиционното структуриране на самия литературен текст по аналогия с композицията на музикалното произведение. Изобретателният анализ на М. Янакиева повдига твърде значимия проблем за взаимодействието между изкуствата не само в критическото творчество на Славейков, но и в плана на собствено литературното му творчество. Статията повдига и твърде интересния въпрос за високата честота на препратки или потърсени аналогии със звуковата материя на музиката в рамките на едно писмено-графично творчество. Друга особено продуктивна демонстрация на подобно „браконьерство“ над усилено полагащите се в края на XIX и началото на XX век български културни канони бива студията на Сирма Данова („Кървава песен“: памет и помирение“), част от по-мощно изследване на авторката върху връзката между авторепрезентация и авто-текстуалност в Пенчо-Славейковото творчество и единствената в сборника, фокусираща се върху текстуалната структура на „Кървава песен“. С. Данова описва Пенчо-Славейковата поема като наситен междутекстов възел, белязан от преподреждането на утвърдените кодове на българската национална култура. „Кървава песен“ пренаписва българския канон с анархистична дързост, твърди авторката, още преди литературната история да го е изписала като стабилен списък от кодифицирани имена. Тук проблясва и стремежът на Славейков към разподобяване, оттласкване от заварените традиции в модернизкия жест на самоизгреждането, което Неделчев нарича *монументализиране*.

Един важен извод, произтичащ от статията на С. Данова и пленарния доклад, е, че ако искаме да четем П. П. Славейков в съответствие с постула-

тите на собственото му творчество, то трябва да отчитаме неокончателността на литературната личност, чиято смислова непостоянност произтича от неотменната възможност за пренаписването на литературните канони. Ако самият творец твори самия себе си, сам създава себе си в писането си, то тогава той би могъл и да бъде пренаписван. Подобно разбиране за речевите актове като технология за конструиране на собствена идентичност изразява Камен Михайлов („Пенчо Славейков на сцена“). По сходен начин включените в сборника изследвания върху „Епически песни“ търсят преди всичко тъкмо начините, по които литературните текстове от неколkokратно преиздавана стихосбирка изграждат авторепрезентации на самия Пенчо Славейков, като лансират едновременно с това и поредица от културни образци, които трябва да моделират българската културна публичност (Николай Чернокожев, „Краековните „Епически песни“ на Пенчо Славейков“; Сава Сивриев „От „Автобиография“ до „Олаф Ван Гелдерн“ (За образите на поета в „Епически песни“, 1896/1898–1907)“; Светлана Казакова, „Латентни наративи, патентни сцени“). Подобни допускания се откриват и в анализа на ранното критическо наследство на Пенчо Славейков от Цв. Атанасова („Ранните манифести на Пенчо Славейков“). Сборникът демонстрира едно интересно разколебаване в трактовката на обичайните родови дефиниции: в сравнение с лириката епосът се мисли в по-голяма или поне в еднаква степен като пространство за изобретяването на литературната личност на поета. В тази перспектива Милена Цанева чете „Сън за щастие“ като съзерцателна лирика на отдръпналия се Аз и като взаимно проникване на природното и човешкото („В образния свят на „Сън за щастие“), а Пламен Антов открива в същата книга точка, в която Пенчо-Славейковото поетическо писане се разподобява, надхвърля собствените си определености и участва в пораждането на новата поетическа парадигма на „символистичния език“ („Пенчо Славейков като философски поет. „Спи езерото“ и пораждането на символистичния език“).

Когато става дума за самоизграждането на литературната личност при П. П. Славейков, няма как да се пропусне прословутият му мистификационен експеримент. Множество текстове от сборника демонстрират непрекъсващия интерес към жанрово нееднозначната книга „На Острова на блажените“. Особено популярна сред българските хуманитарни среди в края на XX век, тя бива разгледана в няколко различни аспекта. Пленарният доклад на М. Неделчев я описва като „най-крайния израз на българския литературен персонализъм от завършващото столетие“, като проект за обособяването на литературната личност като вместилище на „една цяла национална литература“. Следващите текстове по-скоро се опитват да я контекстуализират в рамките на европейските литературни процеси. Резултатите тук са нееднородни. Хенрике Шмит открива структурно-типологичен аналог в немската мистификация „Папа Хамлет“ („Папа Хамлет“ (1889): Мистификационният проект на Арно Холц и Йоханес Шлаф като възможен източник за „На Ос-

1869

трова на блажените“), като едновременно с това посочва и значението за пораждането и на двете мистификации на социокултурната среда на Лайпциг от края на XIX век като „книжна столица на мистификациите“. Яня Йерков („Писането като парадокс. Още върху антологията „На Острова на блажените“) от своя страна набелязва като „първия модел“ за „На Острова...“ „Книгата на маските“ от Реми дьо Гурмон (издадена между 1896 и 1898 г.). Авторката достига до едно твърде продуктивно четене на мистификационната антология като иронично очертаване на парадоксалността в Славейковото произведение, играещо на границата между възможността и невъзможността за постигането на философска истина. В сходен дух Мая Горчева („Модерно“ и „Безсмъртие“ в Антологията мистификация „На Острова на блажените“, или другият бряг на бъдещето“) очертава идейния контекст на ключовите за европейската култура от XIX и XX век понятия „модерност“ и „безсмъртие“, както и особените и понякога твърде противоречиви конфигурации, които те добиват в пределите на Пенчо-Славейковото творчество. М. Горчева търси специфичността на Славейковата трактовка, като я оразличава както спрямо предполагаемите му влияния (напр. Ницше), така и спрямо схващанията на по-късните възприематели на творчеството му в лицето на съвременните Златомир Златанов, Галин Тиханов и пр.

Следва да се отбележи, че сборникът съдържа два цикъла от изследвания, концентрирани върху различните форми на рецепцията на Пенчо-Славейковото творчество. Първият кръг от рецептивни изследвания се занимава преди всичко с усвояването му от страна на българските читатели през втората половина на XX век. Проследяват се етапите в изработването, трансформирането или дори заличаването на представи за Пенчо Славейков и неговото творчество през епохата на социалистическа власт (1944–1989 г.) (Вихрен Чернокожев, „Походът на соцреализма срещу културния месианизъм на Пенчо Славейков“, Дора Колева „Пенчо Славейков – поетическото родословие на Блага Димитрова“) и през изпълненото с обществени вълнения десетилетие след нейния край (Ани Бурова „Столетие по-късно: Пенчо Славейков и литературата от 90-те години на XX век“). Образът на П. П. Славейков бива положен в плана на историческите си трансформации в българска среда и съответно е показан в цялата изменчивост и непостоянност на присъствието си, сякаш всяка епоха или дори всеки читател е поставен пред отворената възможност да изобрети наново една литературна личност, според първичния си замисъл предназначена за вечността. Вторият кръг текстове се занимава преди всичко със съобщаването и обобщаването на ценни сведения относно възприемането на творчеството му в чужбина (Англия, Италия, Чехия, Германия и пр.), каналите за проникване и/или разпространяване на текстовете му и мрежите от междуличностни и институционални взаимовръзки, върху които в крайна сметка почиват самите рецептивни операции. Ценна информация в тази посока изнасят (или припомнят) изложени-

ята на Марцел Черни („Пенчо Славейков и Чехия. Щрихи към рецепцията му през периода 1897–1929 г.“) и Флавио Кого („Пенчо Славейков и Италия: посмъртното откриване на един български поет“). Пътищата на западноевропейската рецепция биха могли да се преплитат, прекосявайки границите на различните национални култури, бидейки накъсани и без особена последователност, както демонстрира изследването на Биляна Курташева („Подир „Сянката на Балкана“. Нови разкрития около немската връзка в английската антология на Славейков“). Усложнена интерпретативна трактовка на рецептивните явления предоставят текстовете на Благовест Златанов („Скорост, кражби и фолклор: относно възникването на студията „Българската народна песен“ (1904)“) и Александър Шурбанов („Пенчо Славейков–Хенри Бърнард: един преводачески тандем“), разработвайки различни аспекти около случая с превеждането на английски език и издаването в Англия на антологията с български фолклор „Сянката на Балкана“. И двата текста осветляват – на моменти в мнима полемика помежду си – сложния, на моменти стигащ до известни недоразумения двупосочен процес на межкултурна комуникация между Славейков и преводачите му, при което той се възползва от отворилата се възможност да лансира собствените си естетически концепции и да „изнесе“ на Запад собствения си образ като авторитетен ерудит и преди всичко като водещия познавач на българското народно творчество в Европа. Разглеждането на този случай по интересен начин си взаимодейства със становищата на П. П. Славейков върху проблемите на превода, изказани в предговора към известната му преводна антология на немската поезия и проницателно интерпретирани в студията на Бисера Дакова („Фигурата на преводача в антологията „Немски поети“ (1911, 1917)“). Друг важен аспект от комплексното разгръщане на западноевропейската рецепция на Славейков е и противоречивата „афера“ с българските номинации за Нобеловата награда за литература в началото на XX век. При излъчването на българската номинация се преплитат множество различни обстоятелства, които текстовете на Даниела Асенова („Митове и факти: Славейковата нобелова одисея“), Елена Азманова-Рударска („Пенчо Славейков, Иван Вазов, Иван Грозев и нобеловите предложения от България“) и Румен Шивачев („Нобеловата награда за литература и смъртта на Пенчо Славейков“) обстойно реконструират. Номинацията се оказва пресечна точка на борбите в българското литературно поле, процедурния ред на Шведската академия в Стокхолм с инерцията и регламентите на нейния Нобелов комитет, произволността в личните оценки на номиниращите и случайността във вида на несвоевременната кончина на Пенчо Славейков малко след номинирането му от Алфред Йенсен. В пространството на сборника западноевропейската рецепция на П. П. Славейков се преформулира като множество от разнородни и исторически променливи ходове със свои собствени специфики, които не подлежат на синтетично или еднозначно обобщение.

Два обособени блока образуват студиите, посветени на две специфични теми от творчеството и културностроителната дейност на П. П. Славейков: присъствието на религиозните мотиви в текстовете му и делото му като директор на Народния театър. Ако текстовете, посветени на последното (Виолета Дечева, „Разбирането на Пенчо Славейков за национална култура и за национален театър“; Мирослава Кортенска, „Пенчо Славейков в развитието на Народния театър (1908–1909)“; Йоана Спасова-Дикова, „Пенчо Славейков – модернизатор на българския театър (1906–1912)“), по-скоро систематизират вече разработван изследователски обект, то посветените на схващанията за религиозното у Пенчо Славейков студии на Евелина Джевицека („Пенчо Славейков и религията“) и Мария Огойска („Мълчания и молитви из дебрите на Дебра“), встъпвайки в известна полемика помежду си, реактивират един позабравен въпрос в изследванията. М. Огойска допуска силно изразено и отчетливо доловимо застъпване на религиозността в Пенчо-Славейковото творчество и в частност в „На Острова на блажените“; открива и подробно описва редица алюзии към различни библейски мотиви и изброява основните произведения от антологията, съдържащи маркери на религиозната тематика в озаглавяването или съдържанието си. До голяма степен в контраст с тезите на тази статия текстът на Е. Джевицека допуска определена противоречивост в битуването на религиозните концепции при П. П. Славейков. Авторката контекстуализира религиозните му идеи в два плана: на собственото му творчество и на историческата им свързаност с идейните системи на Просвещението. Разгледана е твърде разнородната рецептивна история на проблема за Пенчо-Славейковите схващания за религиозното. Е. Джевицека постига до прецизното заключение за отсъствието на системно прокарана и еднозначна доктрина върху религиозността у Славейков, която остава раздвоена между известна модернистка квазимистична представа за божественото и завещания от Просвещението секуларизъм.

Сборникът се откроява с разширяването на научноизследователското поле и чрез серията от статии, посветени на Мара Белчева (Людмила Хр. Малинова, „Неизвестна стихосбирка на Мара Белчева („Венецът на дните“)“; Катя Зографова, „Новоразчетени пощенски картички на Мара Белчева и ролята ѝ на вдъхновителка на Славейковата „Кървава песен“; Милена Кирова, „Мара Белчева в нейните късни срещи с любовта“), чиято роля в живота и творческото битие на П. П. Славейков понякога е търпяла недопустимо пренебрежение. И все пак в каква степен фигурата на Мара Белчева трябва да обитава литературноисторическото пространство на сборник, посветен на духовния ѝ другар? На пръв поглед например студията на Милена Кирова с нищо не засяга пряко „хромия титан“, бидейки изградена като психобиографична и културологична реконструкция на любовните увлечения на поетесата в късните ѝ години. Така би могло да се създаде неправилното впечатление за преобладаващо индиректна връзка с проблематиката около П. П. Славей-

ков. Подобно впечатление ще бъде неправилно, тъй като чрез психобиографичния анализ на „късната“ Мара Белчева всъщност Милена Кирова постоянно разкрива черти от устойчиви механизми в междуличностното общуване на писателката, по-точно натрапчиво повтарящият се мотив за търсенето на авторитетната мъжка фигура на Учителя, на чиято роля еднакво добре биха могли да паснат Петър Дънов, Пенчо Славейков или дори позабравения днес поет Бони Гацов, известен с псевдонима си *Боян Магът*. М. Кирова демонстрира функционирането на един автоматизъм, който продължава да работи със или без личността и тялото на Пенчо Славейков, и в този смисъл, макар и твърде дискретно, проблематизира споменната проза на Мара Белчева като безусловно достоверно свидетелство за самия Славейков. Дали нейните спомени, или дори епистоларният ѝ обмен със Славейков фиксират реално съществувалия човек, или пък повтарят културно-психологически модел, който повече стереотипизира, отколкото изобразява *реалния Славейков*? При всички случаи въз основа на статията на М. Кирова може да се направи изводът за нуждата от (по възможност) най-много и най-разнородни източници при една реконструкция на личността и социалното битие на Пенчо Славейков, доколкото сблъскването на различаващи се версии би могло да очертае улегнали клишета или дори документално неподплатени обобщения.

От направения преглед спокойно можем да направим заключението, че със своите петстотин четиридесет и четири страници сборникът представлява етапно явление в проучванията върху Пенчо Славейков и със сигурност е едно от най-значимите научноизследователски начинания в скорошната история на българското литературознание.

Венцеслав Шолце

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

36/2018

Редактор: проф. Анисава Милтенова

Съставители: доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор: Жасмина Кръстева

Формат 70×100/16
Печатни коли 8,50

Печатница на Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.baspress.com

ISSN 1311-8544

